

”Pois pakoon pakanuuden pimeydestä” – toinen
maailmansota Suomessa *Hiljaisen seurakunnan*
näkökulmasta vuosina 1938–1947.

Rosa Pöppönen
Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2017

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Kirkkohistoria	
Tekijä – Författare Rosa Pöppönen			
Työn nimi – Arbetets titel "Pois pakoon pakanuuden pimeydestä" – toinen maailmansota Suomessa <i>Hiljaisen seurakunnan</i> näkökulmasta vuosina 1938–1947.			
Oppiaine – Läroämne Suomen ja Skandinavian kirkkohistoria			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum Tammikuu 2017	Sivumäärä – Sidoantal 97
Tiivistelmä – Referat <p>Tässä tutkimuksessa kartoitetaan, millainen on kristinuskon, kuurouden ja toisen maailmansodan luoma ilmiö Suomessa. Ilmiötä lähestytään Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kuurojentyön julkaisun <i>Hiljainen seurakunta</i> avulla, sillä sen kaikki osa-alueet yhdistyvät tässä julkaisussa. Tarkastelen sota-ajan vaikutuksia <i>Hiljaiseen seurakuntaan</i> vuosikerroissa 1938–1947.</p> <p>Yhteiskunnallisesti kuurouteen ja kuurojen olemassaoloon havahduttiin 1800-luvun puolivälissä. Kuurot ajoivat itse omia oikeuksiaan ahkerasti niin yhteiskunnallisesti kuin kirkossakin. Kirkon kuurojentyö oli 1900-luvun alussa uusi työala Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Monien vaiheiden kautta vuonna 1908 perustettiin kaksi kuurojen matkapapin virkaa. Näiden matkapappien tehtävänä oli kierrellä Suomessa kuurojen luona, hoitamassa kuurojen uskonnollista elämää esimerkiksi jumalanpalvelusten kautta. Koska suuri osa kuuroista jäi tavoittamatta, matkapappien määrää lisättiin. Tutkimusajanjaksoni aikana matkapappeja ja kuurojenpiirejä oli Suomessa kolme. Tästä huolimatta seurakuntalaisten tavoittaminen oli yhä vaikeaa. Tätä ongelmaa ratkaisemaan vuonna 1938 perustettiin kuurojen seurakuntalehdeksi luonnehdittu <i>Hiljainen seurakunta</i>, jonka toimittamisesta ja julkaisemisesta vastasivat matkapapit.</p> <p>Vastaperustettu lehti joutui kuitenkin lähes välittömästi poikkeuksellisten yhteiskunnallisten olojen armoille. Toisen maailmansodan aikana Suomessa käytiin kolme sotaa: talvi- ja jatkosota sekä Lapin sota, jotka ajoittuvat vuosille 1939–1945. Tutkimuksessani selvitän, miten Suomen sotatila toisen maailmansodan aikana vaikutti <i>Hiljainen seurakunta</i> -lehteen. Tutkimuskysymykseni jakaantuu kolmeen alakysymykseen: Miten sota-aika näkyy <i>Hiljainen seurakunta</i> -lehdessä, muuttiko sota-aika evankeliumin tulkintaa kuuroille, ja millä tavalla sota-aika vaikutti kuurojen parissa työskentelevien matkapappien työhön ja sitä kautta kirkon kuurojentyöhön.</p> <p>Talvisodan suurin vaikutus <i>Hiljaiseen seurakuntaan</i> on se, ettei lehteä pystytty julkaisemaan sodan aikana lainkaan. Tämä on myös hyvä esimerkki siitä, että kuurojentyössä oli suuria vaikeuksia talvisodan aikana. Sodan jälkeen lehden evankelioivissa kirjoituksissa koettua sota-aikaa tulkittiin Jumalan kasvatukseen. Sodassa Jumalan korostettiin olleen suomalaisten puolella ja itsenäisyyttä painotettiin siitä näkökulmasta, että vapaus kristittynä elämiseen oli säilynyt.</p> <p>Jatkosodan aikana lehden julkaisumäärät pysyivät alhaisena eikä kirkon kuurojentyön kohtaamat vaikeudet tuntuneet hellittävän. Jatkosodan alussa paremmista ajoista kuitenkin oltiin lähes varmoja <i>Hiljaisen seurakunnan</i> sivuilla. Kirjoituksissa korostettiin sodan pikaista päättymistä ja Karjalan valtauksen jälkeen uskottiin Jumalan johdattaneen kansansa kotiin. Asemasodan pitkittyessä epävarmuus tulevaisuudesta kuitenkin kasvoi, ja lopulta toivottiin vain rauhaa ja itsenäisyyden säilymistä.</p> <p>Lapin sodan päätyttyä <i>Hiljaisessa seurakunnassa</i> käytiin koettua sota-aikaa läpi. Rauhan koittaminen nosti esille uusia huolia yhteiskunnan tilasta. Kuuroille korostettiin nyt hyvän kristityn elämää, samalla kun kirkon kuurojentyötä yritettiin saada takaisin raiteilleen. Sota-aikana kuurojentyön toiminnassa lehden rooli oli korostunut, mutta sodan jälkeen lehti sai vähitellen rinnalleen muitakin kuurojentyön muotoja.</p>			
Avainsanat – Nyckelord Hiljainen seurakunta, kirkon kuurojentyö, matkapappi, kuurojenpappi, talvisota, jatkosota, Lapin sota, toinen maailmansota, kuuro, kuurous			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muita tietoja			

SISÄLLYS

I Johdanto	1
1. Tutkimustehtävä	1
II Kuurot suomalaisina kristittyinä – kuurojen tilanne yhteiskunnassa ja kirkossa	6
1. Kuurot suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä ennen vuotta 1938	6
2. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kuurojentyö Suomessa ennen vuotta 1938	15
3. ”Kuuromykkäin pappien apulainen” – Hiljainen Seurakunta	22
III ”Parempi on kristityssä maassa” – Talvisota vie <i>Hiljaisen seurakunnan</i> mukanaan	25
1. Talvisodan vaikutukset Hiljaiseen seurakuntaan ja kirkon kuurojentyöhön ..	25
2. Evankeliumin julistus ennen talvisotaa	32
3. Talvisodan jäljet evankeliumin julistuksessa	35
IV ”Nyt kun henkilökohtainen tapaaminen on vaikeaa” – Jatkosota korostaa <i>Hiljaisen seurakunnan</i> merkitystä	42
1. Jatkosodan vaikutukset Hiljaiseen seurakuntaan ja kuurojen työhön	42
2. Asemasota muuttaa evankeliumin julistusta.....	52
3. Sota-aika korostuu Hiljaisen seurakunnan sanastossa.....	67
V ”Hän on meidän rauhamme” – Lapin sota ja rauhan aika Suomessa <i>Hiljaisen seurakunnan</i> silmin	71
1. Lapin sodan vaikutus ja sotien jälkimainingit Hiljaisessa seurakunnassa.....	71
2. Rauhanaika tuo uusia korostuksia evankeliumin julistukseen	77
VI Tutkimustulokset.....	84
VII Lähde- ja kirjallisuusluettelo	91
Lähteet	91
Sanoma- ja aikakauslehdet	95
Kirjallisuus	95

I Johdanto

1. Tutkimustehtävä

Tänä vuonna juhlitaan Suomen 100-vuotista itsenäisyyden taivalta. Tämä merkkipaalu on nostanut medioihin esille runsaasti Suomen historiaa, mutta erityisesti ajan, jolloin sen itsenäisyyttä uhattiin: talvi- ja jatkosodan sekä Lapin sodan tapahtumia on käyty läpi erityisesti veteraanien kertomina. Niin kertomuksien kuin tutkimuksen kautta, tiedämme talvi- ja jatkosodasta sekä Lapin sodasta jo paljon: Tähän asti on tutkittu niin yksityisten ihmisten kokemuksia sodasta, sotatapahtumia ja sodan aikaisia ilmiöitä. Kaikkea ei kuitenkaan vielä ole tavoitettu ja toinen maailmansota Suomessa herättää edelleen kysymyksiä.

Tässä pro gradu-tutkielmassa pyrin vastaamaan niistä yhteen: Millainen on kuurouden, toisen maailmansodan ja uskonnon luoma ilmiö? Ilmiön kaikki osa-alueet ovat tavoitettavissa kuuroille suunnatussa seurakuntalehdessä *Hiljainen seurakunta*, joka on tutkimukseni päälähde. Selvitän, miten Suomen sotatila toisen maailmansodan aikana vaikutti *Hiljainen seurakunta* -lehden tutkimalla lehden vuosikertoja 1938–1947. Tutkimuskysymykseni jakaantuu kolmeen alakysymykseen: Miten sota-aika näkyy *Hiljainen seurakunta* -lehdessä, muuttiko sota-aika evankeliumin tulkintaa kuuroille, ja millä tavalla sota-aika vaikutti kuurojen parissa työskentelevien matkapappien työhön ja sitä kautta kirkon kuurojentyöhön.

Etsin vastausta näihin kysymyksiin kartoittamalla tutkimuskirjallisuuden avulla, mitä matkapappien työhön ja työnkuvaan sisältyi 1900-luvun alkupuolella, jonka jälkeen arvioin matkapappien kirjoittamien *Hiljainen seurakunta* -lehden tekstien perusteella matkapappien omaa käsitystä työstään. Lisäksi havainnoin lehden ulkoasua, julkaisutiheyttä ja kokonaisuutta sekä vertailen toisiinsa matkapappien kirjoittamien evankeliumia julistavien tekstien sisältöä sodan mahdollisten vaikutusten näkökulmasta. Evankelioivissa kirjoituksissa erityisen kiinnostavaa on, miten sotaa tulkittiin. Tätä on perusteltua pohtia, koska lehteä toimittivat nimenomaan kuurojenpapit eli on oletettavaa että sodan tulkinta on osa kuurojentyön mahdollisesti kokemaa muutosta sota-aikana. Toteutan tutkimukseni siis lähteeni lähiluvun kautta: käyn järjestelmällisesti läpi kaikki tutkimusajanjaksoni lehdet, luen niiden evankelioivat kirjoitukset sekä ilmoitukset sekä tarkistan kuvat ja tarkkailen lehden numeroista viitteitä niiden julkaisuajankohtiin.

Tutkimusaikakauteni alkaa vuodesta 1938, jolloin *Hiljainen seurakunta* perustettiin¹, ja päättyy vuoteen 1947, jolloin Pariisissa virallisesti solmittiin rauha toisen maailmansodan päättymisen merkiksi. Tutkimusajanjaksoni ulottaminen vuoteen 1947 asti on perusteltua siitä huolimatta, että Lapin sota päättyi vuonna 1945, jonka jälkeen Suomessa ei ollut aktiivisia sotatoimia, jotta saan mahdollisimman kattavan vertailuaineiston myös rauhanajan lehdistä. Tutkimusajanjakson aloittaminen vuodesta 1938 puolestaan on tärkeää siksi, että on mahdollista vertailla sitä, millaisia muutoksia sodan syttyminen Suomessa tuo tietynlaista identiteettiä omaavaan ja hakevaan vasta perustettuun lehteen.

Hiljaista seurakuntaa on tutkittu vähän. Olen itse tehnyt Helsingin yliopistossa vuonna 2014 lehteä koskevan kirkkohistorian kandidaatintutkielman ”*Hiljainen seurakunta Suomen kuulovammaisen väestön palveluksessa 1938–1942*”, jossa olen tutkinut lehden tehtävää ja merkitystä kirkon kuurojentyössä 1930–1940 luvuilla. Tätä laajemmin lehteä on käsitelty Liisa Rantalan vuonna 2010 julkaistussa väitöskirjassa ”*Sielunhoitajat sillanrakentajina. Kirkon kuurojentyö 1896–1982*”, jossa *Hiljaista seurakuntaa* on tutkittu yhteydenpidon välineenä. Myös tutkimuskirjallisuutta kuurojen historiasta Suomessa ja evankelis-luterilaisessa kirkossa on olemassa niukasti. Vuonna 2005 julkaistu Eeva Salmen ja Mikko Laakson tutkimus viittomakielisten historiasta Suomessa on kuitenkin kronologisesti kattava tutkimus kuurouden ja yhteiskunnan välisestä ilmiöstä. Käytän tätä teosta ”*Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia.*” työssäni. Lisäksi käytän Minna Harjulan teosta ”*Vaillinaisuudella vaivatut. Vammaisuuden tulkinnat suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle.*” Tässä tutkimuksessaan Harjula on tutkinut suomalaisen yhteiskunnan asenteita kuuroja kohtaan sekä kuurojen asemaa yhteiskunnassa ylipäänsä.²

Käytän tutkimuksessani lisäksi Liisa Rantalan ja Riitta Kuusen vuonna 2008 julkaistua Diakonian vuosikirjaa ”*Matkalla. Kirkon kuurojentyö 100 vuotta.*” sekä jo esittelemääni Rantalan vuonna 2010 julkaistua väitöskirjaa. Näissä tutkimuksissa on kartoitettu kuurojen asemaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsenenä sekä sitä, miten kirkon kuurojentyö käynnistyi ja millaista se käynnistymisen jälkeen on ollut. Vaikka kuurojen asemaa yhteiskunnassa ja kirkossa 1900-luvun alkupuoliskolla on tutkittu jonkin verran ja Suomea toisessa

¹ Salmi & Laakso 2005, 222; Rantala 2010, 103; Pöppönen 2014, 6.

² Harjula 1996; Salmi & Laakso 2005; Pöppönen 2014, 2.

maailmansodassa puolestaan on tutkittu paljon, ei ole olemassa aiempaa tutkimusta siitä, miten Suomen yhteiskunnan sotatila vaikutti kirkon kuurojentyöhön. Rantala on sivunnut aihetta väitöskirjassaan, mutta hän ei käsittele aihetta puolta sivua enempää eli hänen tutkimuksensa ei keskity tähän näkökulmaan.

Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa ja toista maailmansotaa käsittelevää tutkimusta on olemassa melko paljon. Näissä tutkimuksissa näkökulma on pääasiallisesti ollut kirkon ulkosuhteissa, eikä niinkään kirkon toiminnassa kotimaassa. Teoksessaan *”Suomen kirkon historia 4: sortovuosista nykypäiviin 1900–1990”* Eino Murtorinne käsittelee Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa yleisesti toisessa maailmasodassa. Sitä, miten sota vaikutti kirkon yksittäiseen työmuotoon tai seurakuntaan Suomessa on tutkittu vain vähän.

Ainoat kokonaisvaltaiset tutkimukset sodan vaikutuksesta yksittäiseen seurakuntaan Suomessa ovat Jukka Kuparisen lisensiaattityö *”Kotirintaman seurakunta: tutkimus sodan vaikutuksista Tammelan ja Forssan seurakuntien elämään ja asemaan paikallisyhteisöissä 1939–1945.”* sekä Jaakko Ripatin tutkimus *”Karjalan luterilaiset seurakunnat evakossa. Viipurin–Mikkelin hiippakunta, sota ja siirtoseurakunnat 1939–1949.”* Tämän lisäksi Marjo-Riitta Antikainen sivuaa Helsingin seurakuntien tilannetta talvi- ja jatkosodan aikana teoksessa *”Kaupunkilaisten kirkko. Helsinkiläisten ja seurakunnan kohtaamisia kuudella vuosisadalla”*. Kirkon yksittäistä työmuotoa sota-aikana puolestaan on tutkinut Ali Kulhia lisensiaattityössään *”Avuksi pyynnöstä ja pyytämättä. Tampereen kaupunkilähetyksen kristillissosiaalinen työ ja sen toimintakentät muutoksissa vuosina 1939–1961.”*

Koska pro gradu -tutkimukseni lähteenä on yksittäisen kirkollisen työalan julkaisema seurakuntalehti, jonka ensisijaisena tarkoituksena on julistaa evankeliumia, on vielä syytä tarkastella toista maailmansotaa Suomessa ja hengellisiä/uskonnollisia lehtiä käsittäviä tutkimuksia. Vuonna 2016 Iiro Summanen on tehnyt pro gradu -tutkielman *”Vartija -lehti suomalaisen kristillisyyden seuraajana talvi- ja jatkosodan aikana”*. Emma Sihvola taas on tehnyt pro gradu -tutkielman herätyskristillisistä lehdistä sota aikana. Vuonna 2014 julkaistu työ on nimeltään *”Jumala antaa äänensä kuulua. Jatkosota Hengellisessä kuukauslehdessä ja Sanansaattajassa.”*. Kotimaa-lehteä ja Suomen sotatila puolestaan ovat käsitelleet Eino Murtorinne ja Markku Heikkilä kustannus-osakeyhtiö Kotimaan historiategoksessa *”Kotimaa 1905–1980.*

Routavuosien kristillis-yhteiskunnallisesta lehtiyrityksestä monipuoliseksi kristilliseksi kustannusyhtiöksi.”

Hiljaisessa seurakunnassa mielenkiintoista on se, että siinä yhdistyy kaikki edellä mainittu. Se on yhden kirkon työalan lehti, jolla on selkeästi rajattu yleisö, jota voidaan verrata seurakuntaan. Lisäksi lehti on vahvasti kristillinen, ja sen tarkoituksena on julistaa evankeliumia kuuroille sekä tiedottaa kirkonkuurojentyöstä. Sota-aikana lehdessä yhdistyvät sodan, kuurouden ja uskonnon ilmiöt. Koska kuurous ja kristinusko ovat lehden kantavat teemat, on mielekästä tarkastella niiden suhdetta ennen lähdeaineiston käsittelyä. Mielenkiintoista on pohtia, millaista oli olla kuuro sota-aikana ja kuinka se huomioitiin kirkon kuurojentyön julkaisussa. Vai huomioitiinko lainkaan? Onko pääpaino ollut sota-aikanakin evankeliumin julistamisessa vai onko se siirtynyt yhteiskunnallisen tilanteen raportoimiseen?

Tutkimukseni kannalta on tärkeää selventää muutamia käsitteitä. Käsite ”kuuromykkä” vakiintui suomen kieleen 1800-luvulla, ja se on suora käännös ruotsin kielen vastaavasta sanasta ”döfstum”. Tätä käsitettä käytettiin erityisesti erityisopetuksen piirissä ja sillä viitattiin henkilöön, joka oli kuulovamman takia puhekyvytön. Kuuromykkä-käsite koettiin kuitenkin virheelliseksi, jos kuuro henkilö osasi puhua tai ymmärsi puhetta. Käsitteen ongelmallisuudesta käytiin laaja keskustelu 1920-luvulla, mutta virallisissa yhteyksissä sitä käytettiin edelleen 1940-luvulla. Arkikieleen tämä käsite ei vakiintunut samalla tavalla, vaan arkikielessä käsitteellä ”kuuro” viitattiin sekä huonokuuloisiin että täysin kuulemattomiin henkilöihin, jotka osasivat puhua. Kuuro oli siis henkilö, joka oli menettänyt kuulonsa puhekyvyn oppimisen jälkeen, useimmiten vasta aikuisiällä. Vastaavasti arkikielessä käsitteellä ”mykkä” viitattiin henkilöön, joka oli puhekyvytön. Käsitteellä ”kuuromykkä” pyrittiin alun perin erottamaan kuulovamman takia puhekyvyttömmät niistä mykistä, jotka olivat puhekyvyttömiä puhe-elinten vikojen tai älyllisen kehitysvamman myötä. Lähdeaineistoni *Hiljainen seurakunta* käytti käsitteitä ”kuuromykkä” ja ”kuuro” arkikielen tavoin vastaamaan toisiaan. Käytän tässä työssä näitä käsitteitä lehden tavoin ja viittaen kuuroihin myös sanalla ”kuulovammainen”.³ Käsitettä kuuromykkä en kuitenkaan käytä kuin lähdeaineiston lainauksissa sekä erisnimissä, kuten yhdistysten nimissä, koska nykyiseen kielenkäyttöön ovat vakiintuneet käsitteet kuuro ja kuulovammainen.

³ Harjula 1996, 51–54; Pöppönen 2014, 2–3.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kuurojenpapeista käytettiin 1800-luvun lopulla ja 1900-lukujen alussa nimityksiä ”kuuromykkäin pappi” ja ”matkapappi”. Jälkimmäinen nimitys viittaasi kuurojenpappien työn matkustusluonteeseen: Kuurojenpappien matkapiirit olivat suuret, eikä viranhoitaminen olisi ollut mahdollista ilman matkustamista. Käytän tässä tutkimuksessa käsitteitä matkapappi ja viran nykyistä nimitystä kuurojenpappi, vaikka lähdeaineistoni käyttää pääasiallisesti käsitettä ”kuuromykkäin pappi”.⁴ Lisäksi huomautan, että lähdeaineistoni puhuu talvi- ja jatkosodan yhteydessä aina Venäjästä. Käytän itse kuitenkin Sosialististen neuvostotasavaltojen liiton lyhentynyttä erisnimeä Neuvostoliitto, kun viitataan Suomen vastustajaan talvi- ja jatkosodassa ja nimeä Venäjä puolestaan, kun aineisto selkeästi viittaa Neuvostoliiton valtioista tai kansoista vain Venäjään.

⁴ Rantala 2010, 73–74.

II Kuurot suomalaisina kristittyinä – kuurojen tilanne yhteiskunnassa ja kirkossa

1. Kuurot suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä ennen vuotta 1938

Suomessa oli 1800-luvun lopulla kuuroja keskimääräistä enemmän kuin muualla Euroopassa. Kuurojen määrä laskettiin ja tilastoitiin ensimmäisen kerran Suomessa vuosina 1848–1850 järjestetyssä tilastolaskennassa, joka käynnistettiin kuuron Carl Oskar Malmin (1826–1863) pyynnöstä Porvoon ja Turun tuomiokapituleissa. Tähän asti kuurot olivat olleet näkymätön väestöryhmä, eikä vuoden 1852 vaivaishoitoasetuksessa kuuroista vielä ollut mainintaa lainkaan.⁵ Laskennan myötä heistä kuitenkin tuli näkyvä osa yhteiskuntaa ja erilaiset kuurouteen liittyvät kysymykset nousivat julkiseen keskusteluun. Vuoden 1893 köyhäinhuoltotilastoissa kuurot esiintyivät jo omana väestöryhmänään. Vuosina 1880–1939 tehtyjen tarkempien väestölaskujen mukaan Suomessa oli kuuroja noin promillen verran väestöstä. Määrällisesti kuurojen osuus lähes kaksinkertaistui noin 2000:sta liki 4000:een tuona ajanjaksona, mutta heidän määränsä lisääntyminen väestönkasvun mukaisesti samassa tahdissa, minkä vuoksi heidän suhteellinen osuutensa väestöstä pysyi lähes samana. Näinä vuosina suurin osa kuuroista oli miehiä, minkä ajateltiin johtuvan siitä, että poikalapset olivat tyttöjä alttiimpia kuuloa vahingoittaville sairauksille. Vuosisadan taitteessa suurin osa kuuroista oli alle 30-vuotiaita, vaikka heitä oli määrällisesti vähiten alle 10-vuotiaissa. Lapsien vähäistä kuuroutta selitti se, että kuulovamma jäi helposti huomaamatta varhaislapsuudessa. Vuoteen 1939 mennessä tilanne oli kuitenkin muuttunut siten, että kuuroista noin 65 % oli yli 30-vuotiaita.⁶

Lääketieteessä kuurouteen ja sen syihin alettiin kiinnittää huomiota vasta 1890-luvulla, jolloin lääketieteen opiskelijoita valistettiin opetuksessa ensimmäistä kertaa korvataudeista. Ensimmäinen yksityinen korva-, nenä- ja kurkkutautien poliklinikka puolestaan perustettiin vuonna 1900. Lääkäreiden keskuudessa ajateltiin, ettei kuuroutta pystytty parantamaan, joten lääketieteellisesti keskityttiin sen ennaltaehkäisyyn. Ennen 1910-lukua synnyntäisen kuulovamman tai kuurouden syitä ei tunnettu lainkaan, vaan niiden arveltiin johtuvan esimerkiksi vanhempien pahatapaisuudesta. Lapsuudessa kehittyneen kuulovamman kuitenkin tiedettiin johtuvan muun muassa erilaisista

⁵ Harjula 1996, 55; Salmi & Laakso 2005, 36, 44, 52.

⁶ Harjula 1996, 55–56; Salmi & Laakso 2005, 51–52; Pöppönen 2014, 3.

korvataudeista sekä tuli- ja tuhkarokoista. Vuonna 1912 ruotsalainen tutkija Herman Lundborg havaitsi kuurouden resessiivisen periytyvyyden eli sen, että osa normaalikuuloisista ihmisistä kantoi geeniiä, joka aiheutti kuulovammaisuuden. Tästä tutkimustuloksesta huolimatta kuurouden perinnöllisyys ja synnynnäinen kuurous menivät esimerkiksi lainsäädännössä sekaisin vielä pitkälle 1900-lukua. Korvalääketieteen pääasiallisena tehtävänä katsottiinkin 1900-luvun alussa olevan terveen korvan ja kuulon suojeleminen, sillä noin 72 % kuuroudesta katsottiin johtuvan ulkoisista syistä, kuten sairauksista.⁷

Kuurouteen ja kuuroihin suhtauduttiin 1900-luvun alussa eri tavoin. Yhtäältä kuurojen, kuten muidenkin ”viallisten” ihmisten katsottiin olevan Jumalan omia, tuonpuoleista elämää varten luotuja. Koska kuurojen katsottiin kärsivän maanpäällisessä elämässään kuulevia enemmän, korostettiin että taivaassa he saisivat tästä kovaksi koetusta osastaan palkinnon. Toisaalta ajateltiin, että kuuro kärsi viattomana rangaistusta koko ihmiskunnan synneistä eli kuurous oli Jumalan rangaistus ihmiskunnalle tämän pahuuden vuoksi. Kuurouden jumalallisiin selitysmalleihin katsottiin liittyvän myös ajatus siitä, että kuurot olivat muistutus kuuleville näiden terveyden arvokkuudesta.⁸

Vaikka jumalalliset selitysmallit kuuroudesta ja kuuroista antoivat sen kuvan, että kuuroihin suhtauduttiin nöyrästi ja säälien, asianlaita ei kuitenkaan käytännössä ollut näin. Kuuroihin liittyi paljon ennakkoluuloja esimerkiksi heidän äänekkyytensä takia. Heidät koettiin yhteiskunnassa muukalaisiksi, jotka viihtyivät omissa oloissaan. Kuuroja kuvailtiin adjektiiveilla ihmisarka, tyytymätön, äreä ja raskasmielinen. Näistä viimeisin johtui käsitysten mukaan juuri heidän puhumattomuudestaan. Yleisesti ottaen aistiviallisten ajateltiin olevan henkisesti kuolleita, jotka voitaisiin kuitenkin opetuksen avulla saattaa ihmisarvoon. Näin ollen myös kuuron ajateltiin olevan pinnallinen, sielunelämältään köyhä, epäluuloinen ja lapsellinen, joka voitiin katsoa niin negatiiviseksi kuin positiiviseksi piirteeksi: lapsellisuus toi mukanaan esimerkiksi siveellistä turmiota, mutta toisaalta sen myötä kuuron ajateltiin omaavan myös lapsenusko ja tyytyväisyys omaan kohtaloonsa. Kuurojen käyttämä viittomakieli koettiin 1800-luvun lopulla taantuneeksi, alkukantaiseksi kieleksi. Lisäksi sitä luonnehdittiin sekavaksi, köyhäksi ja epätäydelliseksi.⁹

⁷ Harjula 1996, 115, 142–143; Salmi & Laakso 2005, 206.

⁸ Harjula 1996, 67–69.

⁹ Harjula 1996, 70–71, 73; Salmi & Laakso 2005, 144, 173.

Suomessa kuurojen opetus aloitettiin muihin erityisryhmiin verrattuna aikaisin, sillä esimerkiksi näkövammaisten opetus käynnistettiin vasta 20 vuotta myöhemmin. Ensimmäinen suomalainen kuurojenkoulu avattiin Porvoossa lokakuussa 1846. Koulun perusti Carl Oskar Malm, joka oli muutaman muun suomalaisen tavoin käynyt itse Tukholman Manilla-koulun¹⁰. Hän toimi myös koulunsa ainoana opettajana. Koulun opetus oli monipuolista ja sivistävää: taitoja kartutettiin niin laskemisessa, lukemisessa ja kirjoittamisessa, uskonnossa kuin tieteissäkin. Opetuksen tavoitteena oli lisäksi sormiaakkosten¹¹ ja viittomakielen oppiminen, sillä Malm katsoi, että viittomakieli oli kuurojen luonnollinen äidinkieli. Vuoteen 1856 tämän yksityisen koulun oli käynyt 13 oppilasta.¹²

Malmin yksityinen koulu oli ainoa kuurojenkoulu Suomessa vuoteen 1860 asti. Malm oli tehnyt yhdessä Mikkelin maaherran Otto Boijen kanssa jo ennen oman kuurojenkoulunsa perustamista vuonna 1846 aloitteen valtiollisen kuurojenkoulun perustamisesta Lääkintöhallitukselle, jonka alaisuuteen asia tuolloin kuului. Hän teki jälleen 1850-luvun alussa aloitteen valtiollisen kuurojenkoulun perustamiseksi, tällä kertaa keisarille, jonka päätösvallan alaisuuteen asiankäsittely oli kuurouden yhteiskunnallisen luonteen muuttumisen myötä siirtynyt. Uudessa anomuksessaan Malm perusteli kuurojenkoulun tarpeellisuutta kuurojen suurella määrällä, ja tahtoi sen perustettavan Turkuun, jossa asui paljon käsityöläisiä, jotka olisivat voineet antaa kuuroille ammattiopetusta koulun ohella. Sekä ensimmäinen että toinen aloite kuitenkin hylättiin ja vasta vuonna 1858 kolmannen aloitteen myötä senaatti julkaisi säädösasetuksen, jonka mukaan Turkuun oli perustettava väliaikainen kuurojenkoulu. Tämän kolmannen aloitteen teki Malmin yksityisen Porvoon koulun johtamiseksi koottu johtokunta, johon kuului vaikutusvaltaisia porvooolaisia, kuten Johan Ludvig Runeberg. Turun kuurojenkoulun opetuksen tavoitteeksi tuli aloitteen mukaisesti rippikoulun suorittaminen, konfirmaatio ja ehtoollisella käyminen.¹³

Turun kuurojenkoulu aloitti toimintansa 20. tammikuuta 1860 ja sen johtajaksi valittiin pastori Carl Henrik Alopæus (1825–1892). Syksyllä 1860

¹⁰ Manilla-koulu oli 1800-luvun alussa perustettu Tukholmassa sijaitseva kuurojenkoulu, jonka opetuskielenä oli viittomakieli. 1800-luvun alussa suomalaisten kuurojen oli mahdollista kouluttautua Manilla-koulussa, kun Suomessa ei ollut yhtään kuurojenkoulua. (Salmi & Laakso 2005, 35–37.)

¹¹ Sormiaakkoset eivät ole/olleet varsinaista viittomakieltä, joka on kuurojen äidinkieli, vaan niiden osaaminen ja käyttäminen edellyttää suomen- tai ruotsinkielen luku- ja kirjoitustaitoa.

¹² Salmi & Laakso 2005, 36, 41–42, 51; Katainen 2011, 387.

¹³ Salmi & Laakso 2005, 39, 46–48; Pöppönen 2014, 3.

koulussa opiskeli 30 kuuroa oppilasta ja seuraavaan kevääseen mennessä oppilaiden määrä oli kasvanut neljäänkymmeneen. Suurin osa koulun oppilaista tuli köyhistä olosuhteista, mutta heidän joukossaan opiskeli myös varakkaista perheistä tulleita kuuroja. Tällainen eri sosiaaliluokkien yhteinen opetus oli 1800-luvun loppupuolella vielä harvinaista. Koulun johtaja Alopaeus ajatteli viittomakielen olevan osa kuuron äidinkielenopetusta, minkä vuoksi Turun kuurojenkoulussa viittomakieltä opetettiin kirjoituksen lisäksi. Niiden keskinäinen osuus opetuksesta vaihteli tarkoituksen mukaan: esimerkiksi ehtoollisen asetussanat opetettiin sanasta sanaan kirjallisena, mutta raamatunhistoriaa puolestaan opetettiin viittomakielellä. Koulun ensimmäisinä toimintavuosina opettamisen haasteena olivat muun muassa oppilaiden erilaiset lähtötilanteet. Osa koulun oppilaista oli saanut opetusta jo Porvoon koulussa ja osasi siten esimerkiksi viittomakieltä, kun taas osa oppilaista aloitti suoraan Turun kuurojenkoulussa eikä osannut mitään kieltä vielä kunnolla. Lisäksi oppilaiden iät vaihtelivat keskenään suuresti.¹⁴

Kuurojen opetus Suomessa oli vakiintunut jo 1900-luvun alkuun mennessä, jolloin maassa oli kahdeksan kuurojenkoulua, joissa opiskeli yhteensä 483 oppilasta.¹⁵ Suurin osa oppilaista oli valtiollisessa kuurojenkoulussa, mutta lisäksi pieni osa opiskeli yksityiskouluissa. Vuonna 1892 annettu keisarillinen asetus oli vakiinnuttanut niin kuurojen- kuin sokeainkoulun valtiollisen aseman, mistä huolimatta vielä vuonna 1899 noin puolet kouluikäisistä kuuroista jäi opetuksen ulkopuolelle. Kuurojen opetuksen tilanne oli vuosisadan taitteessa oikeastaan varsin hyvä, jopa parempi yleiseen kansanopetuksen tasoon verrattuna, sillä vuosisadan taitteessa väestöstä noin kolmasosa oli saanut opetusta.¹⁶

Kun 1900-luvun alussa Suomeen haluttiin yleinen oppivelvollisuus, Kuuromykkäinliitto (perustettu 1900) ja kuurojenopettajat halusivat sen koskevan myös kuuroja. Heidän aktiivisuutensa ja tukensa ansiosta vuoden 1907 oppivelvollisuuskomitean mietinnössä oppivelvollisuus ulotettiinkin koskemaan kuuroja, sillä koulutuksen ajateltiin mahdollistavan heille itsenäisen taloudellisen toimeentulon. Varsinaisessa oppivelvollisuuslaissa, joka säädettiin vuonna 1921, kuuroja ei kuitenkaan mainittu. Laki tosin laajennettiin vielä samana vuonna koskemaan myös sokeita ja kuuroja. 1900-luvun alkupuolella kuurojenkoulujen

¹⁴ Salmi & Laakso 2005, 49–50.

¹⁵ Harjula 1996, 96; Salmi & Laakso 2005, 164.

¹⁶ Harjula 1996, 93; Salmi & Laakso 2005, 159, 162; Katainen 2011, 387; Pöppönen 2014, 3.

määrä laski vähitellen kahdella, mutta opetettavien kuurojen määrä puolestaan nousi. Vuosina 1938–1939 oppilaiden määrä oli yhteensä 605.¹⁷ Tällöin oppivelvollisuuden parissa oli noin 85 % kuuroista, kun taas yleisen oppivelvollisuuden parissa kansakouluissa oli noin 95 % väestöstä.¹⁸

Vaikka kuurojenkouluja oli 1900-luvun alussa jo useita, eivät kaikkien kuurojen vanhemmat tienneet näiden olemassaolosta. Tämä vaikutti merkittävästi siihen, mikseivät kaikki kuurot päässeet opetuksen pariin. Lisäksi viranomaiset olivat tietämättömiä kuulovammaisten lasten lukumääristä, eivätkä siten pystyneet ohjaamaan kaikkia kuuroja kouluun. Kuurojen vanhemmilla oli myös ennakkoluuloja koulunkäyntiä kohtaan ja lasten kouluttamattomuutta perusteltiin esimerkiksi uskonnollisilla syillä. Kuuron lapsen koulutusmahdollisuuden epäämistä pidettiin epätoivottavana, sillä siitä saatettiin tuomita sakkorangaistukseen.¹⁹

Malmin käyttämää opetustapaa, jossa oppilaalle opetettiin sekä viittomakieltä että ruotsin- tai suomenkieltä, käytettiin Suomessa noin neljän vuosikymmenen ajan, kunnes viittomakielen käyttö opetuksessa supistettiin pois lähes kokonaan oralismin ja puhemenetelmän²⁰ myötä. Viittomakieltä ei koskaan varsinaisesti kielletty opetuksessa, mutta vuoden 1892 asetuksen jälkeen kuuroja ei enää palkattu opettajiksi, sillä asetuksen mukaan puhemetodista tuli virallinen kuurojen opetustapa. Vaikka viittomakielen käyttöä opetuksessa kartettiin, etenkin opetuksen alussa viittomat olivat käytännössä kuitenkin ainoa keino saada yhteys oppilaan kanssa. Lisäksi säilytettiin kaksi viittomakielistä kuurojenkoulua, niille, jotka eivät kyenneet oppimaan puhemetodilla. Kuurojen opetustavoista, siitä opetettaisiinko heille pelkkää puheoppia vai pääasiallisesti viittomakieltä, käytiin vilkasta keskustelua 1800–1900-lukujen taitteessa. Puheopetusta puoltavat esittivät, että puheopetus olisi ainoa tapa saada kuurot siirtymään ”erakkotilastaan” yhteyteen ympäristönsä kanssa. He kokivat, että viittomakieli oli uhka puheopetukselle, ja sen käyttämisen estämisessä mentiin jopa niin pitkälle, että kuurot sijoitettiin hoitokoteihin yksittäin siten, etteivät he voisi viittoja keskenään. Viittomakielen puoltajat puolestaan julistivat, että puheen

¹⁷ Poikkeuksen tähän kehitykseen tekivät vuodet 1910–1911, jolloin kuurojenkouluja oli kahdeksan ja oppilaita lähes 700.

¹⁸ Harjula 1996, 94, 96–97; Salmi & Laakso 2005, 162, 164; Katainen 2011, 387–388

¹⁹ Salmi & Laakso 2005, 164–165.

²⁰ Oralismissa (aate) viittomakieltä ei tunnustettu kuurojen äidinkieleksi, minkä vuoksi puhemenetelmässä kuurojen opettaminen tapahtui ilman viittomakieltä. Puheopetuksen tarkoituksena oli korostaa puheen merkitystä kuuroille eli opettaa heidät puhumaan, havainnoimaan puhetta ja opettaa heitä ylipäänsä vain puheen avulla. (Salmi & Laakso 2005, 28.)

opettaminen kuuroille olisi ollut luonnotonta, äärimmilleen tulkittuna jopa Jumalan tahdon vastaista. 1900-luvun alussa viittomakielellä opetettiin vain niitä, joiden katsottiin olevan kyvyttömiä oppimaan puhekyky. Opetustapojen jyrkkä vastakkainasettelu lieveni kuitenkin 1920-luvulla, jolloin viittomakielen tuoma hyöty puheopetuksessa tunnustettiin. Kiista opetustapojen paremmuudesta jatkui kuitenkin 1930-luvulle asti.²¹

Kuuroille ei ollut tarjolla valtiollista jatko-opetusta kuurojenkoulusta valmistumisen jälkeen 1900-luvun alussa, eivätkä kuurot yleensä menneet kuulevien ammattikouluihin opiskelemaan ammattia. Kuurojenkouluissa järjestettiin lyhyitä vapaaehtoisvoimin toimivia jatkokursseja vuodesta 1893 lähtien. Osa kuuroista pääsi kuitenkin ammattiin, mitä edesauttoi kuurojenkouluissa opetetut käytännölliset, ammattiin valmistavat, aineet. Näissä oppiaineissa tytöille opetettiin käsityötaitoja ja pojille puolestaan puutyö- tai muita käsityöläistaitoja ammatin harjoittajien luona. Lisäksi koulujen johtajat hankkivat kuuroille harjoittelupaikkoja koulun ohelle yksityisten ammatinharjoittajien luota. Kuulovammaisten yleisimpiä ammatteja olivat miesten keskuudessa esimerkiksi puuseppä ja muurari, ja naisten keskuudessa puolestaan ompelija ja palvelijatar.²²

Valtion tukemien jatkokoulutusmahdollisuuksien puuttuessa Suomessa oli kuitenkin muutamia yksityisiä ammattikouluja. Näistä merkittävimmät olivat Nikkarilan talouskoulu ja kuurojenkirjapaino Surdus. Nikkarilan talouskoulu oli perustettu vuonna 1905 Sofia ja Angelique Bovalliuksen testamentin vaatimusten mukaan. Talouskoulun sisäänottomääräksi vakiintui kymmenen opiskelijaa vuodessa. Koulutuksen kesto oli kaksi vuotta ja se sisälsi käytännön taloustöitä, kuten puutarhan- ja karjanhoitoa sekä ruoanlaittoa. Kirjapaino Oy Surbus Ab puolestaan perustettiin vuonna 1929 kuurojen omasta toimesta. Aloitteen kirjapainon perustamisesta teki kuuro kirjansitoja Oskar Wetzell (1888–1928), joka oli perustanut oman kirjansitomonsa 1920-luvun puolivälin paikkeilla. Surbus toimi Helsingissä, ja sen liiketoiminnan alkaessa kirjapainossa toimi kahdeksan työntekijää. Valtiollisen kuurojen jatkokoulutuksen järjestäminen nousi esiin useasti ja eteni useaa eri reittiä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, mutta hanke pysähtyi lopulta talvisodan alkamiseen vuonna 1939.²³

²¹ Harjula 1996, 77–78 ; Salmi & Laakso 2005, 43, 156, 158; Rantala & Kuusi 2008, 9.

²² Salmi & Laakso 2005, 50, 226, 228.

²³ Salmi & Laakso 2005, 232, 235, 238.

Kuurojen yhdistystoiminta oli vilkasta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Vuonna 1886 Turussa perustettiin ensimmäinen kuurojenyhdistys Döfstumsföreningen i Åbo eli Mykkäinseura Turussa. Yhdistyksen tarkoituksena oli parantaa jäsentensä oikeudellista, sosiaalista ja sivistyksellistä asemaa yhteiskunnassa. Vaikka yhdistyksen perustaminen oli koettu tärkeäksi ja alku oli ollut aktiivinen, toiminta hiipui pian. Yhdistyksen toiminta oli pysähdyksissä vuoteen 1889 asti, jolloin Ruotsista Suomeen palannut Karl Fridolf Schoultz ehdotti sen uudelleen käynnistämistä. Tällöin yhdistyksellä oli 19 jäsentä ja vuonna 1890 se sai seitsemän uutta jäsentä. Yhdistys kokoontui viikoittain sunnuntaisin ja piti runsaasti yhteyttä Ruotsiin. Lisäksi se aloitti sunnuntaikoulun vuonna 1894, jossa opiskelivat koulutuksetta jääneet kuurot sekä koulutetut, jotka halusivat ylläpitää oppimaansa. Ennen opetuksen alkua pastori A. E. Nordman (1851–1918), joka oli myös Turun kuurojen koulun johtaja, piti jumalanpalveluksen. Sunnuntaikoulua jatkettiin vuoteen 1898 saakka. Yhdistyksen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin kuuro Fritz Hirn (1834–1910), joka oli tehtävässä aina vuoteen 1899 asti.²⁴

Seuraavaksi perustettiin Helsingin kuurojen yhdistys vuonna 1895, ja sen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Julius Hirn (1868–1914), joka oli Fritz Hirnin poika. Helsingin kuurojen yhdistys järjesti kuuroille aiempaa enemmän jumalanpalveluksia Helsingissä sekä tarjosi erilaisia vapaa-ajan toimintoja, kuten huviretkiä luontoon tai ompeluseuratoimintaa. Helsingin kuurojen yhdistys ja Turun kuurojen yhdistys pitivät tiiviisti yhteyttä toisiinsa. Helsingin yhdistys otti monessa mallia Turun yhdistyksestä, sillä muun muassa sen säännöt perustuivat Turun yhdistyksen sääntöihin. Lisäksi myös Helsingin kuurojenyhdistys aloitti sunnuntaikoulun pitämisen. Yhdistysten yhteistyö huipentui juhannuksena 1896, jolloin Turussa järjestettiin Turun yhdistyksen 10-vuotisjuhla. Tapahtuma oli ensimmäinen kuurojen yhteisön suurtapaaminen, minkä vuoksi sitä alettiin myöhemmin kutsua kuurojen ensimmäiseksi yleiseksi kokoukseksi. Kuurot olivat Suomessa 1800-luvun lopulla ainoa aistiviallisiksi luokiteltu ryhmä, joka järjestäytyi oma-aloitteisesti ja omasi päätäntävaltaisen aseman omissa yhdistyksissään. Lisäksi nämä olivat Salmen & Laakson mukaan myös ensimmäinen alistetussa asemassa oleva kieli- ja kulttuurivähemmistö Suomessa, joka järjestäytyi.²⁵

²⁴ Salmi & Laakso 2005, 62–64.

²⁵ Salmi & Laakso 2005, 65, 67–68, 75–76.

Kesäkuun alussa 1900 Helsingin kuurojen yhdistys järjesti toisen kuurojen yleisen kokouksen, jossa juhlistettiin Helsingin yhdistyksen 5-vuotista taivalta ja päätettiin perustaa Suomen Kuuromykkäin Liitto. Liiton perustamisessa oli kuitenkin vaikeuksia, sillä senaatti ei vahvistanut sen sääntöjä Venäjän kiristäessä Suomen poliittista valvontaa. Keväällä 1905 Kuuromykkäin Liiton aiempiin sääntöihin verrattuna lähes identtiset säännöt jätettiin uudestaan senaatin käsittelyyn. Senaatti vahvisti säännöt saman vuoden heinäkuussa ja syyskuussa pidettiin liiton perustamiskokous. Kuuromykkäin Liiton perustamisen myötä Turun ja Helsingin kuurojen yhdistyksistä tuli liiton ensimmäiset haaraosastot. Vuonna 1911 liitolla oli 16 haaraosastoa ympäri Suomea.²⁶

Kuurojen omien yhdistysten rinnalle kuulevat päättivät perustaa oman järjestönsä kuurojen hyväksi. Vuonna 1897 Turussa perustettiin Kuuromykkäin Auttajayhdistys, jonka jäseniä olivat pääasiassa kuurojenkoulujen opettajat ja papit. Auttajayhdistys oli hyväntekeväisyysjärjestö, joka perusti paikallisia auttajayhdistyksiä sellaisille paikkakunnille, joissa oli kuurojenkoulu. Sen toiminnassa kuuroilla ei ollut vaikutusvaltaa. Suomen valtiosta tuli Auttajayhdistyksen merkittävin rahoittaja 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälissä, minkä myötä se pystyi kontrolloimaan yhdistyksen toimintaa.²⁷

Kuuromykkäin Auttajayhdistyksellä ja Kuuromykkäin Liitolla oli samankaltaista toimintaa. Kuuromykkäin Liittoa perustettaessa Auttajayhdistyksessä suhtauduttiin siihen varauksella juuri päällekkäisten tarkoituksien vuoksi. 1900-luvun alussa yhdistysten rinnakkaiselo kuitenkin koettiin jo luontevaksi, ja suurin ero yhdistysten välillä olikin se, ketkä liiton toimintaa johtivat. Päällekkäisestä toiminnasta huolimatta yhdistykset pysyivät erillisinä osaksi juuri tästä syystä: Kuuromykkäin Liitossa kuurot saivat itse vaikuttaa liiton toimintaan, toisin kuin auttajayhdistyksessä. Auttajayhdistys palkkasi valtionavulla stipendiaatteja, joiden tehtävänä oli kiertää maaseutua ja selvittää siellä asuvien kuurojen elinolosuhteita ja ohjata kouluun kouluttamattomia kuuroja. Stipendiaattitoiminta kuitenkin hiipui, ja vuonna 1910 stipendiaatteja ei enää valittu hakemuksista huolimatta, koska katsottiin että matkapappien työ täytti tämän tarpeen. Sen sijaan auttajayhdistys palkkasi asiamiehiä erityisesti niihin kaupunkeihin, joissa kuuroja oli paljon. Asiamiesten

²⁶ Salmi & Laakso 2005, 78, 80, 83, 85.

²⁷ Salmi & Laakso 2005, 77, 186, 190.

tehtävänä oli toimia tulkkeina kuuroille, tehdä kotikäyntejä, järjestää kuurojen tapaamisia sekä ylipäänsä auttaa kuuroja ongelmatilanteissa. Asiamiestoiminta oli vilkkaimmillaan vuosina 1907–1910, jolloin auttajayhdistyksessä oli yli 40 asiamiestä. Toiminta kuitenkin hiipui ennen 1920-lukua samoista syistä kuin stipendiaattitoimintakin. Auttajayhdistyksen muita työmuotoja olivat muun muassa lääkintäavun toimittaminen sairaille, taloudellinen avustus sekä stipendien jakaminen oppilaille. Vuonna 1938 auttajayhdistys muutti nimensä Kuuromykkäin Auttajayhdistysten Liitoksi.²⁸

Kuurojen yhteiskunnallisiin oloihin vaikutti merkittävästi 1900-luvun alussa eugeniikka eli rotuhygienia. Vuonna 1929 astui voimaan avioliittolaki, joka rajoitti kuurojen avioitumista: he saivat mennä keskenään naimisiin, jos toisen kuurous ei ollut synnynnäistä. Tämä tuli todistaa lääkärintodistuksella, jonka lääkintöhallitus vielä tarkasti. Lisäksi vuonna 1926 perustettu komitea, joka selvitti sterilisaatiosäädöksiä, esitti että synnynnäiset kuurot voisivat avioitua keskenään, mikäli tiedettäisiin, ettei avioliitossa synny lapsia. Sterilisaatiolaki astui voimaan vuonna 1935, eikä siinä lopulta mainittu kuuroja lainkaan. Keskenään avioituvien kuurojen kuulusasiakirjojen saaminen vaikeutui näiden uusien lakien myötä huomattavasti, sillä mikäli lääkäri ei kyennyt todistamaan kuuroutumista syntymänjälkeiseksi sairauden tai vamman aiheuttamaksi, kuurous määriteltiin synnynnäiseksi, mikä oli este avioliitolle. Vaikka kuurot jätettiin sterilisaatiolaissa mainitsematta, avioliittoluvan saaminen kuitenkin edellytti käytännössä toisen osapuolen sterilisaatiota kuurojen keskinäisissä avioliitoissa.²⁹

Kuuroista ja kuuroudesta tuli tiedostamattoman väestöryhmän sijaan näkyvä yhteiskunnallinen ongelma 1800-luvun puolivälin jälkeen kuurojen oma-aloitteisuuden vuoksi. Kuurot olivat aktiivisia omien yhteiskunnallisten olojensa parantamisessa niin oppilaitoksien kuin yhdistysten perustamisen kautta, ja he vaativat itselleen tasavertaisia oikeuksia muihin kansalaisiin nähden. Toisaalta kuurouteen liitettiin monia ennakkoluuloja, jotka vaikuttivat siihen, että kuulevat halusivat valvoa kuuroille suunnattua toimintaa. Siitä huolimatta, että kuuroille saneltiin ylhäältä päin ohjeita ja asetuksia, kuurot ottivat kantaa omaan asemaansa ja pitivät kiinni omista oikeuksistaan, esimerkiksi äidinkielestään – viittomakielestä.

²⁸ Salmi & Laakso 2005, 83–84, 190–193.

²⁹ Salmi & Laakso 2005, 203–207; Rantala 2010, 108–111.

2. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kuurojentyö Suomessa ennen vuotta 1938

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kuurojentyö sai alkunsa 1800-luvun lopulla, kun papistossa kiinnitettiin ensimmäistä kertaa huomiota kuurojen sielunhoitoon. Tätä aiemmin kuurot olivat saaneet osallistua ehtoolliselle, mikäli olivat pystyneet ilmaisemaan halunsa osallistua ja elivät kristillisesti. Avioliittoon kuuroja puolestaan voitiin vihkiä, mikäli kuulovammainen ymmärsi kristinuskon opinkappaleet ja mies pystyi huolehtimaan itsestään ja vaimostaan.³⁰ Kuurojen sielunhoidosta keskusteltiin vilkkaasti 1900-luvun alussa, jolloin työala haki vielä muotoaan. Ensimmäinen virallinen aloite kuurojentyön kannalta tehtiin Kuopion hiippakunnan pappeinkokouksessa vuonna 1896, kun tuomiokapitulissa oli kiinnitetty huomiota aistivallisiin lapsiin seurakunnan jäseninä.³¹ Kokouksessa rovasti Niilo Karlsberg (myöhemmin Karilas) ehdotti, että kuurojenpapin virasta olisi tehtävä esitys kirkolliskokoukselle, sillä kuuroille ei ollut tarjolla mitään heidän kuulovamman huomioivaa toimintaa kuurojenkoulun yhteydessä pidettävien rippikoulun ja konfirmaation jälkeen. Tuomiokapitulin aloite ja Karlsbergin ehdotus saivat kannatusta pappeinkokouksessa, joten kirkolliskokoukselle lähetettiin esitys, jossa pyydettiin uusien aistivalliskoulujen sekä kuurojenpapin viran perustamista.³²

Kuurojenopettajien keskuudessa ajatus papin viran perustamisesta jakoi mielipiteitä. Kuopion kuurojenkoulun johtaja Kustaa Killinen oli huolissaan siitä, että kuurojenpapin virat kilpailivat kuurojenkoulujen kanssa samoista resursseista, joten hän totesi että ennen virkojen perustamista tulisi lisätä kuurojenkouluja. Killinen ei nähnyt kuurojenpapin virkaa kiireellisenä asiana, sillä hänen mielestään kuurojenkouluissa työskentelevät papit pystyivät huolehtimaan kuurojen sielunhoidosta riittävästi. Kuurojenopettaja Kosti Reponen puolestaan esitti vuonna 1896 *Kuuromykkäin Lehdessä* hieman pappeinkokouksen jälkeen, että valtion tulisi palkata pappi, joka ymmärtäisi kuuroja eli osaisi viittomakieltä. Hänen mielestään kuurojenpapin tehtäviin kuuluisi matkustella kuurojen luokse pitämään heille omia jumalanpalveluksia ja rippikoulua, etteivät kuurot jäisi uskonnonharjoittamisen ja opetuksen ulkopuolelle kuurojenkoulujen vähäisyyden takia.³³ Sekä Killinen että Reponen jakoivat yhteisen huolen kuurojen

³⁰ Harjula 1996, 82.

³¹ Rantala 2010, 37.

³² Salmi & Laakso 2005, 214; Rantala 2010, 38; Pöppönen 2014, 4.

³³ Salmi & Laakso 2005, 213; Rantala 2010, 38–39; Pöppönen 2014, 4–5.

opetuksesta, mutta reagoivat siihen eri tavoin: Kun Reposen mielestä opetuksen vähäisyyttä voitiin nimenomaan paikata kuurojenpappien virkojen perustamisella, Killinen pelkäsi tämän olevan yhä enemmän pois kuurojenopetukseen panostamisesta.

Vuonna 1896 Kuopion pappeinkokouksessa valmisteltu aloite saapui kirkolliskokouksen käsittelyyn vasta 1898. Samana vuonna pidetyssä Jyväskylän pappeinkokouksessa oli nostettu esille huoli täysi-ikäisten kuulovammaisten kristillisestä opetuksesta. Jyväskylän kuurojenkoulun johtaja Ernesti Luoma huomautti Reposen tavoin, että kuulovammaiset tarvitsivat opetusta, joka oli sovellettu erityisesti juuri heille. Kirkolliskokouksessa yleinen valmisteluvaliokunta esitti kuurojenpapin viran perustamista, jotta kuurojen sielunhoito ei päättyisi koulusta valmistumisen yhteydessä pidettyyn rippikouluun ja konfirmaatioon. Kirkolliskokous hyväksyi ehdotuksen kuurojenpapin viran perustamisesta ja lähetti senaatille anomuksen asiasta. Kuurojen koulun ulkopuolella tapahtuvan sielunhoidon järjestäminen katsottiin ajankohtaiseksi vuonna 1889, sillä Turun viittomakielisen kuurojenkoulun lakkauttamisen seurauksena opetus siirtyi kokonaan Turun Kuuromykkäinkouluun, joka oli puhekoulu. Vaikka aiemman koulunjohtaja pastori Adolf E. Nordman siirtyi uudenkin koulun johtajaksi, tällä ei ollut enää velvollisuutta huolehtia kuurojen sielunhoidosta. Lisäksi pelättiin, että kuurot unohtaisivat koulussa oppimansa puhetaidon. Senaatti antoi samana vuonna luvan perustaa kahdeksi vuodeksi väliaikaisen kuurojen matkapapin viran niin, että pappi tekisi matkoja seurakuntalaistensa luo vain kesäisin. Lupa käsitti kaksi matkapapin virkaa, ja niihin pyydettiin Jyväskylän kuurojenkoulun johtaja, pastori Ernesti Luoma, ja tämän ehdotuksesta toiseen virkaan Turun Kuuromykkäinkoulun johtaja Adolf E. Nordman.³⁴

Vakituisen matkapapinviran perustamista käsittelevä kirkolliskokouksen aloite otettiin senaatin käsittelyyn vasta vuosi sen jälkeen, kun väliaikaiset matkapappien virat oli perustettu. Senaatti pyysi asian käsittelemiseksi lausunnot niin tuomiokapituleilta, joita tuolloin oli neljä, kuin kouluhallitukselta. Näistä tahoista kaikki kannattivat kuurojenpapin viran perustamista, mutta senaatti päätti kuitenkin jättää viran vakinaistamatta vielä vuonna 1901. Asian käsittelyn yhteydessä se kuitenkin antoi kouluhallituksen pyynnöstä luvan Luomalle ja Nordmanille jatkaa väliaikaisia matkapapin virkojaan toistaiseksi, kunnes asia

³⁴ Salmi & Laakso 2005, 214; Rantala 2010, 39–44; Pöppönen 2014, 5.

järjestettäisiin toisin. Lisäksi Luomalle ja Nordmanille myönnettiin lupa kuurojenkoulun opettajan mukaan ottaminen matkoille, jotta he pystyivät matkoillaan kohtaamaan kuuroja paremmin.³⁵

Kuurot itse olivat myös aktiivisia matkapapin viran perustamisessa. Kuurojen II yleisessä kokouksessa vuonna 1900 Elli Heikel (myöhemmin Heikinheimo) otti asian esille. Hänen tekemänsä ehdotus herätti paljon keskustelua, minkä pohjalta kokous päätti tehdä senaatille anomuksen kahden matkapapin viran perustamisesta. Lisäksi vuonna 1903 kirkolliskokouksessa Alavuden kirkkoherra Karl Schroderus ja Ilmajoen kappalainen Johannes Ilmanen tekivät aloitteen keskustelulle kuurojen matkapapin viran perustamiseksi. Kokouksen yleinen valmisteluvaliokunta oli huolestunut siitä, että edellisenä vuonna kuuroista vain noin yksi neljästä oli osallistunut ehtoollisen viettoon. Sen mielestä kuurojenpapin tehtävään lukeutuisi matkustaa Suomessa hajallaan asuvien kuurojen luo, edistää lasten toimittamista kouluun sekä järjestää kuurojen sielunhoitoa seurakunnissa. Kirkolliskokous päätyikin jälleen tekemään senaatille anomuksen yhden viran perustamisesta, sillä se halusi seurata Norjan ja Tanskan esimerkkiä kuurojen sielunhoidossa.³⁶

Helsingin kuuromykkäin yhdistys myötävaikutti kahden eri matkapapin virkaa koskevan anomuksen syntyyn vuonna 1903. Toinen näistä anomuksista toimitettiin senaatille keväällä 1904, ja sen oli allekirjoittanut 129 ”kuurojen ystävää” sivistyneistöstä. Allekirjoittajien joukossa oli arvovaltaisia nimiä, kuten Porvoon piispa Herman Råbergh, vapaaherratar Sophie Mannerheim ja kustantaja Werner Söderström. Anomuksessa esitettiin kahden kuurojenpapin viran perustamista sillä perusteella, että väliaikaisen mallin myötä kuurojen sielunhoidosta osattomaksi arveltiin jäävän Suomen 2700 kuurosta noin 2000. Myös kuurot itse lähettivät anomuksen, jossa vaadittiin kahta matkapapin virkaa hengellisen toiminnan puutteen vuoksi eli suurin piirtein samoin perustein kuin ”kuurojen ystävien” lähettämässä anomuksessa. Anomuksen allekirjoitti 268 koulunkäynyttä kuuroa, joiden joukossa oli esimerkiksi Fritz Hirn, ja se toimitettiin senaattiin helmikuussa 1905.³⁷

Kesäkuussa 1905 järjestetty kuurojen kolmas yleinen kokous uusi anomuksensa senaatille, sillä tämä ei ollut reagoinut yleisen kokouksen edelliseen

³⁵ Rantala 2010, 44–46; Pöppönen 2014, 5.

³⁶ Salmi & Laakso 2005, 214; Rantala 2010, 46–49; Pöppönen 2014, 5.

³⁷ Rantala & Kuusi 2008, 11–14; Rantala 2010, 49–50; Pöppönen 2014, 5.

anomukseen. Senaatti oli kuitenkin jo alkanut valmistella kuurojen matkapapin viran perustamishanketta pyytämällä lausuntoja tuomiokapituleilta, joista kaikki kannattivat kahta matkapapin virkaa perustettavaksi. Toukokuussa 1906 senaatti teki keisarille esityksen kahden kuurojenpapin viran perustamisesta ja kuukautta myöhemmin keisari antoi virkojen perustamisesta määräyksen, jonka myötä kuurot saivat kaksi päätoimista ja vakituista kuurojenpappia. Kuurojenpappien viroista tuli seurakuntarajat ylittävää toimintaa, joka tapahtui valtion kustannuksella, mutta kirkon valvonnassa.³⁸

Matkapappien työkenttänä Suomi jaettiin itäiseen ja läntiseen piiriin. Itäisen piirin matkapapiksi valittiin Huugo Nyberg (1873–1935), jonka asuinkunnaksi määrättiin Helsinki. Läntisen piirin papin asuinpaikaksi puolestaan määrättiin Vaasa. Sen papiksi nimitettiin ensin Jalmari Vesenterä, mutta virkaan valittiin lopulta pätevämmäksi katsottu kuurojenopettaja Kustaa Adolf Nyman (1880–1964). Matkapapin viran ohjesäännön valmisteli senaatti, sillä virka oli valtion alaisuudessa. Ohjesäännössä matkapapin tehtäväksi katsottiin jumalanpalvelusten järjestäminen kuuroille sekä ”muiden papillisten toimitusten toimittaminen”.³⁹ Hakukelpoisiksi matkapapin virkaan katsottiin papit, jotka pystyivät kuuromyyksiin koulusta saadulla todistuksella todistamaan pätevät suomen- ja ruotsinkielen sekä näiden viittomakielten taitonsa.⁴⁰

Valtion ohjesäännön lisäksi tuomiokapitulit muotoilivat matkapappeja koskevat työjärjestykset. Kuurojenpapin itäisestä piiristä kirkollisesti huolehtivan Porvoon tuomiokapitulin vahvistamassa työjärjestyksessä matkapapin tehtäväksi katsottiin muun muassa sakramenttien jako, ”ripin pito”, rippikoulun järjestäminen tarpeen mukaan, jumalanpalvelusten pito kuuroille, muut papilliset toimitukset sekä kuurojen ohjeistaminen hengellisissä ja maallisissa asioissa. Lisäksi työjärjestys velvoitti matkapappia matkustamaan kahdeksan kuukautta vuodesta ja pitämään nimiluetteloa tapaamistaan kuuroista. Tämän tuli laatia matkasuunnitelma ja toimintakertomus matkoistaan ja hoitaa työtään kotikaupungistaan käsin niiden neljän kuukauden ajan, kun tämä ei matkustellut. Turun tuomiokapitulin, joka hoiti kirkollisesti läntisen piirin matkapapin virkaa, työjärjestys oli samankaltainen. Suomen ensimmäiset matkapapit pääsivät

³⁸ Harjula 1996, 84; Salmi & Laakso 2005, 215; Rantala & Kuusi 2008, 14; Rantala 2010, 51–52; Pöppönen 2014, 5–6.

³⁹ Salmi & Laakso 2005, 215–216; Rantala 2010, 58, 62.

⁴⁰ Salmi & Laakso 2005, 215; Rantala & Kuusi 2008, 15–16; Rantala 2010, 58.

aloittamaan työnsä vuonna 1908.⁴¹

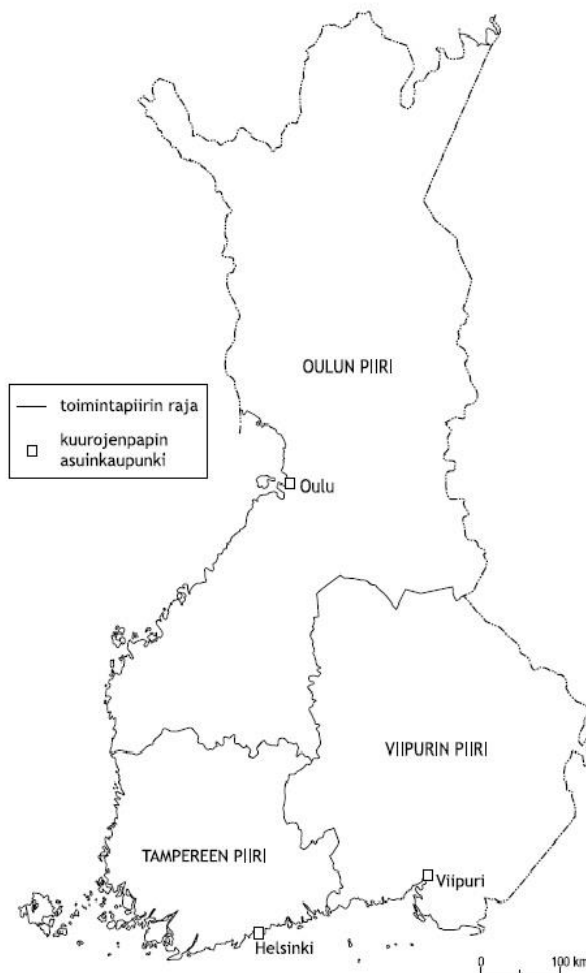
Vuonna 1913 pidetyn Suomen Kuuromykkäinliiton edustajainkokouksen anomuksen pohjalta kirkolliskokous arvioi matkapappien toiminta-alueet ja tehtävät ylimitoitetuiksi. Pappien pitämät nimiluettelot osoittivat, että yli puolet kuuroista jäi vaille sielunhoitoa edelleen. Kirkolliskokous kirjasi matkapappien tavoitteeksi tavata jokainen seurakuntalainen vähintään kerran vuodessa ja anoi tämän tavoitteen pohjalta kahden uuden matkapapin viran perustamista senaatilta ajatuksena, että pappien piirijako muuttuisi hiippakuntajaon mukaiseksi. Senaatti hyväksyi anomuksen ja perusti vuonna 1916 kaksi uutta matkapapin virkaa. Nyman siirtyi hoitamaan Turun tuomiokapitulin matkapapin virkaa ja Nyberg siirtyi Porvoon tuomiokapitulin kuurojenpapiksi. Savonlinnan hiippakunnan kuurojenpappina aloitti ainoana hakijana Otto Myyryläinen (1886–1961) kesäkuussa 1917. Kuopion hiippakunnan kuurojenpapiksi ei aluksi ollut hakijoita, mutta syyskuussa 1918 virassa aloitti Kittilän kirkkoherran apulainen Tuomo Itkonen.⁴²

Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa oli 1900-luvun alussa pappispula, joka aiheutui väestönkasvun myötä tapahtuvasta uusien virkojen perustamisesta. Tämä tilanne sekä se seikka, että kuurojenpapin virkaan oli erityisvaatimuksina viittomakielen taito ja kuurojenopetukseen perehtyminen, tekivät matkapappien virantäytöistä haastavaa. Nymanin siirtyessä toisiin tehtäviin vuonna 1925, Turun hiippakunnan matkapapin virka jäi täyttämättä. Tämän seurauksena tuomiokapituli esitti viran erityisvaatimuksiin vedoten matkapappien palkan korottamista. Kuuromykkäin Liiton keskushallitus kannatti tuomiokapitulin tekemää aloitetta, ja opetusministeriö piti palkkauksen tarkistamista tarpeellisena. Lisäresurssien saaminen matkapapin virkoihin ei kuitenkaan ollut mahdollista, joten palkankorotus oli mahdollista toteuttaa vain lakkauttamalla yksi matkapapin virka. Tämän seurauksena vuonna 1927 kuurojen papin virkojen ja piirien lukumääräksi muutettiin kolme. Uudet piirit olivat Tampereen, Viipurin ja Oulun piirit ja tämä asetus oli edelleen voimassa vuosina 1938–1947.⁴³

⁴¹ Rantala & Kuusi 2008, 15, 17; Rantala 2010, 59–60, 62.

⁴² Salmi & Laakso 2005, 218; Rantala 2010, 64–65, 67.

⁴³ Salmi & Laakso 2005, 219; Rantala 2010, 67–70; Pöppönen 2014, 6.

Kuva 1. Kuurojenpappien matkapiirit vuoden 1927 muutoksen jälkeen.⁴⁴

Vaikka kuurojenpappien virat olivat vakiintuneet 1920–1930-luvuilla, oli kuurojen sielunhoidossa edelleen merkittäviä ongelmia. Usein seurakunnat olivat tietämättömiä kuulovammaisista seurakuntalaisistaan, joten paikalliset papit eivät osanneet ottaa kontaktia heihin. Matkapappien matkustusvelvoitetta vähennettiin 1920-luvulla kuuteen kuukauteen vuodessa, koska viranhoitaminen oli matkustusluonteen takia koettu liian raskaaksi ja matkustusmäärärahat olivat rajalliset. Tämän myötä matkapapit ehtivät tapaamaan yhä harvempia seurakuntalaisiaan, mistä kärsivät erityisesti maaseudun kuulovammaiset, jotka saattoivat kyetä osallistumaan viittomakieliseen jumalanpalvelukseensa harvemmin kuin kerran vuodessa. Lisäksi matkustamisessa ja tiedonkulussa oli ongelmia. Jumalanpalvelukset olivat matkapappien työn keskiössä ja vilkkainta jumalanpalvelustoiminta oli pappien omilla asuinkunnilla Helsingissä, Viipurissa ja Oulussa. Käytännön syistä kirkollisten toimitusten pitäminen jäi vähäiseksi ja

⁴⁴ Rantala 2010, 71.

useimmiten matkapappien pitämät toimitukset olivat avioliittoja, joiden ajankohta oli helposti sovittavissa. Matkasuunnitelmien muuttaminen oli hankalaa, minkä vuoksi matkapappi harvoin ehti kuurojen kuolinvuoteelle tai hautaan siunaamisiin.⁴⁵

Kuurojen kirkkopäivät järjestettiin ensimmäistä kertaa pyhäinpäivänä 1908 Tampereen kuurojenyhdistyksen toimesta. Kirkkopäivät kestivät kahdesta kolmeen vuorokautta ja vakiintuivat jokavuotiseksi perinteeksi. Kuurojen kirkkopäivien järjestäminen yleistyi koko Suomessa 1930-luvulla ja niiden osanottajamäärät olivat korkeat. Esimerkiksi Helsingissä kuurojen seurakuntapäivät vakiintuivat kahdesti vuodessa järjestettäväksi säännölliseksi toiminnaksi. Tapahtuma koettiin kuurojen keskuudessa mielekkääksi, ja lisäksi se oli kuurojenpapeille tilaisuus tavata mahdollisimman monta seurakuntalaistaan yhdellä kertaa. Kirkkopäiville osallistui myös paikallisia seurakuntapastoreita ja muiden piirien matkapapit sekä vierailijoita. Kirkkopäivät olivat uskonnollinen ja yleissivistävä tilaisuus, jonka järjestämisessä aktiivisesti olivat mukana kuurojenyhdistykset.⁴⁶

Vuonna 1925 Huugo Nyberg perusti Helsinkiin kuurojen kirkkoneuvoston, johon kuului neljä kuuroa. Nyberg itse toimi neuvoston puheenjohtajana, jonka tehtävänä oli muun muassa toimia kuurojenpapin tukena, auttaa seurakuntapäivien järjestämisessä ja vierailla vanhojen ja sairaiden kuurojen luona.⁴⁷ Kuurot siis olivat aktiivisia koskien asemaansa kirkon jäseninä. Kirkkoneuvoston lisäksi he osallistuivat kirkollisten tapahtumien järjestämiseen yhdistystensä kautta. Vaikka yleisesti Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa oltiin huolestuneita maallistumisesta, tästä ei ollut merkkejä kuurojen parissa. Kuurot osallistuivat ahkerasti heille järjestettyihin kirkollisiin tilaisuuksiin, mitä selitti työalan uutuus ja se, että pappien järjestämät tilaisuudet olivat monille kuuroille ainoa mahdollisuus tavata toisiaan. Kirkollisten tilaisuuksien suosioon on varmasti vaikuttanut myös se, että kirkon kuurojentyön kieli oli kuurojen oma äidinkieli, viittomakieli, kun taas kouluissa opetusmetodina vallitsi oralismi.⁴⁸

Kuurojen sielunhoitoon alettiin kiinnittää huomiota samoihin aikoihin kuin kuurojen yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Kuten muun yhteiskunnallisen tilanteensa parantamisessa, kuurot olivat itse aktiivisia myös kirkon kuurojentyön

⁴⁵ Salmi & Laakso 2005, 217; Rantala 2010, 74–76, 79, 81–82, 90–91.

⁴⁶ Salmi & Laakso 2005, 216–217; Rantala 2010, 90–92.

⁴⁷ Rantala 2010, 93.

⁴⁸ Rantala 2010, 82, 85.

käynnistymisessä. Kirkon kuurojentyön järjestäminen katsottiin tarpeelliseksi ja ajankohtaiseksi asiaksi 1900-luvun alun yhteiskunnassa rajallisista resursseista huolimatta. Uutena työalana kuurojen sielunhoito haki vielä muotoaan pitkälle 1900-lukua.

3. ”Kuuromykkäin pappien apulainen” – Hiljainen Seurakunta

Piispainkokouksen ohjesäännössä velvoitettiin 1920-luvun alussa kuurojenpappeja olemaan yhteydessä jokaiseen seurakuntalaiseensa vähintään kerran vuodessa. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että jos seurakuntalaiset eivät osallistuneet heille järjestettyihin kirkollisiin tilaisuuksiin tai muuten nähneet matkapappiaan, tuli pappien kirjoittaa yli 16-vuotiaille seurakuntalaisilleen henkilökohtainen kirje. Osa kuurojenpapeista lähetti joukkokirjeitä seurakuntalaisilleen. Esimerkiksi vuonna 1932 Oulun piirin kuurojenpappi Juho Karhu aloitti painetun kiertokirjeen ”Tervehdys Sinulle” julkaisemisen muutaman kerran vuodessa, jossa hän ilmoitti tulevista matkoistaan ja julkaisi hengellisiä kirjoitelmia. On todennäköistä, että Karhun aloittama kiertokirje vaikutti koko Suomen kuuroille tarkoitettun *Hiljainen seurakunta* -lehden perustamiseen vuonna 1938, sillä lehden perustivat kuurojenpappit Juho Karhu, Otto Myyryläinen ja Urho Paljakka.⁴⁹

Tutkimukseni lähteenä käytän *Hiljainen seurakunta* -lehden vuosikertoja 1938–1947. Lehti oli alun perin ”kuuromykkäinpappien kiertokirje”, jonka kohdeyleisöksi oli tarkoitettu kaikki suomenkieliset kuurot. Lehti lähetettiin kuuroille ilmaiseksi, mikäli näiden osoite oli matkapappien tiedossa. Tutkimusajanjaksoni aikana haluttiin varmistaa, että lehti varmasti tavoittaisi kaikki suomenkieliset kuurot, sillä lehdessä pyydettiin kuuroja toistuvasti ilmoittamaan kuulovammaisille ystävilleen lehden olemassaolostaan sekä omista osoitteenmuutoksistaan. *Hiljainen seurakunta* oli kahdeksansivuinen julkaisu, joka ilmestyi tutkimusajanjaksoni aikana kolmesta viiteen kertaa vuodessa. Lehden oli alun perin tarkoitus ilmestyä 10 kertaa vuodessa, mutta vähitellen lehden julkaisutiheydeksi vakiintui neljä julkaisua vuodessa.⁵⁰

Tutkimusajanjaksoni aikana julkaisutoiminta kuitenkin oli vielä epäsäännöllistä.

Hiljaisen seurakunnan numerossa 1/1938 lehden tehtäväksi määriteltiin evankeliumin julistaminen kuuroille, ja sen tarpeellisuutta perusteltiin sillä,

⁴⁹ Rantala 2010, 102–103.

⁵⁰ Rantala 2010, 104.

etteivät matkapapit ehtineet tavata kaikkia seurakuntalaisiaan suurien työpiirien ja hajallaan asuvien seurakuntalaistensa vuoksi. Matkapappien omien sanojen mukaan lehden tarkoituksena on tehostaa heidän työtään. *Hiljaisessa seurakunnassa* matkapapit siis julkaisivat hengellisiä, evankeliumia julistavia kirjoituksia, joista käytän tässä työssä nimitystä evankelioiva kirjoitus. Lisäksi he kirjoittivat kuuroja kristinuskosta sivistäviä kirjoituksia, ilmoittivat tulevista matkoistaan, jumalanpalveluksistaan ja pitämistään kirkollisista toimituksista sekä muista kuuroja koskevista asioista. Evankelioivien kirjoitusten ja matkapappien ilmoitusten lisäksi *Hiljaisen seurakunnan* numerot sisälsivät kuvia, hartauskirjoituksia, lyhyehköjä raamatunlauseita ikään kuin mietelauseina, ja pääsääntöisesti joka numeron viimeisellä sivulla julkaistiin tietoja ja ilmoituksia kuuroista itsestään. Tutkimusajanjakoni aikana *Hiljaisessa seurakunnassa* pyrittiin noudattamaan myös kirkkovuotta siten, että pääsiäis- ja joulunumerot ilmestyisivät vuosittain.⁵¹

Hiljainen seurakunnan perustamisvuoden kahdessa ensimmäisessä julkaisussa ei ollut mainintaa lehden päätoimittajasta lainkaan. Numerossa 3/1938 lehden päätoimittaja mainittiin otsikon alla ensimmäisen kerran, ja aluksi tätä tehtävää hoiti Viipurin piirin kuurojenpappi Otto A. Myyryläinen.⁵² Vuoden 1939 alusta päätoimittajaksi vaihtui Tampereen piirin kuurojenpappi Urho Paljakka, joka jatkoi tehtävässään kyseisen vuoden loppuun asti siitä huolimatta, että hän vaihtoi työalaa kesäkuussa 1939 eikä siten enää loppuvuonna toiminut kuurojen matkapappina.⁵³ *Hiljaisen seurakunnan* numerossa 1/1940 päätoimittaja aloitti Paljakan seuraaja, Tampereen piirin uusi matkapappi Lauri Paunu, joka toimi lehden päätoimittajana yli viisi vuotta. Numerossa 4/1945 lehden päätoimittajaksi vaihtui Oulun piirin kuurojenpappi Heikki Hyvärinen. Hyvärinen hoiti tehtävää vuoden 1946 loppuun asti, jonka jälkeen lehden päätoimittajan pesti siirtyi vuoden 1947 alusta uudelleen Otto A. Myyryläiselle. Myyryläinen jatkoi tehtävässä tutkimusajanjaksoni loppuun saakka. Heidän lisäksi lehden toimituskuntaan kuuluivat virkaatekevät matkapapit, joita olivat Oulun piirin matkapappi Juho Karhu vuosina 1938–1940 ja vuonna 1941 tämän seuraaja Väinö I. Suominen.⁵⁴

Hiljaisessa seurakunnassa alettiin julkaista Vaunun ikkunasta nähtyä - kirjoitussarjaa numerosta 2/1941 alkaen. Sitä kirjoittivat pääasiassa nimimerkit

⁵¹ Hs 1/1938; Pöppönen 2014, 2, 7, 21–22.

⁵² Hs 1938.

⁵³ Hs 1939; Rantala 2010, 72; Pöppönen 2014, 6.

⁵⁴ Hs 1938–1947; Pöppönen 2014, 6–7.

Matkamies ja Kulkija, ja sen tarkoituksena oli kertoa matkapappien elämästä ja ajatuksista. Nimimerkillä Matkamies kirjoitti todennäköisesti Viipurin piirin pastori Otto Myyryläinen, sillä matkamiehen matkustaminen sijoittui pääasiassa Karjalan alueelle. Kulkija -nimimerkin takana todennäköisesti oli puolestaan Oulun piirin pastori Heikki Hyvärinen, sillä julkaisussa 4/1942 Kulkijan ensimmäisessä kirjoituksessa kirjoitettiin vasta-aloittaneen papin näkökulmasta.⁵⁵ Hyvärinen kirjoitti sarjaan myöhemmin myös nimimerkillä ”HooHoo”.⁵⁶ Sarjan ilmestyminen jatkui tutkimusaikakauteni loppuun asti. Sen tekstilajia on vaikeaa määritellä, sillä toisinaan kirjoitus on puhtaasti evankelioiva, toisinaan sen tarkoituksena on ilmoittaa tai varoittaa jostakin, joskus vain kertoa matkapapin mielteitä. Tässä työssäni en kategorisoi sarjaa yhtenäisesti mihinkään näistä kategorioista, vaan käsittelen sarjan kirjoituksia niissä kohdissa, mihin ne kulloinkin parhaiten sopii. Esimerkiksi Vaunun ikkunasta nähtyä 3/1941 on selkeästi evankelioiva kirjoitus ja käsittelen sitä evankelioivien kirjoitusten tavoin.

⁵⁵ Pöppönen 2014, 16.

⁵⁶ Hs 1–5/1945; Hs 1–5/1946; Pöppönen 2014, 16–18.

III ”Parempi on kristityssä maassa” – Talvisota vie *Hiljaisen seurakunnan* mukanaan

1. Talvisodan vaikutukset Hiljaiseen seurakuntaan ja kirkon kuurojentyöhön

Hiljaisen seurakunnan perustamisvuoden 1938 ensimmäinen numero ilmestyi keväällä, todennäköisesti huhtikuun alussa. Numeroiden julkaisuajankohtia ei mainita lehdissä erikseen, mutta ne ovat pääteltävissä lehtien ilmoituksissa esiintyvistä päivämääristä. Ensimmäisessä numerossa toimittajat linjasivat, että *Hiljainen seurakunta* tulisi ilmestymään 10 kertaa vuodessa, jokaisen kuukauden 24. päivä lukuun ottamatta kesä- ja heinäkuuta.⁵⁷ Vuonna 1938 lehti ei kuitenkaan saavuttanut tavoitettaan, sillä sitä julkaistiin vain neljä kappaletta. Lehti jäi julkaisematta syys-, loka- ja marraskuissa. Noin vuotta myöhemmin numerossa 1/1939 kuurojenpappi Juho Karhu kirjoitti, että lehteä oli uudistettu ja että sitä tulataisiinkin julkaisemaan yhdeksän numeroa vuodessa kaikkina muina kuukausina, paitsi ”kesäkuukausina”.⁵⁸

Vuonna 1939 lehti ei edelleenkään päässyt aiemmin asettamaansa tavoitteeseensa, sillä sitä julkaistiin vain kolmesti, viimeisen kerran touko-kesäkuun vaihteessa. Loppuvuoden julkaisuvaikkeuksien syyksi ilmoitettiin taloudelliset vaikeudet, joista huolimatta toimitus oli kuitenkin suunnitellut syysnumeron julkaisemista syksyllä 1939. Tämä jäi kuitenkin julkaisematta, sillä osa lehden toimittajista sai kiireellisen komennuksen rintamalle talvisodan vuoksi, joka syttyi 30.11.1939. Talvisota jatkui 13.3.1940 saakka, eikä sen aikana julkaistu yhtään *Hiljaista seurakuntaa*.⁵⁹ Muun muassa juuri työssään aloittanut Tampereen piirin kuurojenpappi Lauri Paunu sai määräyksen talvisotaa edeltäneisiin, Suomen armeijan syyskuussa 1939 järjestämiin ylimääräisiin kertausharjoituksiin, sekä rintamalle välittömästi niiden jälkeen.⁶⁰ Ennen talvisotaa *Hiljainen seurakunta* ei saavuttanut kumpaakaan ilmoittamaansa tavoitetta, vaan ilmestyi merkittävästi tavoiteltua harvemmin, yhteensä seitsemän kertaa. Sodan aikana lehden julkaisutoiminta puolestaan oli täysin pysähdyksissä.

⁵⁷ Hs 1938.

⁵⁸ Karhu 1939b.

⁵⁹ Hs 1940a.

⁶⁰ Klefström 2005, 72–73; Rantala 2010, 83.

Samankaltainen tilanne oli myös esimerkiksi *Teologisella Aikakauskirjalla*,⁶¹ joten voidaan todeta, ettei *Hiljaisen seurakunnan* talvisodan aikainen julkaisemattomuus ollut poikkeuksellista. Sota todella on vaikuttanut lehden julkaisemiseen negatiivisesti.

Talvisotaa seurasi Suomessa ajanjakso, jota kutsutaan välirauhaksi. Sen aikana, 13. maaliskuuta 1940 – 25. kesäkuuta 1941, lehden julkaisutoiminta virkosi. Noin puolitoista vuotta kestäneen välirauhan vallitessa julkaistiin kuusi *Hiljaista seurakuntaa* melko tasaisin väliajoin. Vuonna 1940 julkaistiin kolme numeroa, ensimmäinen kesä- tai heinäkuussa, toinen loka-marraskuun vaihteessa sekä kolmas joulukuussa. Vuonna 1941 ensimmäinen *Hiljainen seurakunta* puolestaan julkaistiin helmi-maaliskuussa, seuraava pääsiäisen aikoihin ja viimeinen välirauhan aikaan sijoittuva lehti julkaistiin toukokuun loppupuolella.⁶² *Hiljainen seurakunta* ei päässyt välirauhan aikana toimituksen vuonna 1939 asettamaan tavoitteeseen ilmestyä yhdeksän kertaa vuodessa.

Talvisodan ja välirauhan aikana *Hiljaisen seurakunnan* numeroiden määrän vaihtelun lisäksi myös julkaisuajankohdat vaihtelivat melkoisesti. Vuoden 1939 viimeinen lehti lähetettiin touko- ja kesäkuun vaihteessa, mikä voidaan päätellä siitä, että lehdessä ilmoitettiin, että pastori Juho Karhu ”pitää” jumalanpalveluksia kesäkuun 14. päivästä eteenpäin. Koska lehdessä viitattiin tulevaan, voidaan olettaa, että se julkaistiin ennen 14. kesäkuuta.⁶³ Vuoden 1940 ensimmäinen lehti julkaistiin puolestaan vasta välirauhan aikana, kesä- tai heinäkuussa. Lehdessä viitattiin talvisodan päättymisen päivään 13. maaliskuuta ”kohtalokkaana”, joka ”sattui kipeästi” lähes kaikille elämänaloille. Lehden teksteissä sodan kerrottiin päättyneen, ja kuuroja koskevissa ilmoituksissa Paunun kerrottiin vihkineen aviopari 18. kesäkuuta.⁶⁴ *Hiljainen seurakunnan* julkaisutoiminta oli siis vuosina 1938–1941 epävakaa ja epäsäännöllistä, ja pisin yhtäjaksoinen tauko lehden julkaisussa oli numerosta 3/1939 seuraavaan numeroon 1/1940, joiden välissä kului hieman yli vuosi.

On vaikea arvioida, kuinka paljon ainoastaan talvisota haittasi lehden julkaisutoimintaa, koska lehti kärsi samanaikaisesti taloudellisista vaikeuksista. Se kuitenkin on selvää, että ainakin yksi numero jäi ilmestymättä sodan vuoksi, aiheuttaen vuoden mittaisen katkon *Hiljaisen seurakunnan* julkaisemiseen. Pidän

⁶¹ Laine 1997, 506–507; Seppo 1997, 526.

⁶² Hs 1940–1941.

⁶³ Hs 3/1939, 24.

⁶⁴ Hs 1/1940, 8.

kuitenkin todennäköisenä, että lehden julkaisemattomuus välirauhan kolmena ensimmäisenä kuukautena oli vielä talvisodan seurausta, sillä lehden antaman kuvan mukaan rahoitus oli ollut kunnossa syysnumeroon 1939, joka jäi sodan vuoksi julkaisematta, ja johon varattuja rahoja tuskin oli käytetty muuhun toimintaan kahden (kolmesta) kuurojenpappin ollessa sotapalveluksessa.

Hiljainen seurakunta reagoi talvisotaan vahvasti ensimmäisessä välirauhan aikaisessa numerossa 1/1940. Sen lähes jokainen kirjoitus käsitteli talvisotaa, vaikka se ei olisikaan ollut kirjoituksen pääteema. Ainoastaan kuurojen omissa ilmoitusasioissa sekä E.W. Pakkalan kirjoituksessa ”Iankaikkinen elämä” sotaa ei mainittu. Numerosta 2/1940 numeroon 3/1941 *Hiljaisissa seurakunnissa* talvisotaan viitattiin kerran jokaisessa lehdessä. On ilmeistä, että sodan käsittely hiipui *Hiljaisessa seurakunnassa* nopeasti välirauhan aikana, vaikka aiheeseen palattiin koko välirauhan ajan.

Kirjoituksessa ”Hiljainen seurakunta” vuonna 1940 toimitus korosti, että lehden julkaiseminen ja jakaminen oli sota-aikana erityisen tärkeää. Toimitus koki, että *Hiljainen seurakunta* toimi ”Kristuksen lähettiläänä”, ja pystyi siten levittämään rauhan sanomaa ”rauhattoman ajan” eli toisen maailmansodan keskellä.⁶⁵ Heti lehden perustamisesta alkaen *Hiljaisesta seurakunnasta* oli puhuttu ”kuuromykkäin pappien apulaisena”, jonka tarkoituksena oli julistaa evankeliumia.⁶⁶ Sota-aikana *Hiljainen seurakunta* julisti siis evankeliumia erityisesti rauhan sanomana. Lisäksi sen rooli korostui sodan aikana siksi, että kuurojenpappien työnteko oli estynyt lähes kokonaan, eivätkä he pystyneet tavoittamaan seurakuntalaisiaan ja hoitamaan virkojaan niin hyvin, kuin olisivat halunneet.⁶⁷

Talvisodan sytyttyä Karjalassa asunut väestö joutui evakkoon. Koska tämän tyylinen evakuointi tehtiin kiireellisesti, evakuointisuunnitelmat eivät toteutuneet, minkä seurauksena sotapakolaiset sijoituivat Suomeen epätasaisesti. Tämä puolestaan aiheutti ”tasoitussiirtoja”, mikä tarkoitti sitä, että osa siirtolaisväestöstä joutui muuttamaan useaan kertaan ennen lokakuuta 1940, jolloin lopulliset sijoituspaikat selvisivät.⁶⁸ Tämä näkyi *Hiljaisessa seurakunnassa* siten, että välirauhan ensimmäisessä lehdessä kuurojenpappi Otto Myyryläinen huomautti kirjoituksessa ”Kaksi vuosikymmentä”, ettei hänen tietoonsa ollut tullut kaikkien

⁶⁵ Hs 1940a.

⁶⁶ Myyryläinen 1938.

⁶⁷ Salmi & Laakso 2005, 221; Rantala 2010, 83.

⁶⁸ Ripatti 2014, 54–55.

evakkoon joutuneiden seurakuntalaistensa osoitteita.⁶⁹

Samasta asiasta kirjoitettiin lehden seuraavalla sivulla pyyntökirjoituksessa, jossa huomautettiin, että vain harvalle Viipurin piirin kuurolle pystyttiin lähettämään *Hiljaista seurakuntaa* talvisodan jälkeen, koska seurakuntalaisten uudet osoitteet eivät olleet toimituksen tiedossa. Kirjoituksessa evakkoon joutuneita kuuroja pyydettiin lähettämään uudet osoitteet tiedoksi joko toimitukselle tai papilleen Otto Myyryläiselle. Kuurojen tunnistamiseksi pyydettiin, että he kirjoittaisivat osoitteenmuutokseen myös edellisen osoitteensa. Kirjoituksen avulla yritettiin tavoittaa näitä kuuroja pyytämällä, että ilmoituksen lukeneet kuurot välittäisivät viestin tuttavilleen, jotka eivät olleet saaneet tätä kyseistä *Hiljaisen seurakunnan* julkaisua.⁷⁰ On ilmeistä, että talvisota vaikutti lehden jakeluun ja siten myös sen levikkiin. Sodan seurauksena lehden kautta tavoitettiin aiempaa vähemmän kuuroja, muuttuneiden osoitetietojen puuttuessa.

Seurakuntalaistensa tavoin myös ennen sotaa Viipurissa asunut matkapappi Otto Myyryläinen joutui evakkoon kotiseudultaan. Myyryläisen uusi osoite ilmoitettiin kirjoituksessa ”Työntekijöiden osoitteet” numerossa 1/1940. Hänen kerrottiin asettuneen väliaikaisesti Tuusulan seurakuntaan Hyrylään, Paijalaan.⁷¹ Seuraavassa *Hiljaisen seurakunnan* numerossa, joka julkaistiin todennäköisesti marraskuussa 1940, Myyryläisen tai hänen seurakuntalaistensa tilanteesta ei erityisemmin kirjoitettu. Numeron viimeisellä sivulla oli vain pieni ilmoitus, jossa todettiin ytimekkäästi, että Myyryläisen uusi osoite oli ”Kaipiainen”. Seuraavassa numerossa asiaan ei palattu enää lainkaan, eikä vuonna 1941 mainittu Myyryläisen osoitteen enää muuttuneen.⁷²

Kirjoituksessa ”Työntekijöiden osoitteet” mainittiin erikseen myös talvisodan rauhanehtojen koskettaneen ”erityisen raskaasti” Viipurin piiriä. Piirin poikkeuksellisesta tilanteesta – siitä, että seurakuntalaiset asuivat hajallaan eri puolilla Suomea – huolimatta Myyryläisen kerrottiin matkustelevansa seurakuntalaistensa luona edelleen. Hän siis käytännössä teki samankaltaista työtä, kuin mihin tuomiokapitulit palkkasivat muutoin erikoistyneitä: huolehti siirtolaisten sielunhoidosta kierrellen heidän luonaan.⁷³ Voidaan olettaa, ettei Myyryläinen kuitenkaan kyennyt hoitamaan työtehtäväänsä samalla otteella

⁶⁹ Myyryläinen 1940b.

⁷⁰ Hs 1940c.

⁷¹ Hs 1940d.

⁷² Hs 2/1940, 16; Hs 1941.

⁷³ Hs 1940d; Klemelä 1977, 97.

kuin ennen sotaa: Hänen työnsä poikkesi erikoistyöntekijöiden tilanteesta siinä, etteivät hänen seurakuntalaisensa asuneet millään tietyllä selkeärajaisella alueella, vaan hajallaan ympäri Suomea. Lisäksi Myyryläinen itse oli kokenut heidän kanssaan saman kohtalon eli joutunut evakkoon talvisodan seurauksena.

Hiljaisessa seurakunnassa talvisotaa seurannutta Moskovon rauhaa ei käsitelty kyseistä ilmoitusta enempää. Siinäkin asia huomioitiin lähinnä sivulauseessa ja nimenomaan kirkon kuurojentyön kannalta. Tämä ei ole yllättävää, sillä talvisodan aikainen lehdistösensuuri kielsi Moskovon rauhanehtojen käsittelyn lähes täysin. Muutamaa päivää ennen sodan päättymistä oli ohjeistettu, että asiallisia tietoja rauhasta saisi kuitenkin julkaista, mutta rauhaan oli suhtauduttava neutraalisti ja kantaa ottamatta.⁷⁴ Kirjoitus ”Työntekijöiden osoitteet” koettelee tämän linjan rajoja, mutta pysynee niiden sisällä, vaikka siinä käytetyistä ilmaisuista paistaa selvästi läpi rauhan katkeruus.⁷⁵

Talvisodan vaikutuksesta kuurojen sielunhoitoon kirjoitettiin *Hiljaisessa seurakunnassa* muutamia kertoja. Lauri Paunu aloitti Tampereen piirin virkaa tekevänä kuurojenpappina kesäkuussa 1939 Urho Paljakan erottua tehtävästään. Hänet valittiin piirin vakituiseksi viranhaltijaksi saman vuoden syyskuussa.⁷⁶ Paunu ehti siis toimia kuurojenpappina noin kolme kuukautta ennen kuin aloitti sotapalveluksensa puolustusvoimien ylimääräisissä kertausharjoituksissa ja talvisodassa. Numeron 1/1940 kirjoituksessa ”matkapapin mietteitä” Paunu kertasi noin vuoden mittaisen kuurojenpappin työnsä vaiheita. Hän kertoi alun olleen hankalaa hänen kielitaitonsa puutteen vuoksi, ja että sota oli keskeyttänyt hänen toimintansa kuurojenpappina. Paunu kertoi päässeensä jatkamaan työtään talvisodan loputtua, mistä osoituksena voidaan pitää esimerkiksi kyseistä kirjoitusta, joka oli Paunun ensimmäinen kirjoitus *Hiljaisessa seurakunnassa*.⁷⁷ Koko välirauhan ajan Paunu työskenteli siviililyössään kuurojenpappina.⁷⁸ On ilmeistä, että Tampereen piirin kuurojentyö oli ollut pysähdyksissä talvisodan ajan.

Lisäksi vuoden 1940 ensimmäisessä numerossa kirjoitettiin rippikoulusta, joka oli pidetty Mikkelissä talvisodan paikkeilla. Kirjoituksessa kerrottiin, että syksyllä opetusta oli annettu viisi päivää ja että rippikoulua oli jatkettu seuraavan

⁷⁴ Sedergren 1999, 273–274.

⁷⁵ Hs 1940d.

⁷⁶ Paunu 1991, 34, 44.

⁷⁷ Paunu 1940a.

⁷⁸ Rantala 2010, 84.

kerran toukokuussa. Vaikka kirjoituksesta ei tarkasti käy ilmi, on todennäköistä, ettei rippikoulua pidetty sota-aikana, sillä kuurojenkoulut, jonka tiloissa kuurojen rippikoulut yleensä pidettiin, olivat sotasairaalakäytössä.⁷⁹ Myös kirjoituksen mukaan koulu oli varattu ”muihin tarkoituksiin”, joten sinne ei talvisodan vasta päätyttyä voitu mennä. Sen sijaan rippikoulu oli pidetty kaupungin kirkossa, jonka läheisyydessä sodan jäljet olivat vielä osittain näkyvissä. Kirkko oli kirjoituksen mukaan vaurioitunut sodassa lievästi ja sisältä se oli saatu jo kuntoon rippikoulun jatkuessa. Kirjoituksessa kuitenkin kuvailtiin, että maastossa kirkon ympärillä oli vielä pommikuoppia, ja että kirkon tornikelloa korjattiin sodan jäljiltä edelleen. Rippikoulun konfirmaatio oli pidetty toukokuun 29. päivänä.⁸⁰ Vaikuttaa siltä, että talvisota haittasi kuurojen rippikoulutoimintaa, muttei kuitenkaan estänyt sitä kokonaan.

Rippikoulu ja konfirmaatio, jotka käytiin kuurojen koulun viimeisen vuoden aikana, olivat näkyvin esimerkki siitä, että kuurojenpapit tekivät yhteistyötä kuurojenkoulujen kanssa.⁸¹ *Hiljaisessa seurakunnassa* papit kirjoittivat pitämistään rippikouluista muistokirjoituksia. Numerossa 3/1940 Paunu kirjoitti tällaisessa muistokirjoituksessa rippikoululaisilleen, että he olivat paremmassa tilanteessa kuin vanhemmat kuurot, jotka olivat saaneet vain viittomakielellä järjestettyä opetusta, ja jotka eivät siksi osanneet puhua lainkaan. Paunun mukaan puheopetusta koulussa saaneet oppilaat, hänen rippikoululaisensa, pystyisivät puhetaidon ansiosta integroitumaan yhteiskuntaan ja kuulevien seurakuntaan paremmin.⁸²

Esimerkkinä toiminnasta, johon puhetaidottomat kuurot eivät voineet osallistua, mutta kuurot, jotka puhuivat, pystyivät, Paunu antoi maanpuolustus- ja väestönsuojelutehtävät. Hänen mukaansa talvisodassa oli ollut puhetaidollisia kuuroja näissä tehtävissä, joista esimerkkinä hän kertoi hämäläisen kuuron maanpuolustustyöstä rintamalla.⁸³ Kuurojenpapit siis ajoivat työssään myös kuurojenkoulujen aatteita: Paunu käytti kirjoituksessaan talvisodasta kertovaa esimerkkiä korostaakseen puheopetuksen eli oralismin hyödyllisyyttä. Paunun käyttämästä esimerkistä merkittävän tekee se, että vain harva – *Kuuromykkäin Lehden* mukaan muutaman kymmentä – kuuro pystyi palvelemaan talvisodassa

⁷⁹ Rantala & Kuusi 2008, 32.

⁸⁰ Hs 1940b.

⁸¹ Rantala & Kuusi 2008, 32.

⁸² Paunu 1940c.

⁸³ Paunu 1940c.

rintamalla.⁸⁴ Talvisodan vaikutus kuurojenpappien työhön on huomattavissa siis myös heidän käyttämässä retoriikassaan. On todennäköistä, että sitä käytettiin esimerkkinä tilanteissa sen vuoksi, että se kosketi kaikkia suomenkansalaisia jollakin tapaa, ja todennäköisesti myös oli tunteita herättävä aihe.

Talvisota ja sen seuraukset vaikuttivat kirkon kuurojentyön arjessa käytännön tasolla. Kirjoituksessa ”Antamisen ilosta” matkapappi Lauri Paunu kirjoitti kuurojen keräämistä kolehdeista. Kolehdin kerääminen ei ilmeisesti ollut vakiintunut tapa kuurojen jumalanpalveluksissa, mutta heidän omasta pyynnöstään sitä oli järjestetty. Paunu kehotti suurempia kuurojen seurakuntia ottamaan kolehdin keräämisen käyttöönsä kuuroille läheisten asioiden puolesta. Tällaisesta, kuuroille läheisestä asiasta, joka kaipasi lahjoituksia, Paunu mainitsi välirauhan loppupuolella esimerkkinä muun muassa ”sotasiirtolaiskuuromykkien” auttamisen.⁸⁵ Paunun kertomasta saa käsityksen, että kuurojenpappien työskentely on välirauhan aikana ollut hektisempää kuin ennen sotaa, sillä erityisesti sosiaalisen avun antamisen määrä on vaatinut aiempaa enemmän aikaa papin työstä. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että pappi avusti kuuroja maallisten asioiden hoidossa, kuten lääkärikäynneillä tai juridisissa kysymyksissä. Sodan jälkeen kuurojentyössä eniten apua tarvitsivat nimenomaan evakkoon joutuneet.⁸⁶ Evakkoon joutuneiden kuurojen tilanne on siis ollut paljon esillä kuurojentyössä sodan jälkeen, joten on luontevaa, että se nostettiin esille auttamiskohteena.

Hiljaisen seurakunnan numeroiden perusteella piirtyy kuva, että kirkon kuurojentyön tilanne oli poikkeava yleisestä kirkollisesta tilanteesta talvisodan aikana. Lehdessä ei mainittu kertaakaan Oulun piirin tilannetta talvisodan aikana, mutta Tampereen ja Viipurin piireissä kirkon kuurojentyön tiedetään vaikeutuneen talvisodan myötä merkittävästi – Tampereen piirissä papin sotatehtävien ja Viipurin piirissä papin sekä seurakuntalaisten evakkoon joutumisen vuoksi.⁸⁷ Yleinen kirkollinen tilanne Suomessa sodan aikana oli se, että kirkollisiin tilaisuuksiin osallistuttiin runsaasti. Tällainen kehitys oli esimerkiksi Helsingissä, jossa muun muassa pidettiin ylimääräisiä hartaustilaisuuksia suuren kysynnän vuoksi.⁸⁸ Samantapainen kehitys oli

⁸⁴ Salmi & Laakso 2005, 132.

⁸⁵ Paunu 1941b.

⁸⁶ Rantala & Kuusi 2008, 38.

⁸⁷ Rantala 2010, 83.

⁸⁸ Antikainen 2006, 110.

Kuparisen mukaan myös Forssan ja Tammelan kirkoissa talvisodan jälkeen.⁸⁹ Murtorinteen mukaan kirkon perinteinen toiminta ja kokonaisosallistujamäärät kuitenkin vähenivät sodan myötä.⁹⁰ Vaikka yleisessä kirkollisessa tilanteessa sodan aikana ja sen lähivuosien päättymisen jälkeen kirkollinen toiminta heikkeni, kuurojentyössä tilanne oli radikaalisti huonompi, sillä kuuroille ei kyetty järjestämään normaalia jumalanpalvelustoimintaa lainkaan, ainakaan Tampereen piirissä. Onkin mahdotonta arvioida millaisen vastaanoton toiminta kuuroilta olisi saanut, mikäli sitä olisi kyetty järjestämään.

Kuinka talvisota siis vaikutti *Hiljaiseen seurakuntaan*? Entä mitä lehden perusteella voidaan sanoa kirkon kuurojentyöstä talvisodan aikana? Aineiston perusteella on selvää, että sodan suurin vaikutus oli kirkon kuurojentyön pysähtyneisyys, joka ilmeni muun muassa siinä, ettei lehteä kyetty toimittamaan ja julkaisemaan. Lisäksi sota korostui välirauhan aikana lehden sivuilla siten, että tulevaisuuden suunnitelmien sijaan käytiin läpi tilanteita, joissa sota oli haitannut kuurojentyötä. Lehdessä myös ilmoitettiin sodan jäljistä, kuten Viipurin piirin matkapapin asuinpaikan muutoksista tai tavoittamattomissa olleista seurakuntalaisista. Aineiston perusteella voidaan sanoa, että talvisota hankaloitti kirkon kuurojentyön käytännön arkea, jonka vuoksi *Hiljaisen seurakunnan* asema kirkon kuurojentyössä lujittui.

2. Evankeliumin julistus ennen talvisotaa

Vuosina 1938–1939 eli ennen talvisotaa julkaistuissa *Hiljaisissa seurakunnissa* oli yhteensä 17 evankelioivaa kirjoitusta, joista nousi esiin erityisesti kaksi teemaa: yhdessätoista⁹¹ kirjoituksessa käsiteltiin sitä, että Jeesus on pelastanut ihmiset synnistä, ja neljässätoista⁹² kirjoituksessa sitä, että Jumalan ja ihmisen välillä on vuorovaikutteinen yhteys. Osassa kirjoituksista, kuten arkkipiispa Erkki Kailan ”Maailman ihminen ja Jumalan ihminen”, käsiteltiin molempia teemoja.⁹³ Lisäksi lehden numero 2/1939 sisälsi kaksi lyhyttä hartaustekstiä, joista toinen käsitteli Jeesuksen ristinkuolemaa ja toinen käsitteli Jeesuksen ylösnousemusta.⁹⁴

Näiden teemojen lisäksi *Hiljaisessa seurakunnassa* julkaistiin vuonna 1938

⁸⁹ Kuparinen 1997, 49.

⁹⁰ Murtorinne 1995, 268.

⁹¹ Kaila 1938; Myyryläinen 1938a; Karhu 1938a; Mannermaa 1938; Myyryläinen 1938b; Karhu 1938c; Myyryläinen 1938c; Loimaranta 1939; Karhu 1939a; Myyryläinen 1939; Karhu 1939c.

⁹² Kaila 1938; Myyryläinen 1938a; Paljakka 1938a; Karhu 1938a; Mannermaa 1938; Karhu 1938b; Lehtonen 1938; Myyryläinen 1938b; Paljakka 1938c; Karhu 1938c; Myyryläinen 1938c; Loimaranta 1939; Karhu 1939c; Paljakka 1939.

⁹³ Kaila 1938.

⁹⁴ Hs 1938–1939.

kaksi kirjoitusta, joissa viitattiin Suomen tai Euroopan yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Molemmat kirjoitukset olivat kuurojenpappi Urho Paljakan kirjoittamia. Lehdessä 3/1938 Paljakan kirjoituksen aiheena oli isänmaallisuus. Hänen mukaansa isänmaallisuus käsitti kolme eri näkökulmaa: ”luja valtiollinen tajunta”, rakkauden omaan kansaan, kiintymyksen kotiseutuun. Paljakka esitti, että koska kotiseutu oli osa isänmaata, kotiseudun rakkaus tuli laajentaa koskemaan myös sitä. Hän lisäsi, että isänmaahan puolestaan kuului Suomen kansa, johon Paljakka huomautti lukijoidensa kuuluvan. Hänen mukaansa kansan historiassa ”ilmenevät ne Jumalan ikuiset aatteet, jotka itse kukin kansa on saanut elämässään toteutettaviksi”. Tätä tehtävää suorittaakseen suomalaiset olivat saaneet elää vapaina, vaikka monenlaiset vaikeudet, esimerkiksi sota, sorto ja nälkä, olivat heitä vaivanneet.⁹⁵

Paljakan mukaan ”Jumalan määräämän ajan tultua kansamme korotettiin toisten kansojen vertaiseksi” eli Suomesta tuli oma, vapaa valtio. Valtion Paljakka puolestaan kertoi olevan ”Jumalan säätämä laitos ja sellaisena pyhä”. Hänen mielestään isänmaallisen henkilön oli oltava perillä siitä, että valtio oli Jumalan asettama instituutio, jonka tehtävänä oli toteuttaa jumalallisia aatteita, ja sen vuoksi isänmaallisen henkilön tuli myös olla valmis uhraamaan itsensä isänmaan puolesta.⁹⁶ Voidaan todeta, että Paljakka piti isänmaallisuutta ainakin osittain myös hengellisenä asiana, minkä vuoksi hänen näkemyksensä eroaa merkittävästi muun muassa Tammelan ja Forssan seurakuntien näkemyksestä. Kuparisen tekemän tutkimuksen mukaan hengelliset ja isänmaalliset asiat pyrittiin näissä seurakunnissa nimenomaan pitämään erillään talvisodan aikana, esimerkiksi pitämällä sotilasjumalanpalvelukset suljettuina tilaisuuksina.⁹⁷ Hengellisyyden ja isänmaallisuuden välinen raja siis rikottiin *Hiljaisessa seurakunnassa* jo ennen sotia, eikä tutkimusaineistossani tehdä rajausta isänmaallisuuden ja hengellisyyden välillä myöhemminkään – päinvastoin.

Paljakan toinen yhteiskunnallisesta tilanteesta kertova kirjoitus julkaistiin *Hiljaisen seurakunnan* seuraavassa numerossa 4/1938. Paljakka kirjoitti tuolloin sodan uhasta, joka oli kyseisenä syksynä koskettanut koko Eurooppaa. Kirjoituksessa hän todennäköisesti viittaa Tšekkoslovakian kriisiin, joka oli uhannut Eurooppaa syys- ja lokakuun aikana kyseisenä vuonna. Paljakan

⁹⁵ Paljakka 1938b.

⁹⁶ Paljakka 1938b.

⁹⁷ Kuparinen 1997, 44.

kirjoituksessa on epävarma sävy tulevaisuuteen liittyen, sillä hän totesi, että ”Jumala armahti maailmaa vielä”. Hänen mukaansa Jumalaa tulisi välittömästi kiittää siitä, että hän oli antanut rauhan säilyä maan päällä. Nyt siihen hänen mukaansa olisi erityisesti aihetta, lähestyvän ”rauhan juhlan” eli joulun takia.⁹⁸

Paljakka tulkitsi kirjoituksessaan myös jouluevankeliumia ja pohti, mitä kunnian antaminen Jumalalle tarkoitti:

Kunnian antaminen korkeuden Jumalalle onkin jouluevankeliumin mukaan ehtona sille, että maassa on rauha. Joka Jumalaa kunnioittaa, antaa hänelle hallitusvallan ennen kaikkea omassa elämässään.⁹⁹

Hän myös kirjoitti, että rauhan edistäminen oli kunnia-asia, jonka toteuttamiseksi tarvittiin Pyhän Hengen apua. Jos ihmiset eivät antaisi Pyhä Hengen vaikuttaa elämässään, Jumalan kiittäminen olisi ensimmäinen asia, joka heiltä unohtuisi. Tämä puolestaan johtaisi siihen, ettei Jumalaa kunnioiteta.¹⁰⁰ Paljakan kirjoituksen perusteella voidaan siis sanoa, että Pyhän Hengen työ esti maailmaa ajautumasta sotatilaan. Paljakan kirjoituksen lopussa hän kertoi, että Raamatun mukaan olisi vielä tulossa tuhatvuotinen rauhan valtakunta, jota ennen maailmassa tulisi olemaan runsaasti kärsimystä ja Jumalaan uskovilla raskaita vainoja kohdattavanaan.¹⁰¹

Paljakka vaikuttaa olleen valveutunut yhteiskunnallisesta tilanteesta. Tähän viittaa muun muassa se, että hän kirjoitti suomalaisten historiallisesta tehtävästä Jumalan kansana jo ennen talvisotaa. Heti talvisodan alettua tällaista Jumalalta saatua tehtävää kristinuskon edustajana ja ateismin vastustajana julistettiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kautta toistuvasti.¹⁰² Paljakan erityiseen poliittiseen valveutuneisuuteen viittaa myös se, että hän oli kuurojenpapeista ainoa, joka kirjoitti *Hiljaisessa seurakunnassa* ajankohtaisista poliittis-yhteiskunnallisista aiheista ennen talvisotaa. Sotien aikana Paljakan tiedetään kuuluneen Asevelipapit ry:n johtokuntaan, mikä tukee myös väitettä Paljakan yhteiskunnallis-uskonnollis-poliittisesta valveutuneisuudesta.¹⁰³

⁹⁸ Paljakka 1938c.

⁹⁹ Paljakka 1938c.

¹⁰⁰ Paljakka 1938c.

¹⁰¹ Paljakka 1938c.

¹⁰² Klemelä 1977, 95.

¹⁰³ Kansanaho 1991, 343.

3. Talvisodan jäljet evankeliumin julistuksessa

Välirauhan aikana *Hiljaisissa seurakunnissa* oli yhteensä 16 selkeästi evankelioivaksi kirjoitukseksi¹⁰⁴ luokiteltavaa tekstiä. Näistä viisi¹⁰⁵ käsitteli talvisotaa ja kolme¹⁰⁶ maailman sotaista tilannetta eli toista maailmansotaa. Lisäksi lehdessä julkaistiin kaksi¹⁰⁷ hartauskirjoitusta, ensimmäinen numerossa 1/1940 ja toinen numerossa 1/1941. Talvisodan päättymisen jälkeen ilmestyneissä lehdissä 1/1940 ja 2/1940 molemmissa oli vain yksi evankelioiva kirjoitus. Näistä molemmat käsitelivät talvisotaa aiheena.

Talvisodan jälkeen, välirauhan aikana, ilmestyneissä *Hiljaisen seurakunnan* evankelioivissa kirjoituksissa korostettiin näkemystä, että sota oli ollut Jumalan keino opettaa, kasvattaa tai kurittaa suomalaisia. Numerossa 1/1940, joka oli ensimmäinen talvisodan jälkeinen *Hiljainen seurakunta*, Otto Myyryläinen kirjoitti Suomen itsenäisyydestä seuraavasti:

Siitä [Suomen kansa] on tullut itsenäinen kansa ja vapaavaltakunta. Jumala, joka ohjaa kansojen kohtaloita, on tämän osan kansallemme antanut. Monet sen ymmärtävät ja kiittävät taivaallista Isää hänen johduksestaan. He rukouksissaan pyytävät, että Herra olisi Suomen kansan turvana myös tulevaisuudessa.¹⁰⁸

Myyryläinen oli siis kollegansa Paljakan, joka jo ennen talvisotaa oli kirjoittanut itsenäisyydestä, kanssa yhtä mieltä siitä, että Suomen itsenäisyys oli Jumalan säätämää ja hänen ylläpitämäänsä. Myyryläinen jatkoi kirjoitustaan muistuttamalla, että suomalaisten tehtävä oli kristinuskon saapumisen jälkeen ollut palvella Jumalaa. Hänen näkemyksensä oli, että suomalaiset olivat palvelleet Jumalaa huonosti. Myyryläinen korosti, että suomalaiset kuitenkin tahtoivat olla Jumalan kansaa, eivätkä kääntyä pakanoiksi, kuten Venäjä oli hänen mielestään tehnyt. Hänen mukaansa talvisodan ja sen aiheuttamat koettelemukset, kuten evakko aika, olivat tarkoitus olla ”opiksi, nuhteeksi, ojennukseksi ja varoitukseksi” suomalaisille, jotta he eivät alkaisi toimia kuin pakanat, vaan kääntyisivät takaisin Jumalan puoleen.¹⁰⁹

Seuraavassa *Hiljaisen seurakunnan* numerossa Myyryläinen vahvisti näkemystään, että Jumalan käyttämät kasvatustoimenpiteet olivat tarpeellisia juuri

¹⁰⁴ Myyryläinen 1940a; Myyryläinen 1940c; Myyryläinen 1940d; Karhu 1940; Paunu 1940b; Hs 1940e; Hs 1941a; Karhu 1941a; Myyryläinen 1941a; Karhu 1941b; Paunu 1941a; Myyryläinen 1941b; Karhu 1941c; Suominen 1941a; Hs 1941c; Hs 1941d.

¹⁰⁵ Myyryläinen 1940a; Myyryläinen 1940c; Karhu 1941a; Myyryläinen 1941b; Hs 1941d.

¹⁰⁶ Myyryläinen 1940d; Hs 1940e; Myyryläinen 1941a.

¹⁰⁷ Pakkala 1940; Hs 1941b.

¹⁰⁸ Myyryläinen 1940a.

¹⁰⁹ Myyryläinen 1940a.

siksi, että suomalaiset osaisivat nöyryyä Jumalan edessä, ja tahtoisivat itsekkin olla Jumalan omia. Myyryläinen antoi kuvan, että Jumalan edessä nöyrytyminen oli ehtona Pyhän Hengen saamiseksi.¹¹⁰ Kirjoituksessa ”Ahdistuksesta vapauteen” Myyryläinen kirjoitti jälleen ”Herran koulusta”, jonka päämääränä hänen mukaansa oli se, että ihminen oppisi ymmärtämään oman syntisyytensä, joka puolestaan oli edellytys Jumalan edessä nöyryymiselle. Jumalan edessä nöyrytyminen ei kuitenkaan ollut edellytys vain Pyhän Hengen saamiseksi, vaan sen kautta saavutettiin enemmänkin: kirjoituksen lopussa Myyryläinen nimittäin totesi, että ”Herra on Henki, ja missä Herran henki on, siinä on vapaus”.¹¹¹

Väitöskirjassaan Jouni Tilli on tuonut esiin jatkosodan aikana papiston keskuudessa esiintyneen käsityksen Suomesta Jumalan historiallisen tehtävän suorittajana. Hänen mukaansa papisto tulkitsi, että Suomen tehtävänä oli turvata kristinuskon asema jopa koko Euroopassa. Tämän tehtävän suorittamisesta palkintona olisi vapaus ja huomattava asema muiden kansojen keskuudessa.¹¹² Vapaus oli siis Jumalan annettavissa. Kuten edellä esitettiin, *Hiljaisessa seurakunnassa* julkaistiin tätä ajatusta käsitteleviä kirjoituksia jo ennen jatkosotaa, välirauhan aikana. Tillin aineistonaan käyttämät tekstit ovat jatkosodan alkuvuosilta, joten on todennäköistä, että näitä ajatuksia on esiintynyt jo talvisodan aikana muuallakin kuin kuurojenpappien keskuudessa.¹¹³ Tillin kuvaileman asetelman kautta *Hiljaisessa seurakunnassa* korostettiin suomalaisten tahtotilaa ja motivaatiota tehtävänsä suorittamiseen:

Sen [Suomen kansa] tuli palvella elävää Jumalaa - - Meidän täytyy tunnustaa, että olemme olleet huonoja Herran palvelijoita. Kuitenkin me tahdomme olla kristittyjä. Suomen kansa tahtoo olla Jumalan kansa.¹¹⁴

Kuuroille haluttiin siis välittää talvisodan jälkeen kuvaa Suomen kansan ja Jumalan välisestä vuorovaikutussuhteesta aktiivisena ja samaa asiaa – kristinuskoa – ajavana.

Välirauhan aikana evankelioivissa kirjoituksissa viitattiin Suomen rauhanajasta huolimatta maailman sotaisuuteen eli meneillään olleeseen toiseen maailmansotaan. Esimerkiksi pastori Lauri Paunu kirjoitti numerossa 1/1940 Jumalan uskollisuudesta väkivaltaiseksi luonnehtimassaan ajassa. Hän kertoi ”vihan ja itsekkyyden voimien” raivonneen, ja totesi, että vaikutti siltä, kuin

¹¹⁰ Myyryläinen 1940c.

¹¹¹ Myyryläinen 1941a.

¹¹² Tilli 2012, 109–110.

¹¹³ Tilli 2012, 109–110.

¹¹⁴ Myyryläinen 1940a.

rakkaudelle ei olisi enää paikkaa maailmassa. Tämän toivottomalta näyttäneen tilanteen keskellä Paunu korosti, että sanoma Jumalan uskollisuudesta oli aiempaa tärkeämpi: Jumalan rakkaus ihmisiä kohtaan ei kadonnut vaikeina aikoina, vaan se ”jatkui keskeytymättömänä valovirtana” pimeältä tuntuneessa ajassa, ja loi turvallisuutta.¹¹⁵ Toinen esimerkki, jossa maailmanlaajuiseen sotatilanteeseen viitattiin välirauhan aikana, oli Myyryläisen kirjoitus ”Rauhan juhla” numerossa 4/1940. Hänen mukaansa maailmansota varjosti joulun ilosanomaa:

Jumalan kunnia, maailman rauha ja ihmisten hyvä tahto. Sellaiseen järjestykseen asetti taivaan enkeli asiat ensimmäisenä jouluyönä. - - Mutta rauhaton maailma häiritsee iloamme. Paha omatunto ajaa pois jouluilomme.¹¹⁶

On selvää, että talvisodan lisäksi *Hiljainen seurakunta* maailman laajuiseen toiseen maailmansotaan, mikä lehden mukaan varjosti Suomen rauhan aikaa.

Kirjoituksessa ”Rukoile ja tee työtä!” pastori Juho Karhu pohti sotaa, Suomen tilannetta ja jälleenrakennustöitä talvisodan jälkeen. Hän kirjoitti sodasta talvisodan uskonnollisen hengen mukaisesti eli korosti että itsenäisyyden säilyttämiseksi oli tarvittu Jumalan apua sen lisäksi,¹¹⁷ että se oli ollut kiinni suomalaisten sotilaiden ”uskollisuudesta, kärsivällisyydestä ja itsensä uhraamisesta”¹¹⁸. Karhun tulkinnan mukaan Jumala oli talvisodassa ollut Suomen ja suomalaisten puolella. Hän kertoi rukoilun olleen avainasemassa siihen, että Jumala asettui heidän puolelleen: Jumala kuuli suomalaiset, sillä sotilaat rukoilivat rintamalla Jumalan apua ja kansa rukoili Jumalaa pelastamaan isänmaansa. Karhun mukaan rukous ja sotiminen rintamalla todistivat Jumalalle sen, että suomalaiset rukoilivat tosissaan eli tarkoittivat sitä, mitä rukoilivat. Hän varoittikin suomalaisia lakkaamaan rukoilemasta, sillä hänen mukaansa kansan puolesta rukoilu myös rauhan aikana osoittaisi, että suomalaiset todella luottivat Jumalaansa. Kirjoituksensa lopuksi Karhu kirjoitti talvisodan päättymisen olleen osoitus siitä, ettei Jumala hylännyt todellista rukousta, vaan kuuli ja toteutti niiden sisältämät pyynnöt rauhasta.¹¹⁹ Karhun kirjoituksesta kuultaa pelko siitä, miten Suomen kävisi, mikäli suomalaiset hylkäisivät Jumalan toistamiseen ja lakkaisivat rukoilemasta itsensä puolesta. Kirjoitus mukaileekin Suomen piispojen *Kotimaa*-lehdessä heti sodan päättyttyä julkaistua julistusta, jossa oli korostettu, etteivät suomalaiset saisi menettää luottamustaan Jumalaa kohtaan, vaikka rauhanehdot

¹¹⁵ Paunu 1940a.

¹¹⁶ Myyryläinen 1940d.

¹¹⁷ Kansanaho 1991, 84.

¹¹⁸ Karhu 1941a.

¹¹⁹ Karhu 1941a.

olivat olleet epämieluisat.¹²⁰

Hiljainen seurakunta edusti Suomen evankelis-luterilaisen kirkon linjaa, jonka mukaan talvisota oli ennen kaikkea taistelua kristinuskon puolesta ateistista Neuvostoliittoa vastaan. Lehden sotaa käsittelevissä kirjoituksissa suomalaisten kerrottiin olevan Jumalan kansaa, kun taas venäläisistä puhuttiin pakanoina, jotka olivat hylänneet Jumalan.¹²¹ Myyryläinen kirjoitti Suomen ja Venäjän tilanteista vuonna 1940 kahdesti. Kyseisen vuoden ensimmäisessä numerossa hän kertoi Venäjän muuttuneen ”pakanalliseksi valtakunnaksi”, jonka ”jumalattomat sotajoukot” olivat hyökänneet Suomeen aikeenaan yhdistää kristitty suomalainen kansa ”pakanalliseen Venäjän kansaan”. Myyryläisen mukaan tämä olisi ollut pahinta, mitä olisi voinut tapahtua, sillä hän kirjoitti siirtoväen kohtalosta:

Kaikilla heillä oli sama ajatus: Poispakoon pakanuuden pimeydestä sinne, missä on lupa palvella Jumalaa. Parempi on kristityssä maassa ilman kotia kuin pakanain orjana omassa kodissaan.¹²²

Kirjoituksessa ”Isä johtaa” Myyryläinen kirjoitti talvisodan loppumisesta edelleen siitä näkökulmasta, että suomalaiset saivat olla kristittyjä, koska säilyttivät itsenäisyytensä. Hänen mukaansa talvisodan päätyminen siihen, että Suomi oli edelleen itsenäinen valtio, oli merkki siitä, että Jumala pelasti suomalaiset ”pakanoiden käsistä”. Tämän hän tulkitsi olleen Jumalan rakkaudenosoitus ja lähentymisyritys suomalaisia kohtaan.¹²³ On selvää, että kirjoitustensa mukaan Myyryläinen piti talvisotaa oikeutettuna taisteluna uskon puolesta. Näkemys on Tillin tutkimuksen mukaan tunnettu erityisesti jatkosodan ajalta, mutta Myyryläisellä se esiintyi jo talvisodan päätyttyä: Hän koki kodittoman kristityn elämän paremmaksi vaihtoehdoksi kuin kristinuskosta luopumisen, mikä olisi hänen mukaansa todennäköisesti ollut edessä Neuvostoliiton vallan alla eläessä.¹²⁴ Myyryläisen kanta näyttää olleen, että osaksi Neuvostoliittoa joutuminen olisi siis ollut pahempi rangaistus kuin sota, jossa puolustettiin omaa isänmaata ja sitä myöten omaa uskoa.

Hiljaisen seurakunnan talvisotaa käsittelevissä kirjoituksissa nostettiin erityisesti esille karjalaisten ja Karjalan kohtalot. Asiasta kirjoitti evankelioivissa kirjoituksissa kolmesti omalla nimellään Otto Myyryläinen, joka oli Viipurin

¹²⁰ Kansanaho 1991, 89–90.

¹²¹ Klemelä 1977, 93–94; Kansanaho 1991, 82.

¹²² Myyryläinen 1940a.

¹²³ Myyryläinen 1940c.

¹²⁴ Tilli 2012, 109, 113–114.

piirin kuurojenpappi ja kerran Matkamies Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa. Vuonna 1940 Myyryläinen kirjoitti, että talvisodan tuloksena Venäjä sai Karjalan alueen itselleen, jonka vuoksi hän oli ”nähnyt paljon Karjalan siirtoväkeä ja kulkenut yhdessä heidän kanssaan yöllä ja päivällä.”¹²⁵ Hän myös kertoi usein ajatelleensa erityisesti niitä kuuroja, jotka olivat ennen sotaa asuneet Karjalassa ja olivat kyseisellä hetkellä siirtolaisina.¹²⁶ Numerossa 3/1941 nimimerkin Matkamies kautta Myyryläinen kertoi edelleen ajatelleensa karjalan kuuroja. Hän kirjoitti, kuinka erään matkansa aikana hänen ajatuksensa olivat olleet ulapan takaisessa saarella, jossa useita kuuroja oli asunut. Hän surkutteli sitä, että viha oli tuhonnut koko saaren ja useat kuurojen kodit, joissa hän oli ennen sotaa vierailut. Myyryläinen kertoi, että olinpaikkansa lähellä osa saaren kuuroista oli siirtolaisina.¹²⁷ Tästä voidaan päätellä, että Myyryläinen oli välirauhan edetessä saanut tietoonsa seurakuntalaistensa uusia asuinpaikkoja.

Kirjoituksen ”Ristin tie” alussa Myyryläinen kertoi ristin olevan niiden merkki, jotka taistelisivat pahaa vastaan hyvän ja oikean puolesta. Tämän jälkeen Myyryläinen jatkoi kuvailemalla, että usein risti oli raskas kantaa, mutta kuitenkin mahdollinen ihmiselle, joka pyysi tähän Jumalan apua. Hän totesi suomalaisten tunteneen ristin, koska olivat nähneet niitä kirkkojen torneissa, ja ymmärtäneen sen merkityksen: risti merkitsi sitä, että seurakuntalaiset halusivat elää Jumalaa palvellen ja pahaa vastaan taistellen. Tämän jälkeen Myyryläinen tähdensi, että erityisesti ”Karjalan kansa ja kuuromykät” tunsivat ristin, sillä ”synnin ja pahan voimat ovat ryöstäneet ja hävittäneet heidän omaisuutensa sekä surmanneet heidän poikiaan sodassa”.¹²⁸

On selvää, että aihe oli erityisen tärkeä kuurojenpappi Otto Myyryläiselle. Sodan tiedetään vaikuttaneen kuuroihin muuta väestöä voimakkaammin erityisesti pommitustilanteissa: kuurot eivät voineet kuulla pommituksia edeltäneitä varoitusmerkkejä, joten pommitustilanne tuli kuuroille yllätyksellisempänä kuin kuulevalle.¹²⁹ Koska Viipurin piirin alueella, erityisesti sen keskustaajamassa Viipurissa, oli tehty runsaasti pommi-iskuja, on ymmärrettävää, että Myyryläinen oli huolissaan seurakuntalaisistaan. Tietämättömyys omien seurakuntalaisten asuinpaikoista on saattanut merkitä myös sitä, että tämä oli menehtynyt sodassa.

¹²⁵ Myyryläinen 1940a.

¹²⁶ Myyryläinen 1940b.

¹²⁷ Hs 1941d.

¹²⁸ Myyryläinen 1941b.

¹²⁹ Rantala & Kuusi 2008, 38.

Omakohteisesti kokeneena, mutta erityisesti kuurojen luona kierrellessä, aihe on todennäköisesti ollut suuresti läsnä Myyryläisen työssä ja arjessa ja siten myös painottunut hänen kirjoituksissaan *Hiljaisessa seurakunnassa*.

Vuonna 1941 Otto Myyryläinen käytti kahdesti sota-allegoriaa evankelioivissa kirjoituksissaan. Näistä ensimmäinen näistä sijoittuu välirauhan loppuvaiheeseen, ja toinen jatkosodan aikaisiin kirjoituksiin, minkä vuoksi sitä käsitellään vasta seuraavassa luvussa. Välirauhanaikaisessa numeron 3/1941 kirjoituksessa ”Ristin tie.” Myyryläinen kertoi ensin ristin olleen kristitylle sellaisen taistelun merkki, jossa taisteltiin hyvän puolesta pahaa vastaan. Tämän jälkeen hän totesi Jeesuksen olleen ensimmäinen taistelija, joka ristinkuolemallaan lunasti maailmalle ”elämän ja autuuden”. Tämä Jeesuksen kulkema tie oli Myyryläisen mukaan ristin tie, joka vei Jeesuksen ylösnousemuksen voittoon. Kirjoituksessaan hän vertasi kristittyjä Jumalan sotaväkeen, joka taisteli syntiä vastaan. Myyryläinen tähdensi, että kristityt oli kutsuttu voittamaan tämä taistelu ja sen kautta perimään iankaikkinen elämä. Puhuessaan Jeesuksen ristin tiestä Myyryläinen varoitti, ettei tämä tie välttämättä ollut helppo, mutta sen tuoma kärsimys muuttuisi lopulta autuudeksi.¹³⁰ Kirjoituksen perusteella voidaan todeta, että koettu talvisota ja meneillään ollut toinen maailmansota muuttivat evankeliumin julistusta myös siten, että kirjoituksissa alettiin käyttää ajankohtaisesti sotasanaa.

Millä tavoin talvisota vaikutti *Hiljaisen seurakunnan* evankeliumin julistukseen? Aineiston perusteella on selvää, että evankeliumia julistettiin välirauhan aikana sotateeman kautta. Kirjoituksissa puitiin niin sodan syitä, oman uskonnon nykyisyyttä ja tulevaisuutta sekä Jumalan suhdetta sotaan. Jumalan suhde sotaan tuli ilmi kirjoituksissa, joissa Jumalan todettiin olevan suomalaisten puolella ja pelastaneen suomalaiset Neuvostoliitolta ja ateismilta. Oman uskonnon tilanteen käsittelyssä puolestaan korostui Suomen kristillisuus.

Mielenkiintoista aineistossa on se, että sodan kokemisesta huolimatta lehti pitäytyi tiukasti *Hiljaisen seurakunnan* tehtävässä evankeliumia julistavana julkaisuna. Välirauhan aikana ei ruodittu yhteiskunnallista tilannetta tai sotilastoimia yksinään, eikä myöskään pohdittu kirkon yhteiskunnallista tilannetta sodan jälkeen. Sotaa käsiteltiin kirjoituksissa ainoastaan evankeliumin julistamisen ja kristinuskon kautta niiden muutosten lisäksi, joita käsiteltiin tässä työssä (ks. luku 3.1.) jo aiemmin. Koska lehden roolia korostettiin talvisodan

¹³⁰ Myyryläinen 1941b.

jälkeen, ja sotaa käsiteltiin evankelioivissa kirjoituksissa nimenomaan evankeliumin julistuksen yhteydessä, voidaan todeta, että välirauhan aikana niin evankeliumin julistus kuin sen asema, muuttuivat: Evankeliumin julistus *Hiljaisen seurakunnan* kautta oli välirauhan aikana muutoin epävakaasti toimivan kirkon kuurojentyön ydintoimintaa.

IV ”Nyt kun henkilökohtainen tapaaminen on vaikeaa” – Jatkosota korostaa *Hiljaisen seurakunnan* merkitystä

1. Jatkosodan vaikutukset Hiljaiseen seurakuntaan ja kuurojen työhön

Tutkimusajanjaksoni *Hiljainen seurakunta* -lehdistä 11 on julkaistu jatkosodan aikana. Jatkosota kesti noin kolme vuotta, 25. kesäkuuta 1941 – 19. syyskuuta 1944. Ensimmäinen jatkosodanaikainen *Hiljainen seurakunta* oli joulunumero 4/1941. Viimeinen jatkosodan aikana julkaistu lehti puolestaan oli todennäköisesti numero 2/1944, sillä lehdessä esiintyvistä jo menneistä päivämääristä tuorein oli 7.7.1944, jolla oli päivätty kirjoitus otsikolla ”SOTA”. Numero 3/1944 puolestaan julkaistiin 5.12.1944 jälkeen, sillä lehdessä julkaistu kasteilmoitus on päivätty kyseisellä päivämäärällä.¹³¹

Jatkosodan aikana *Hiljainen seurakunta* ei päässyt kertaakaan vuonna toimituksen vuonna 1939 asettamaan tavoitteeseen ilmestyä yhdeksän kertaa vuodessa. Vuonna 1942 julkaistiin viisi *Hiljaista seurakuntaa* ja vuosina 1943 ja 1944 julkaistiin kolme julkaisua vuodessa. Vuoden 1944 viimeinen lehti kuitenkin ilmestyi vasta Lapin sodan aikana, minkä vuoksi sitä käsitellään tämän työn seuraavassa pääluvussa. Numerosta 4/1941 numeroon 3/1943 asti lehteä julkaistiin suhteellisen tasaisin väliajoin, noin 2–4 kuukauden välein. Tämän jälkeen seurasi hieman alle vuoden mittainen tauko, sillä numero 3/1943 käsitteli aiheena helluntaita, kun taas numero 1/1944 oli pääsiäisnumero. Jatkosodan aikana *Hiljainen seurakunta* ilmestyi noin puolentoista vuoden ajan säännöllisesti, jonka jälkeen julkaisutoiminta oli jälleen epäsäännöllistä.

Hiljaisen seurakunnan vähäisen vuosittaisen julkaisumäärän syyksi nimettiin näissä lehdissä useamman kerran sota. Numerossa 4/1941 lukijoille kerrottiin, kuinka lehden julkaiseminen oli ollut mahdotonta jatkosodan syttymisestä eteenpäin noin puoleen vuoteen sen vuoksi, että eteläisen piirin kuurojenpappi Lauri Paunu ja pohjoisen piirin kuurojenpappi Väinö Suominen olivat puolustusvoimien palveluksessa. ”Hiljainen seurakunta” -otsikolla nimetyssä kirjoituksessa sodan toivottiin päättyvän pian niin että seuraavana

¹³¹ Hs 4/1941; Hs 2/1944, 10; Hs 3/1944, 23.

vuonna lehteä olisi voitu julkaista säännöllisesti.¹³² Kolme vuotta myöhemmin lehden julkaisemisen vaikeuksista kirjoitettiin jälleen *Hiljaisessa seurakunnassa*. Kirjoituksessa ”Vaunun ikkunasta nähtyä” nimimerkki Kulkija kirjoitti:

Ikävä on ollut ilmoittaa, että lehteä ei ole nyt voitu erinäisistä syistä julkaista. Sodalla siihen on suurin osuus.¹³³

Sodan vaikutukset siis näkyivät myös lehden sisäisessä Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa. Siinä käsiteltiin sotaa aiheena kaikkina jatkosodan vuosina, yhteensä kahdeksassa kirjoituksessa. Sarjaa julkaistiin jatkosodan lehdissä yhdeksän kertaa, ainoastaan numeron 3/1943 Vaunun ikkunasta nähtyä -kirjoituksessa sotaa ei mainittu lainkaan. Vuonna 1942 sarja ilmestyi *Hiljaisen seurakunnan* jokaisessa julkaisussa.

Sekä Matkamies että Kulkija viittasivat sarjassa matkustamisen vaikeuksiin jatkosodan aikana.¹³⁴ Sodan aikana puolustusvoimien tarpeet vaikuttivat Suomen julkiseen liikenteeseen merkittävästi. Armeijan tarpeita pidettiin etusijalla, mikä näkyi esimerkiksi siinä, että kalustoa, kuten linja-autoja varattiin huomattavia määriä pelkästään armeijan käyttöön. Julkisesta liikenteestä parhaiten toimi juna, mutta jatkokyydin saaminen asemilta saattoi olla vaikeaa. Asemasodan aikana vuosina 1942–1944 liikennevaikeudet kuitenkin hellittivät ja junan lisäksi muun muassa linja-autoilla matkustaminen yleistyi. Normaalitilanteeseen ei kuitenkaan jatkosodan aikana päästy.¹³⁵

Matkustaminen korostui kuurojenpappien työssä laajojen piirien vuoksi. Se oli välttämättömyys, jota ilman työtä ei pystynyt hoitamaan edes Helsingin piirissä, jossa suuri osa seurakuntalaisista asui piirin keskuskaupungissa Helsingissä. Matkustusvaikeuksien keskellä, *Hiljaisen seurakunnan* toimitus korosti entisestään lehden merkitystä kirkon kuurojentyössä, sillä sen avulla tavoitettiin kaukaisimmatkin seurakuntalaiset. Vuoden 1942 lopulla tästä kirjoitti Matkamies:

Nyt kun henkilökohtainen tapaaminen on vaikeaa, on Hiljainen Seurakunta entistään tärkeämpi yhdysside kuuromykkien seurakunnassa.¹³⁶

¹³² Hs 1941e; Hs 1941f.

¹³³ Hs 1944a.

¹³⁴ Hs 1942f; Hs 1944a.

¹³⁵ Seppinen 1992, 110–113, 127.

¹³⁶ Hs 1942f.

Kuurojenpappien työtilanteesta jatkosodan aikana kirjoitettiin *Hiljaisessa seurakunnassa* useasti. Vuoden 1941 lopulla todettiin, etteivät kuurojenpapit olleet kyenneet matkustamaan kesäkuun jälkeen syystä, ”joka ei riipu paljoa meistä itsestämme.” Jatkosota oli alkanut kyseisen vuoden kesäkuussa, ja sekä Lauri Paunu että Väinö Suominen olivat joutuneet puolustusvoimien palvelukseen heti sodan sytyttyä. Tämän vuoksi heidän piiriensä alueilla, Tampereen ja Oulun piireissä, ei ollut järjestetty kesällä 1941 yhtään jumalanpalvelusta kuuroille, minkä arveltiin aiheuttaneen hämmennystä kuurojen keskuudessa.¹³⁷ Koska kuurojenpapit vastasivat käytännössä yksin alueidensa kuurojen sielunhoidosta, kaksi kolmesta kuurojenpiiristä oli joutunut pärjäämään ilman sielunhoitoa jatkosodan alussa pappien ollessa puolustusvoimien tehtävissä. *Hiljainen seurakunta* raportoi pappien poissaolosta, jotta kaikkien kuurojen tietoon olisi saatu sodan aiheuttamat muutokset heidän kirkolliseen toimintaansa.

Samassa numerossa 4/1941 Lauri Paunu kirjoitti seurakuntalaisilleen jatkosodan tuomista muutoksista matkoihinsa. Hän oli luvannut Lahden seudun seurakuntalaisilleen, että olisi viettänyt kyseisen vuoden juhannuksen Herralan kesäjuhliilla. Kesäjuhlien sijaan Paunu kertoi matkansa suuntautuneen rintamalle puolustusvoimien mukana. Ilmeisesti hän ei ollut kyennyt ilmoittamaan seurakuntalaisilleen tästä muutoksesta ajallaan, koska *Hiljainen seurakunta* ei ollut ilmestynyt jatkosodan alun jälkeen kertaakaan ennen tätä julkaisua ja Paunu piti edelleen ajankohtaisena ilmoittaa asiasta. Kirjoituksessa Paunu myös ilmoitti saaneensa siirron kotirintaman sotasairaalaan pastoriksi, viiden kuukauden rintamalla olon jälkeen. Hän toivoi tämän muutoksen tarkoittavan sitä, että hän ehtisi sotasairaalityön ohella huolehtia myös omasta seurakunnastaan esimerkiksi pitämällä jumalanpalveluksia kuuroille. Paunu myös rohkaisi seurakuntalaisiaan kirjoittamaan hänelle jälleen, mikäli toivoivat hänet käymään luonaan. Hieman alle vuotta myöhemmin Paunun kerrottiin jälleen olevan kokonaan seurakuntalaistensa käytettävissä.¹³⁸ Paunun työskentely puolustusvoimissa välittyi *Hiljaiseen seurakuntaan* silläkin tavalla, että kuudessa numerossa häneltä ei julkaistu yhtään kirjoitusta. Kolme näistä numeroista ajoittui jatkosodan aikaan.¹³⁹ Näyttää siltä, että poikkeuksellisista oloista huolimatta Paunu tahtoi pitää yhteyttä seurakuntalaisiinsa mahdollisimman aktiivisesti, ja että hän piti

¹³⁷ Hs 1941f.

¹³⁸ Paunu 1941b; Hs 1942f.

¹³⁹ Hs 1/1942; Hs 4/1942; Hs 2/1943.

tärkeänä molemminpuolista vuorovaikutusta seurakuntalaistensa kanssa. On myös selvää, että jatkosodan alussa Tampereen piirin kuurojentyö oli pysähdyksissä, ja että jatkosodan edetessä toiminta elpyi papin palattua siviilityöhönsä.

Numeron 1/1942 kirjoituksessa ”Oulun piirin kuuromykille” Väinö Suominen puolestaan kertoi joutuneensa keskeyttämään matkansa Tornionjokilaaksossa jatkosodan syttyttyä kesäkuussa. Suominen oli Paunun tavoin joutunut rintamalle sotilastehtäviin, eikä myöskään ollut ilmeisesti kyennyt ilmoittamaan tästä yllättävästä käänteestä seurakuntalaisilleen. Kirjoituksessa hän muisteli keskenjäänyttä matkaansa sekä halusi kiittää seurakuntalaisiaan saamastaan ystävällisestä vastaanotosta.¹⁴⁰ Seuraavassa numerossa Suomisen todettiin eronneen kuurojenpapin virastaan. Matkamies käsitteli aihetta Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa, ja kertasi Oulun piirin työntekijätilannetta lähivuosilta: Hän totesi, että Oulun piirin kuurot olivat olleet edellisen viranvaihdon ja jatkosodan syttymisen vuoksi ilman kuurojenpappia noin vuoden ajan. Tämän vuoksi tarve uudelle kuurojenpapille oli Matkamiehen mukaan ”todella polttava”.¹⁴¹ Tästä huolimatta, seuraavan *Hiljaisen seurakunnan* viimeisellä sivulla ilmoitettiin, ettei Oulun piirin kuurojenpapin virkaa oltu julistettu haettavaksi sotatilan vuoksi. Samassa ilmoituksessa todettiin kuitenkin, että oli todennäköistä, että virkaan saataisiin väliaikainen työntekijä.¹⁴²

Vaikuttaa siltä, että Oulun piirin kirkon kuurojentyön tila oli ollut heikko jo ennen jatkosodan syttymistä. Sota kuitenkin vaikeutti tilannetta entisestään, minkä lisäksi Suomisen irtisanoutuminen vaikutti tilanteeseen negatiivisesti. Lisäksi voidaan todeta, että sota viivästytti piirin viranhoitajan palkkausta, ja loi siten epävarmuutta piirin toimintaan. Tästä huolimatta tilanteesta haluttiin antaa seurakuntalaisille toiveikas kuva.

Numerossa 4/1942 Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa kerrottiin, että toive väliaikaisesta viranhoitajasta oli toteutunut: tehtävään oli elokuun alussa valittu pastori Heikki Hyvärinen, joka oli juuri vapautunut sotapalveluksestaan. Matkamies kertoi lukijoille Hyvärisen matkustelevan ja toimittavan jumalanpalveluksia jo.¹⁴³ Lehden antamien tietojen perusteella voidaan siis päätellä, että Oulun piiri oli jatkosodan aikana täysin ilman kuurojenpapinviranhoitajaa hieman alle puolen vuoden ajan, mutta kuurojentyö

¹⁴⁰ Suominen 1942b.

¹⁴¹ Hs 1942d.

¹⁴² Hs 3/1942, 24.

¹⁴³ Hs 1942f.

alkoi virota jatkosodan asemasota vaiheessa. Sota siis lamautti toiminnan hetkeksi, muttei vaikuttanut siihen pysyvästi. Lehdessä 2/1943 ilmoitettiin, että Hyvärinen oli nimitetty Oulun piirin kuurojenpapiksi vakituisesti.¹⁴⁴

Hiljaisessa seurakunnassa oli tapana esitellä uudet kirkon kuurojentyön työntekijät. Hyvärinen esiteltiin numerossa 3/1943 eli vasta, kun tämä oli nimitetty vakituiseksi kuurojenpapiksi Oulun piiriin. Hän oli toiminut jo yli puolivuotta Oulun piirin kuurojenpappina, joten on todennäköistä että osa kuuroista tunsivat hänet kirjoituksen ilmestyessä. Kirjoituksessa ”Uusi työntekijä” Hyvärisestä kerrottiin perustietojen, kuten esimerkiksi syntymäaika ja -paikka, siviilisääty jne., lisäksi myös tämän sotapalvelushistoria. Hänen kerrottiin toimineen talvisodassa sotilaspastorina Kuhmossa rintamalla ja jatkosodassa samassa tehtävässä Louhen ja Uhtuan alueilla. Lisäksi hänen kerrottiin haavoittuneen kesällä 1941 täsmentämättä tarkemmin, kuinka vakavasti.¹⁴⁵ Tämä on sikäli poikkeuksellista, että aiemmin esimerkiksi Paunun kohdalla, jonka esittely oli *Hiljaisessa seurakunnassa* talvisodan jälkeen, sotapalvelushistoriaa ei tarkemmin avattu, vaan Paunu mainitsi asiasta itse ensimmäisessä kirjoituksessaan.¹⁴⁶

Myyryläinen oli joutunut talvisodan päättyttyä evakkoon, minkä vuoksi hänen asuinpaikkansa oli muuttunut tiheästi. Myös jatkosota vaikutti Myyryläisen asuintilanteeseen: Hän pääsi paluumuuttamaan entiseen kotikaupunkiinsa jatkosodan oltua käynnissä noin puoli vuotta, Viipurin valtauksen jälkeen, minkä vuoksi numeron 1/1942 viimeisen sivun ilmoituspalstalla Myyryläisen uudeksi osoitteeksi mainittiin Pontuksenkatu 38, Viipuri. Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa raportoitiin saman vuoden lopulla, että Myyryläinen oli asunut ”vanhassa rakkaassa Viipurissaan” yli puoli vuotta.¹⁴⁷ Vuoden 1943 alussa Myyryläinen muutti jälleen, tällä kertaa ilmeisesti Viipurin sisällä osoitteeseen Kannaksenkatu 15 B 24. Hän asui Viipurissa vuoden 1944 kesään asti, mutta jatkosodan viimeisen numeron 2/1944 antaman tiedon mukaan hän oli jälleen joutunut evakkoon. Myyryläisen uudeksi osoitteeksi ilmoitettiin tuolloin ”Kangasniemi kk, Kalliola”.¹⁴⁸

Jatkosota loi epävarmuutta erityisesti Viipurin piirin kuurojentyöhön. Kuten

¹⁴⁴ Hs 2/1943, 16.

¹⁴⁵ Hs 1943c.

¹⁴⁶ Karhu 1940a; Paunu 1940a.

¹⁴⁷ Hs 1/1942, 8; Hs 1942f.

¹⁴⁸ Hs 1/1943, 8; Hs 2/1944, 16.

Paunun ja Suomisen aiemmin esitellyistä ilmoituksista voidaan päätellä, lehdessä oli tavallista ilmoittaa niistä tilaisuuksista, jotka oli jouduttu perumaan. Viipurin piirin osalta paluumuuton jälkeen *Hiljaisessa seurakunnassa* kerrottiin kuitenkin myös siitä, mitä työtä oli sodan aikana kyetty tekemään. Numerossa 4/1942 otsikolla ”VIIPURISTA” nimetty ilmoitus käsitteli 15. elokuuta pidettyä kuurojenkokousta. Kuurojenpapit eivät järjestäneet näitä kokouksia, mutta osallistuivat kuitenkin niihin työnsä puitteissa. Ilmoituksessa kerrottiin, että kokous oli ensimmäinen kuurojenkokous ”kahden sodan jälkeen”.¹⁴⁹

Jatkosodan sytyttyä, numeron 4/1941 kirjoituksessa ”Hiljainen seurakunta” raportoitiin, että Karjala oli saatu jälleen osaksi Suomea, minkä johdosta suuri joukko kuuroja oli palaamassa koteihinsa.¹⁵⁰ Kirjoituksen sävy viittaa siihen, että Viipurin piirin kuurojentyön oletettiin palaavan entiselleen ja sodan päättyvän pian, minkä vuoksi toimitus pyysi paluumuuttajia välittämään muuttuvat osoitetietonsa piirin kuurojenpapille. Tällä haluttiin todennäköisesti varmistaa, että välttyttäisiin talvisotaa seurannut tilanne, jossa lehden levikki laski sen vuoksi, etteivät seurakuntalaisten osoitteet olleet toimituksen tiedossa.

Sama näkökulma jatkuu *Hiljaisen seurakunnan* numerossa 3/1942 Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa, jossa Matkamies pohti meneillään ollutta paluumuuttovirtaa.¹⁵¹ Seuraavan numeron Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa puolestaan kerrottiin, että Viipurin piirin kuurojenpappi Myyryläinen oli tietoinen seurakuntalaisista, jotka olivat muuttaneet takaisin entiselle kotiseudulleen.¹⁵² Vuonna 1943 Viipurin piiristä ei erityisemmin kirjoitettu. Numeron 2/1944 kirjoituksessa ”SOTA” todettiin, että sota oli aktivoitunut asemasodasta, ja että Venäjä oli hyökännyt Suomeen siten, että Viipurin alue oli menetetty.¹⁵³

Sotatoimien aktivoitumiseen oli viitattu jo *Hiljaisen seurakunnan* edellisessä numerossa. Lehdessä 1/1944 Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa todettiin, että *Hiljaisen seurakunnan* pitkän vaitiolon lisäksi myös koko kirkon kuurojentyö oli kärsinyt nimenomaan sodan takia. Kulkija kertoi, että Oulun piiri oli syksyllä 1943 joutunut olemaan kolme kuukautta ilman pappiaan, ja kun tämä oli päässyt takaisin siviilityöhönsä, liikkuminen oli ollut sodan vuoksi vaikeaa. Hänen mukaansa matkasuunnitelmat eivät olleet onnistuneet erilaisten esteiden

¹⁴⁹ Hs 1942g.

¹⁵⁰ Hs 1940a.

¹⁵¹ Hs 1942e.

¹⁵² Hs 1942f.

¹⁵³ Hs 1944b.

takia. Kirjoituksen lopussa Kulkija kertoi kuitenkin vierailleensa Pietarsaaressa helmikuun 20. päivänä.¹⁵⁴ Jatkosota oli vaikeuttanut koko maan laajuisesti kirkon kuurojentyötä. Kuurojen luo matkustaminen oli hankalaa, mutta Oulun piirin pappi oli kyennyt tekemään kuitenkin joitakin matkoja seurakuntalaistensa luo.

Samassa numerossa julkaistiin kirje, jonka Paunu oli kirjoittanut seurakuntalaisilleen rintamalta. Kirjeessä hän kertoi joutuneensa jälleen rintamalle ensimmäinen syyskuuta 1943 alkaen. Paunu pahoitteli kirjeessään sitä, ettei kyennyt hoitamaan seurakuntaansa, ja kuvaili kuurojen elämää yksinäiseksi, minkä vuoksi hänestä oli erityisen rankkaa jättää seurakuntalaisensa ilman sielunhoitoa. Hän kehotti seurakuntalaisiaan kääntymään pastoreiden Urho Paljakka ja Juho Karhu puoleen, mutta varoitti kuitenkin, etteivät nämä voisi matkustella kuurojen luona, koska heidän täytyi hoitaa omia virkojaan. Paunu kertoi matkustelleensa Itä-Karjalassa tapaamassa kuuroja, joiden hän toivoi henkisesti rikastuttavan Suomen kuurojen joukkoa, kun sota päättyisi. Kirjeensä lopuksi Paunu kertoi voivansa hyvin, ja kiitti seurakuntalaisiaan saamistaan kirjeistä ja paketeista. Hän kertoi ilahtuneen siitä, että seurakuntalaiset pitivät hänestä huolta ja muistutti, että vaikkei voinutkaan olla seurakuntalaistensa luona, hän kuitenkin ajatteli heitä taukoamatta.¹⁵⁵ On todennäköistä, että *Hiljainen seurakunta* oli ainoa keino Paunulle, olla yhteydessä seurakuntalaisiinsa rintamalta käsin. Viestimällä lehden kautta, Paunu myös tulee korostaneeksi seurakuntalaisilleen lehden merkitystä yhteydenpidon välineenä.

Numeron 2/1944 viimeisellä sivulla ilmoitusten kohdalla kuuroille kerrottiin, että entinen kuurojenpappi ”yhteinen ystävämme” Urho Paljakka oli joutunut sotapalvelukseen. Paljakka oli lehden kautta halunnut lähettää terveisiä kuuroille, ja toimitus puolestaan pyysi kuuroja rukoilemaan Paljakan puolesta. Ilmoitus oli ennen lehden julkaisua kuitenkin saanut lisäyksen, jossa todettiin, että Paljakka oli haavoittunut ”Idän taisteluissa” kranaatin iskusta. Hänen tilastaan kerrottiin kuuroille yksityiskohtaisesti:

- -kranaatin sirpale oli osunut päähän ja lasinsiruja tullut silmiin. Jumalan ihmeellisestä varjeluksesta saamme kiittää, että haavoittuminen ei kuitenkaan ollut vakava laatuinen, vaan palanee pastori näinä aikoina yksikköön.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Hs 1944a.

¹⁵⁵ Paunu 1944b.

¹⁵⁶ Hs 2/1944, 16.

Ilmoitus päättyi pyyntöön lähettää Paljakalle kirjeitä.¹⁵⁷ Paljakan sotapalveluksesta ja haavoittumisesta tiedottaminen on todennäköisesti ollut tärkeää ennen kaikkea siksi, että Paunu oli edellisessä numerossa pyytänyt kuuroja olemaan nimenomaan yhteydessä Paljakkaan, kun hän itse oli rintamalla.

Palattuaan Viipuriin vuonna 1941, kuurojenpappi Otto Myyryläinen kuvaili ja arvosteli erityisen yksityiskohtaisesti Pietari-Paavalin kirkon muutoksia. Myyryläisen mukaan kirkko oli ”häväisty” venäläisten toimesta. Hän kertoi, että niin kirkon huipun risti sekä kellot oli poistettu. Kirkon sisältä saarnatuoli oli myös viety, ja sinne johtanut ovi teljetty. Altteri oli muutettu esiintymislavaksi, urut oli poistettu ja tilalle asennettu elokuvaprojektoreita. Myyryläinen itse kertoi seisovansa ja pitäneensä saarnaa siinä, missä aiemmin oli ollut altteri.¹⁵⁸ Kertomalla erityisesti kirkkojen kokemista muutoksista, sotapropagandan tarkoituksena oli korostaa Neuvostoliiton kielteistä, ateistista suhtautumista uskontoon. Näiden vastineeksi oli tapana korostaa suomalaisten sotilaiden hengellistä toimintaa, kuten kenttäjumalanpalveluksia.¹⁵⁹ Myyryläinen kirjoittikin kirkon fyysisestä tilasta nimenomaan kertoessaan ensimmäisestä saarnastaan Viipurissa paluun jälkeen.¹⁶⁰ Voidaan siis todeta, että hänen kirjoituksensa eräänä pyrkimyksenä oli juuri Neuvostoliiton ateismin ja Suomen kristillisyyden korostaminen. Tosin, on myös luontevaa, että pappi kiinnittää erityisesti huomiota uskonnollisiin seikkoihin sotatilanteessakin.

Myös Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa kuvailtiin Karjalan alueiden fyysistä tilannetta, mikä on luontevaa, kun sarjan tarkoituksena nimenomaan oli mahdollistaa matkapapeille matkoistaan kertominen. Numeron 3/1941 Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa Matkamies muisteli kuurojen koteja, jotka olivat sijainneet ennen sotaa ulapan takana Karjalassa. Hänen mukaansa viha oli rikkonut nämä kodit ja tuonut mukanaan kokonaisvaltaisen hävityksen alueelle.¹⁶¹ Numerossa 1/1942 Matkamies jatkoi hävityksen kuvailua lähestyessään ”Moskovan rajaa”. Hänen mukaansa tämän rajan läheisyyden ensimmäiset merkit olivat palaneet talot, joita oli mahdollista nähdä ennen rajalinjaa. Hän lisäsi, että kyseinen alue oli jo toista vuotta Neuvostoliiton alaisuudessa, eikä sitä ollut enää

¹⁵⁷ Hs 2/1944, 16.

¹⁵⁸ Myyryläinen 1942a.

¹⁵⁹ Perko 1974, 101.

¹⁶⁰ Myyryläinen 1942a.

¹⁶¹ Hs 1941b.

helppo tunnistaa tuhon jäljiltä. Viipuria Matkamies luonnehti sairaaksi Karjalan pääkaupungiksi, johon ”vihamies on iskenyt syviä haavoja”. Koska hän koki Viipurin sairaaksi, hän kertoi lähestyvänsä kaupunkia ”varovasti, niin kuin lähestytään sairasta, joka on paljon kärsinyt”.¹⁶² Kun karjalaiset vuonna 1942 pääsivät palaamaan kotiseuduilleen, Matkamies kuvaili mielen valoisaksi kotiseuduillaan siitä huolimatta, että koti sijaitsi ”hävitetyssä maakunnassa”, jossa jäljellä olivat vain rauniot.¹⁶³

Matkamiehen käyttämien ilmaisujen vuoksi voidaan sanoa, että hän syytti Neuvostoliittoa ja erityisesti venäläisiä Karjalan huonosta tilasta. Matkamiehen kanta Viipurin tilaan alueen takaisin valtauksen jälkeen ei ollut poikkeava, sillä 2. tiedotuskomppania oli korostanut kaupungin kokemaa hävitystä tiedotuksessaan. Viipurissa venäläisten tekemistä hävitystöistä kertominen ja niiden kuvailu oli sotapropagandan kannalta koettu erityisen tärkeäksi ja sillä pyrittiin myös luomaan negatiivista kuvaa sodan vastustajasta, Neuvostoliitosta. Aihe oli myös herättänyt suomalaisissa suurta kiinnostusta, minkä vuoksi on luontevaa, että se nostettiin esille myös *Hiljaisessa seurakunnassa*. On todennäköistä, että aihe on herättänyt erityisen suurta kiinnostusta niissä kuuroissa, jotka olivat joutuneet jättämään kotinsa Viipurissa talvisodan vuoksi.¹⁶⁴ On myös luontevaa, että asiasta kirjoitti nimenomaan Viipurin piirin kuurojenpappi, jolle aihe oli luonnollisestikin tärkeä.

Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa kirjoitettiin myös kuurojen omista työtilanteista sota-aikana. Matkamies varoitti numerossa 2/1942 kuuroja vaihtamasta vakituista työtään sellaiseen, johon tarvittiin työntekijää vain sen takia, että sen vakituinen työntekijä oli puolustusvoimien tehtävissä rintamalla. Hän muistutti, että oli hyvin todennäköistä, että tämä vakituinen työntekijä palaisi rintamalta, jolloin väliaikaisesti työhön otettu kuuro joutuisi työttömäksi.¹⁶⁵

Jatkosodan aikana Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa kuuroja muistutettiin myös hyvistä elämäntavoista. Ne liitettiin kuuluvaksi maalaiselämään, jonka katsottiin sopivan kuuroille paremmin kuin kaupunkilaiselämän. Maalla kuurojen tehtävänä sodan aikana oli Matkamiehen mukaan, joka käytti sotametaforaa ilmaisemaan asiaansa, auttaa taistelussa ”Nälkä ja Kylmä nimisiä kenraaleja

¹⁶² Hs 1942b.

¹⁶³ Hs 1942e.

¹⁶⁴ Perko 1974, 92, 102.

¹⁶⁵ Hs 1942d.

vastaan”.¹⁶⁶ Kulkija puolestaan kertoi olleensa pettynyt kuuroihin juuri heidän huonojen elämäntapojensa vuoksi:

Kun tulin työhön kuurojen pariin, ajattelin: Kuurot ovat hyviä ihmisiä. Eivät he tahdo tahallaan tehdä syntiä ja rikkoa Jumalan käskyjä vastaan. Nyt on minun käsitykseni paljon muuttunut. Olen kuullut ja nähnyt paljon, paljon ikävää.¹⁶⁷

Näihin huonoihin elämäntapoihin hän kertoi kuuluvan juopottelun ja ”kuudennen käskyn rikkomisen” ja muistutti, että näistä teoista Jumala tulisi vielä rankaisemaan viimeisellä tuomiolla.¹⁶⁸ Lisäksi alkoholinkäytön vaarat ja paheellisuus nostettiin vuonna 1942 omaksi aiheekseen kahdessa kirjoituksessa.¹⁶⁹ Kun seurakuntalaisia ei jatkosodan aikana pystytty tapaamaan normaalisti, lehden sivuilla korostui huoli näiden elämäntavoista.

Vuosina 1938–1947 *Hiljaisessa seurakunnassa* oli vain yksi kuva sotaan liittyen. Tämä kuva julkaistiin jatkosodan aikana numerossa 5/1942 Heikki Hyvärisen ”Joulu rintamalla” kirjoituksen yhteydessä. Kuvan kuvatekstinä luki ”Rintaman takainen joulujumalanpalvelus”, ja kuvassa seisoo ilmeisesti sotilaita rivissä muodostaen neliön joulukuusen ympärille.¹⁷⁰ Vaikka *Hiljaisessa seurakunnassa* kirjoitettiin sodasta ihmisen syntyisyyden aiheuttamana, sodan kauhuihin ei haluttu viitata kuvien muodoissa. Kuuroille ei näytetty kuvien avulla sodan taistelutilanteita tai sotapropagandistisia piirroksia, vaan ainoa sotaa koskeva kuva oli sotilaiden joulujumalanpalveluksesta. Voidaan päätellä, että kuvalla haluttiin korostaa Hyvärisen kirjoituksen sanomaa siitä, että kristillistä elämää voitiin viettää myös sota-aikana.

Miten jatkosota siis vaikutti *Hiljaiseen seurakuntaan*? Mihin suuntaan kuurojentyö kehittyi jatkosodan aikana verrattuna talvisotaan? Lehden julkaiseminen takkuili myös jatkosodan aikana ja pahimmillaan sitä ei julkaistu lähes vuoteen. Näistä ongelmista huolimatta lehden sivuilla edelleen korostettiin sen roolia kirkon kuurojentyössä, koska matkapapit eivät kyenneet tapaamaan seurakuntalaisiaan kasvokkain. Viipurin piirin toiminta vaihteli Karjalan tilanteen mukaan, Tampereen piirin toiminta oli estynyt Paunun rintamakomennusten vuoksi ja Oulun piirin toiminnan lamautti pappien rintamakomennusten lisäksi myös työntekijävaihdokset. Sodan alkupuoliskolla lehden kautta välittyi voimakas

¹⁶⁶ Hs 1942d.

¹⁶⁷ Hs 1944a.

¹⁶⁸ Hs 1944a.

¹⁶⁹ Hoiva 1942a; Hoiva 1942b.

¹⁷⁰ Hs 5/1942, 37.

toive Viipurin piirin toiminnan palaamisesta Viipuriin. Toive jatkui jatkosodan viimeisiin hetkiin asti.

Näiden lisäksi sota vaikutti *Hiljaiseen seurakuntaan* siten, että kuurojen elämäntapoihin kiinnitettiin huomiota, joista kirjoittaessa heitä kehoitettiin kristillisyyteen. Lehti myös reagoi sotatapahtumiin selkeästi, kuten Karjalan takaisin valtauksen, vaikka on selvää, ettei lehti pyrkinyt toimimaan ajantasaisena sotatoimista tiedottavana julkaisuna. Tuoreet sotatapahtumat kuitenkin kirvoittivat toimittajia kirjoittamaan jopa propagandistiseen sävyyn muun muassa Viipurin huonosta kunnosta. Lehden kuvitukseen jatkosodalla ei voida sanoa olleen vaikutusta, sillä yksi kuva 11 numerossa muodostaa poikkeuksen siihen linjaan, ettei sotaan haluttu viitata kuvien kautta.

2. Asemasota muuttaa evankeliumin julistusta

Ensimmäisessä *Hiljaisessa seurakunnassa*, joka jatkosodan syttymisen jälkeen julkaistiin, Lauri Paunu kuvaili sodan voima- ja olosuhteita. Hän kirjoitti Neuvostoliitosta vihollisena, joka oli ”voimakkaalla armeijalla varustettu”. Paunu kuvaili vihollisen suureksi, kun taas suomalaisia hän kuvaili pieneksi joukoksi, jonka rohkeutta puolustautua kaikki olivat ihmetelleet. Hän kehui kirjoituksessa suomalaisia tunnollisiksi, sillä he olivat Paunun mukaan täyttäneet ”raskaan maaliskuun rauhan ehdot”, ja jatkoi kuvailemalla venäläisiä ahneiksi ja juonitteleviksi. Paunun mukaan suomalaisuus oli kestävyyttä merkitsevä ominaisuus, joka tarkoitti sitä, etteivät suomalaiset luovuttaneet, vaikka talvisodan jälkeen syttyi uusi sota. Tätä Paunu korosti huomauttamalla, että Baltian maat, jotka eivät olleet hänen mukaansa puolustautuneet Venäjää vastaan, olivat saaneet kärsiä toimimattomuudestaan.¹⁷¹

Paunu kuvasi suomalaisia positiivisesti ja asetti heidät uhrin asemaan. Venäläisiä hän taas kuvaili negatiivisesti. Paunun kirjoituksestaan käy selkeästi ilmi, että hän ajatteli jatkosodan syttymisen olleen Neuvostoliiton syytä. Tällainen tulkinta jatkosodan syttymisestä oli yhteneväinen Suomen valtionjohdon tulkinnan kanssa, joka korosti propagandassaan että Suomen sotatoimet olivat itsepuolustusta Neuvostoliittoa vastaan.¹⁷² Uskonnollisesti Paunun kanta mukaili Lutherin kantaa, jonka mukaan sota olisi oikeutettu, mikäli se olisi puolustussotaa,

¹⁷¹ Paunu 1941.

¹⁷² Syrjö 2005, 566.

eikä sitä voitu välttää.¹⁷³ Viittaamalla Baltian maiden kohtaloon Paunu myös mukaili tiedotuskomppanian sotapropagandaa, jossa oli nimenomaan viitattu Baltian maiden tilanteeseen perusteluna sille, miksi sotaa Neuvostoliittoa vastaan käytiin. Tässä näkemyksessä sotaa pidettiin ainoana mahdollisuutena Suomen itsenäisyyden säilyttämiseen ja pysyvän rauhan takaamiseen.¹⁷⁴

Numerossa 4/1942 Heikki Hyvärinen kuvaili Venäjää Mannerheimin päiväkäskyn mukaisesti Suomen ”vuosisataiseksi viholliseksi”.¹⁷⁵ Hyvärisellä oli tapana käyttää sotaa koskevissa kirjoituksissaan ilmaisuja, jotka olivat tuttuja Mannerheimin päiväkäskyistä. On todennäköistä, että hän oletti näiden ilmaisujen olevan kuuroille tuttuja ja suosi niitä muun muassa sen vuoksi. Hän kertoi kirjoituksessaan Vienen Karjalan tilanteesta ja siitä, että oli taisteluiden aikana tavannut kuuron naisen, joka oli jäänyt alueelle asumaan, vaikka venäläiset sotilaat olivat vaatineet asukkaita mukaansa perääntyessään. Aluksi Hyvärisen kirjoituksessa venäläisistä sotilaista kirjoitettiin melko neutraalisti, eikä hän kuvannut venäläisiä sotilaita suoranaisesti, vaan kertoi heidän ainoastaan pakottaneen alueen asukkaat mukaansa, kun he olivat joutuneet taistelujen tuloksena perääntymään.¹⁷⁶

Suomalaisia sotilaita Hyvärinen puolestaan kuvaili kirjoituksessa ystävällisinä ja lempeinä, jotka välittivät Vienen karjalaan jäljelle jääneistä asukkaista. Hän kuvaili suomalaisia sotilaita ylistävin ja runsain sanankääntein, esimerkiksi voittajiksi ja vapauden tuojiksi. Hyvärinen kirjoitti tapaamansa kuuron naisen saaneen ruokaa alueelle saapuneilta suomalaisilta sotilailta ja kiittäneen heitä paperilapulla, jossa luki teksti ”suomalaiset ovat hyviä”. Myöhemmin Hyvärisen kirjoituksen sävy venäläisistä sotilaista muuttui jyrkemmäksi, kun hän totesi Vienen Karjalan ja sen asukkaiden kärsineen ”ryssän sorrosta”.¹⁷⁷

Hyvärisen kirjoituksessa kuva venäläisistä sotilaista välinpitämättöminä ja säälimättöminä syntyy siis pääasiassa suomalaisten hyvyyden ja ystävällisyyden korostamisesta, joskin tämä myöhemmin kuvaa Neuvostoliiton alaisuudessa olemista hyvin negatiivisella ilmaisulla. Tällainen vastustajan mustamaalaaminen oli jatkosodan aikana tyypillistä sotapropagandassa, sillä Suomen armeijan

¹⁷³ Tilli 2014, 272, 274.

¹⁷⁴ Perko 1974, 117.

¹⁷⁵ Kansanaho 1991, 81.

¹⁷⁶ Hyvärinen 1942b.

¹⁷⁷ Hyvärinen 1942b.

päämaja ei päästänyt sensuurista läpi yhtään kirjoitusta, jossa pyrittiin ymmärtämään bolševismia ja sen ateistista maailmankuvaa. Tillin mukaan erityisesti uskonnollisessa kontekstissa Neuvostoliiton toimintaa ei edes tarvinnut yrittää ymmärtää, koska suomalaisten koettiin olevan Jumalan kansaa.¹⁷⁸

Hiljaisessa seurakunnassa Neuvostoliitosta ja sen sotilaista käytettiin värikkäitä sanankäänteitä myöhemminkin. Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa vuoden 1942 lopulla sodan tilannetta kuvailtiin odottavaksi: Matkamiehen mukaan ”Jumalattoman vihollisemme perikato ei voi olla enää kaukana.”¹⁷⁹

Hiljaisen seurakunnan kirjoituksissa ei siis ainoastaan toivottu Suomen itsenäisyyden säilymistä, vaan odotettiin, että Neuvostoliittoa kohtaisi perinpohjainen, lopullinen tuho niin, etteivät sen sotilaat enää kykenisi hyökkäämään Suomeen. Tällainen tuho olisi merkinnyt sitä, että Suomi voittaisi sodan ja Neuvostoliitto häviäisi sen. Tämän tulkinnan mukaan Neuvostoliiton häviäminen johtuisi siitä, että se oli luopunut Jumalasta ja kääntynyt Saatanan puoleen. Perikato olisi merkinnyt Neuvostoliitolle ikuista kadotusta, joka oli Jumalaa vastaan kääntymistä seurannut rangaistus. Vaikka tällaista julistusta Suomesta kristinuskonlähettiläänä ja Neuvostoliitosta ateistisena valtiona löytyy *Hiljaisista seurakunnista* paljon, sotaa ei kuitenkaan koskaan verrattu – ainakaan suoraan – ristiretkeen, niin kuin yleisesti uskonnollisessa sotapropagandassa vaikuttaa olleen tapana talvisodan ja jatkosodan alun aikana.¹⁸⁰

Vihollisen perikatoa toivovalla lausumallaan *Hiljainen seurakunta* myös eroaa kirkolliskokouksen vuonna 1941 antamasta julkilausumasta. Siinä nimenomaan oli muistutettu, että kristittyinä suomalaiset eivät saisi jättää rukoilematta vihollisen puolesta. Vihollista koskien olisi tullut rukoilla heille nöyrytmistä Jumalan edessä, jotta he sen kautta alkaisivat katua syntejään ja pääsisivät osalliseksi Jumalan armosta eli tekisivät parannuksen.¹⁸¹

Kirkolliskokouksen julkilausuman perusteella voidaan *Hiljaisessa seurakunnassa* esiintynyttä toivomusta sodan vastustajan perikadosta pitää epäkristillisenä. Näkemykset yhtenevät vain siinä, että Suomen toivottiin voittavan jatkosota, mistä huolimatta voidaan todeta, että kuuroille välitettiin kirkolliskokouksen virallisen kannan vastainen sodan tulkinta.

Vuoden 1941 lopulla, jatkosodan kestätyä noin puoli vuotta, *Hiljaisessa*

¹⁷⁸ Perko 1974, 102; Tilli 2012, 76; Tilli 2014, 265.

¹⁷⁹ Hs 1942f.

¹⁸⁰ Klemelä 1977, 99; Tilli 2014, 275.

¹⁸¹ Kansanaho 1991, 201.

seurakunnassa kirjoitettiin useasti sotatilanteen päättymisen merkeistä.

Kirjoituksessa ”Hiljainen seurakunta” todettiin, että venäläiset oli karkotettu maasta Jumalan avulla ja Karjala oli jälleen suomalaisten, mikä mahdollisti evakkosiirtolaisille kotiin palaamisen.¹⁸² Samassa julkaisussa Paunu totesi, että sodan ratkaisevat taistelut olisi jo käyty, minkä vuoksi hänen mukaansa vaikein aika oli jo menneisyydessä. Tämän tulkinnan myötä hän kehotti seurakuntalaisiaan kestäämään sotaa vielä hetken.¹⁸³ *Hiljaisessa seurakunnassa* esiintynyt tulkinta sodan voitokkuudesta Suomen kannalta vaikuttaa seuraavan TK-kirjeenvaihtajien¹⁸⁴ artikkeleiden linjaa jatkosodan alkuvaiheessa, jolla pyrittiin lujittamaan suomalaisten uskoa sodan voittoon. Lisäksi Viipurin valtaus elokuussa oli saanut paljon huomiota lehdistössä, ja se oli koettu jatkosodan huipentumisen hetkeksi. Tämän vuoksi on luontevaa, että Paunun kirjoituksessa esiintyi toiveikas tulkinta sodan pikaisesta päättymisestä.¹⁸⁵

Viipurin takaisin valtaus näkyi *Hiljaisessa seurakunnassa* siinä, että karjalaisista kirjoitettiin paljon. Matkamies kirjoitti Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa useamman kerran Karjalasta evakkoon joutuneiden kohtaloista. Siirtolaiselämä ja evakossa olleet tulivat hänen mieleensä vuonna 1942 niin matkoilla Karjalassa kuin karjalaisten palatessa takaisin koteihinsa.¹⁸⁶ Vuoden 1942 ensimmäisessä julkaisussa Matkamies toivoi, että karjalaiset olisivat oppineet huomaamaan evakkovuosinaan Jumalan johdatuksen, sillä hänen mukaansa Jumala oli johdattanut karjalaiset takaisin kotiin.¹⁸⁷ Kirjoittaessaan karjalaisten kotiinpaluusta Matkamies moitti suomalaisia evakkoon joutuneiden kansalaisten saamasta vastaanotosta. Erityisen huolestuttavaa evakkoihin ynseästi suhtautuminen oli Matkamiehen mukaan siksi, että suomalaiset olivat kristittyjä. Toisaalta niitä, jotka olivat siirtolaiselämää eläviä karjalaisia auttaneet, Matkamies kehui ja kiitti.¹⁸⁸

Matkamiehen mukaan evakkoajoista oli oppimista siis niin evakoissa olleilla karjalaisilla kuin muilla suomalaisilla. Aikana, jolloin kirkko pyrki erityisesti korostamaan Suomen kansan kristillisyyttä, epäkristillinen suhtautuminen hädässä oleviin kansalaisiin on luonut räikeän ristiriidan ja

¹⁸² Hs 1941c.

¹⁸³ Paunu 1941.

¹⁸⁴ TK-kirjeenvaihtajat olivat armeijan tiedotuskomppanian kirjeenvaihtajia.

¹⁸⁵ Perko 1974, 88, 91–93.

¹⁸⁶ Hs 1942b; Hs 1942e.

¹⁸⁷ Hs 1942b.

¹⁸⁸ Hs 1942e.

jännitteen sodan perusteluiden ja käytännön toiminnan välille. Kirjoittamalla aiheesta, kuuroille korostettiin kristillisyyttä kokonaisvaltaisena elämäntapana.

Vuonna 1942 vastaavanlaiset kirjoitukset jatkuivat *Hiljaisessa seurakunnassa*. Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa Matkamies kirjoitti siitä, että suuren karjalaisjoukon kotiinpaluu oli meneillään. Hän totesi, että Karjalan jälleenrakennus etenisi niin Jumalan siunauksen kuin työn ansioista. Hän totesi Paunun tavoin, että vaikka sota jatkui edelleen, sen ratkaisu oli kuitenkin tapahtunut jo.¹⁸⁹ Myös Otto Myyryläinen kirjoitti samasta näkökulmasta. Hän kertoi ”elävän Jumalan” olleen Karjalan mailla asukkaiden kanssa, jotka olivat palanneet kotiansa raunioille. Myyryläisen mukaan Jumala ”sirotteli siunattuja antimiaan”, joiden avulla karjalaiset saivat koottua asuntonsa.¹⁹⁰ Ripatin mukaan jo näiden kirjoitusten ilmestymisen aikoihin Suomessa oli alkanut herätä epäilyksiä siitä, että Saksa ei kykenisi voittamaan Neuvostoliittoa, mikä tarkoittaisi Suomen kannalta Karjalasta luopumista.¹⁹¹ Tämän pohjalta voidaan todeta, että *Hiljainen seurakunta* ei halunnut välittää tällaista kuvaa lukijoilleen, vaan halusi vahvistaa tulevaisuuskuvaa, jossa Karjalan oletettiin pysyvän osana Suomea. Kirkon kuurojentyönkannalta tämä tulevaisuuskuva välitti uskoa Viipurin piirin toiminnan normaaliksi palautumiseen.

On ilmeistä, että *Hiljaisen seurakunnan* kirjoituksissa oltiin vuoteen 1942 asti varmoja jatkosodan pikaisesta päättymisestä ja siitä, että Suomi tulisi voittamaan sodan Jumalan avulla. Tämä vaikuttaa olevan tyypillistä ajan hengellisille lehdille, mikä voidaan päätellä esimerkiksi siitä, että Sihvolan tutkimuksen mukaan myös *Sanansaattajassa* ja *Hengellisessä kuukauslehdessä* esiintyi sama ilmiö.¹⁹² *Hiljaisessa seurakunnassa*, kuten muissakin hengellisissä lehdissä, voidaan kuitenkin huomata selkeä muutos evankeliumin julistuksessa jatkosodan pitkittyessä. Armeijan eteneminen pysähtyi vuonna 1942, jonka seurauksena Suomi kävi asemasotaa Neuvostoliittoa vastaan, ja vähitellen sodan lopputulos alkoi epäilyttää.¹⁹³ *Hiljaisen seurakunnan* lisäksi niin *Hengellisen kuukauslehden*, *Sanansaattajan* kuin *Vartijan* linjauksissa tapahtui muutos vuosien 1942–1943 välillä, joten voidaan todeta ettei *Hiljainen seurakunta* poikennut kirjoituksillaan muista hengellisistä lehdistä, vaan mukaili yleistä

¹⁸⁹ Hs 1942e; Hs 1942f.

¹⁹⁰ Myyryläinen 1942d.

¹⁹¹ Ripatti 2015, 111–112.

¹⁹² Sihvola 2014, 13–16.

¹⁹³ Klemelä 1977, 101.

linjaa. Sihvolan mukaan *Hengellisessä kuukauslehdessä* ja *Sanansaattajassa* muutos tuli esiin tulevaisuudesta huolestuneiden ja sävyltään epätoivoisten, voitonvarmuuden näkökulmasta luopuneiden kirjoitusten lisääntymisenä. Myös Summasen mukaan asemasodan venyessä *Vartijassa* ounasteltiin sodan päättyvän Suomen tappioon.¹⁹⁴ Nämä esimerkit kuvaavat hyvin myös *Hiljaisessa seurakunnassa* tapahtuneen muutoksen suuntaa.

Muutos evankeliumin julistuksessa jatkosodan aikana alkoi näkyä jo vuonna 1942 *Hiljaisessa seurakunnassa*. Talvisodan jälkeen lehdessä oli tulkittu, että sota oli ollut Jumalan keino kurittaa suomalaisia. Tämä sama tulkinta esiintyi lehdessä myös jatkosodan aikana. Vuoden 1942 ensimmäisessä julkaisussa pastori Myyryläinen kirjoitti, että sodan mukanaan tuoma kärsimys oli Jumalan tapa rangaista suomalaisia. Hän tulkitsi, että Jumala kutsui kärsimyksen kautta suomalaisia nöyrytymään edessään, ja olemaan hänelle kuuliaisia, koska he eivät olleet kuunnelleet tätä kutsua aiemmin. Myyryläisen mukaan se, että Jumala rankaisi suomalaisia, oli osoitus siitä, että hän rakasti heitä. Kirjoituksessaan Myyryläinen tiivisti ajatuksensa: ”Hätä päivä osoittaa, mitä onnen päivänä emme tahtoneet oppia.”¹⁹⁵ Seuraavassa julkaisussa Myyryläinen tähdensi, että sodan tuoma kokonaisvaltainen kärsimys ei ollut ainoa Jumalan opetus suomalaisille. Hänen mukaansa erityisesti karjalaiset olivat joutuneet kärsimyksen kohteeksi siirtolaisuuden seurauksena. Siirtolaisuus oli juuri se ”Herran koulu”, jossa suomalaisia kutsuttiin Myyryläisen mielestä kärsimyksen kautta Jumalan luokse, ja jossa opetettiin syntisiä seuraamaan Vapahtajan hyvää tahtoa nöyrästi. Myyryläinen kertoi, että ”koulun” tarkoituksena oli kasvattaa suomalaisia Jumalan kelpoisiksi ”ylösnousemuksen lapsiksi”.¹⁹⁶

Myyryläisen kirjoituksissa korostui ajatus siitä, että sodan kärsimys oli suurin juuri karjalaisille. Hän tulkitsi sodan Jumalan kasvatustyöksi, ja korosti ajatusta Jumalasta rakastavana vanhempana, joka on valmis käyttämään äärimmäisiäkin keinoja saadakseen lapsensa takaisin. Sota oli siis Myyryläisen tulkinnan mukaan lopulta suomalaisten omaksi parhaaksi annettu koettelemus. Tulkinta talvisodasta Jumalan kutsuna mukailee piispa Aleksi Lehtosen keväällä 1941 julkaisemaa paimenkirjettä, jossa Lehtonen käsitteli Suomen tulevaisuuden rakentamista.¹⁹⁷ Tulkinta sodasta Jumalan kouluna puolestaan on Tillin mukaan

¹⁹⁴ Sihvola 2014, 56; Summanen 2016, 81.

¹⁹⁵ Myyryläinen 1942a.

¹⁹⁶ Myyryläinen 1942b.

¹⁹⁷ Kansanaho 1991, 140.

ollut yleinen jatkosodan aikana.¹⁹⁸

Myyryläisen mukaan ”Herran koulu” eli sota opetti suomalaisille myös todellisena kristittynä olemista: sota-aika ei ollut syy vältellä kristillistä elämää, vaan pikemminkin sen tarkoituksena oli oppia elämään sellaista. Sen lisäksi, että suomalaisten tulisi kääntyä Jumalan puoleen, kristittyinä heidän kuului myös oppia ilmentämään Jumalan rakkauden vaikutuksia. Myyryläisen kanta oli, että ajatuksellinen, näkymätön usko ei ollut ainoa kristityn tunnusmerkki, vaan tarvittiin tekoja todisteeksi uskosta:

Todellisten kristittyjen täytyy rakastaa lähimmäisiään. Rakkaus on heidän tuntomerkkinsä Jumalan ja ihmisten edessä. Sellainen ihminen, joka näkee toisen kärsivän, eikä tahdo keventää hänen kärsimyksiään, ei ole Kristuksen seuraaja. Jumalan Henki ei asu hänessä. Moni ajattelee, ettei hän voi tehdä rakkauden tekoa. Hän luulee olevansa liian köyhä sellaiseen. Sota-aika on ollut Herran koulua siinä suhteessa myös Suomen kansalle. Se on näyttänyt meille, että todellinen kristitty kyllä löytää tilaisuuksia rakkauden osoittamiseen lähimmäistään kohtaan.¹⁹⁹

Konkreettiseksi esimerkiksi lähimmäisen rakkaudesta sota-aikana Myyryläinen kehotti maalla asuvia kuuroja ottamaan kaupunkilaislapsia luokseen asumaan, jotta he eivät joutuisi kärsimään pula-ajasta. Hän vetosi kuuroihin seurakuntalaisiinsa korostamalla, että näiden kaupunkilaislasten joukossa olisi myös kuuroja lapsia.²⁰⁰ Voidaan todeta, että Myyryläisen mukaan sota toi esiin aidot kristityt eli se oli ikään kuin Jumalan antama koetus tai testi, jonka läpäisisivät vain lähimmäisen rakkautta osoittavat.

Hiljaisessa seurakunnassa aiheita käsiteltiin uudestaan vuonna 1944 kirjoituksessa ”SOTA”, jossa kuuroille painotettiin, että he voisivat auttaa isänmaataan myös muualla kuin rintamalla. Esimerkkinä tällaisesta tehtävästä nimettiin karjalaisten auttaminen, sillä he olivat joutuneet jälleen evakkoon Viipurin menetyksen myötä. Kirjoituksessa korostettiin, että karjalaisten hätä oli koko Suomen yhteinen hätä. Heitä verrattiin jopa Jeesukseen:

Tämän päivän Jeesus on matkustanut härkävaunussa länsi- ja keski-Suomea kohti. Tämän päivän Jeesus puhuu karjalan murretta, kun hän kolkuttelee kotiemme ovia tai kun hän pyytää päästä kanssamme samaan ruokapöytään.²⁰¹

Kirjoituksessa viitattiin Matteuksen evankeliumin (25: 31–45) kohtaan, jossa Jeesus opetti ihmisille, että palvelemalla toisiaan, he palvelevat myös Jumalaa.

¹⁹⁸ Tilli 2014, 251.

¹⁹⁹ Myyryläinen 1942c.

²⁰⁰ Myyryläinen 1942c.

²⁰¹ Hs 1944b.

Sodan aiheuttamissa koettelemuksissa suomalaisilla olisi siis mahdollisuus palvella Jumalaa lähimmäisen rakkauden kautta ja todistaa siten kääntyvänsä hänen puoleen. Erityisesti tämä tehtävä kosketti kuuroja, jotka eivät kuulon puuttumisen vuoksi pystyneet taistelemaan rintamalla. Kirjoitus korosti myös, että maataan pystyi auttamaan sodassa muullakin tavalla kuin sotimalla rintamalla.

Jatkosodan kirjoituksissa nousivat esiin myös sodan aiheuttamat pelot ja epävarmuudet. Aiheesta kirjoitti pastori Väinö I. Suominen vuoden 1942 ensimmäisessä numerossa. Hänen mukaansa oli luonnollista, että sota toisi mukanaan epäilystä ja pelkoa siitä, selviytyisivätkö suomalaiset sodan vaikeista olosuhteista ja ylivoimaiselta tuntuvasta vastustajastaan. Suominen kuitenkin lohdutti seurakuntalaisiaan korostamalla näkemystä, että Jumala toimi sodassa aktiivisesti suomalaisten hyväksi: suomalaisilla ei ollut hätää niin kauan kun Jumala olisi heidän kanssaan. Hänen mukaansa rukoukset, joissa pyydettiin Jumalan apua vaikeisiin aikoihin, kuten sotaan, avaisivat ”Jumalan ihmeiden maailman” suomalaisille. Suominen kertoi, että tätä Jumalan ihmeiden maailmaa olivat eniten kokeneet rintamalla taistelleet sotilaat, jotka uskoivat Jumalaan. Hänen kertomansa mukaan Jumala vastasi rukoilevien sotilaiden rukouksiin ahkerasti. Tämän argumenttinsa perusteeksi Suominen esitti erään rintamaupseerin puheenvuoron:

Tuskin kuluu tuntiakaan päivässä, ettei Jumalan rukouksen kuulemista näy. Usein hän antaa rukouksen täyttyä melkein ihmeenä - - ennen pitkää hän näyttää, että rukous on kuultu ja täytetty, vaikka toisin ja paremmin kuin itse olen osannut pyytää.²⁰²

Suominen huomautti rintamaupseerin sanoihin tukeutuen, että Jumalan ihmeiden ja avun laatu ja muoto saattoivat vaihdella, vaikka hän itse pysyi täysin samana. Hän kehotti seurakuntalaisiaan rukoilemaan ahkerasti ja korosti, että Jumala kuuntelisi heidänkin rukouksensa. Hän asetti uskovan sotilaan seurakuntalaistensa esikuvaksi: ”Jospa tässä uskossasi olisit kestävä, kuten sotilaamme rintamalla”.²⁰³

Suomisen retoriikasta huomataan, että hän vastasi *Hiljaisen seurakunnan* lukijoiden, tai oikeastaan suomalaisten, kirjoittamalla Jumalan suojeluksesta. Tällainen näkemys nousee Lauhan mukaan todennäköisesti pietististen herätysliikkeiden vaikutuksesta, josta oli noussut ajatus, ettei kansa, joka turvautuisi Jumalaan, jäisi heitteille. Lauhan mukaan tunne siitä, että Jumala taisteli suomalaisten kanssa, selitti sotilaiden jaksamista. Tunteen luomisessa

²⁰² Suominen 1942a.

²⁰³ Suominen 1942a.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon panos oli Lauhan mukaan ”ratkaisevan suuri”.²⁰⁴ Voidaan siis todeta, että kirkon työntekijänä Suominen antoi tämän tunteen luomiseen oman panoksensa levittämällä sen myös kuurojen keskuuteen. Suominen kirjoituksessa merkittävää on sekin, että hän viittaa sotilaiden keskuudessa jatkosodan aikana tapahtuneeseen uskonnollisuuden kasvuun. Kansanahon mukaan sen tuntomerkkejä olivat juuri rukous ja Jumalan apuun ja suojelukseen turvautuminen.²⁰⁵ On kuitenkin huomattava, että Suominen ei avaa ilmiötä sinänsä lukijoille selittämällä että sotilaiden uskonnollisuus olisi kasvanut rintamalla. Sen sijaan hän keskittyy tulkitsemaan jatkosotaa sekä julistamaan evankeliumia ilmiön nostattamien tuntomerkkien pohjalta.

Hiljaisen seurakunnan seuraavassa numerossa myös Myyryläinen totesi Jumalan auttavan suomalaisia aktiivisesti rintamalla. Kirjoituksessa ”Kuolema on nieltä ja voitto saatu” kerrottiin, että Jumala antoi voimansa niille sotilaille, jotka pyysivät häneltä apua. Lisäksi Jumalan johdatukseen kuului Myyryläisen mukaan se, että hän veisi nämä sotilaat perille ylösnousemukseen ja iankaikkiseen elämään. Samassa kirjoituksessa Myyryläinen muistutti, että Jeesuksen kuoleman aikaan pelko ja epäusko olivat vallanneet opetuslasten sydämet, mutta Jeesuksen kuuliaisuus Jumalaa kohtaan oli ”kantanut maailman suurimmassa ja katkerimmassa kärsimyksessä kauneimman hedelmän.”²⁰⁶ Siinä missä Suominen oli käyttänyt Jumalan suojeluksesta puhuessaan retoriikkana suomalaisten sotilaiden uskonnollisuuden kasvamista, Myyryläinen turvautui samaan. Hän kuitenkin kehitti ajatusta edelleen ja yhdisti sen raamatunkertomukseen. *Hiljaisessa seurakunnassa* Jumalan suojeluksen korostamiseksi siis hyödynnettiin niin raamatunkertomuksia kuin kansan kokemuksia sodassa.

Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassakin kirjoitettiin Jumalan johdatuksesta sota-aikana. Numeron 4/1942 kirjoituksessa Matkamies muistutti lukijoitaan, että suomalaisten kohtalo sodassa oli Jumalan käsissä. Hän korosti että Jumalan apu auttaisi heitä jaksamaan ne koettelemukset, jotka sota vielä toisi tullessaan. Tämä apu toi Matkamiehen mukaan myös kärsivällisyyttä odottaa sodan lopullista päättymistä.²⁰⁷ Seuraavan vuoden keväällä ilmestyneessä *Hiljaisen seurakunnan* numerossa 2/1943 Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa Matkamies kirjoitti jälleen Jumalan johdatuksen voimasta. Hänen mukaansa ne kansat tulisivat kestäämään,

²⁰⁴ Lauha 1999, 66–67.

²⁰⁵ Kansanaho 1991, 173–174.

²⁰⁶ Myyryläinen 1942b.

²⁰⁷ Hs 1942f.

jotka luottaisivat Jumalan johdatukseen, kun taas ne kansat, jotka hylkäisivät Jumalan, nääntyisivät. Hän painotti lukijoilleen, että ”korkein päällikkö tässäkin sodassa on Herra Sebaot”. Maailman sotaista tilanne oli Matkamiehen mukaan ihmisten omaa syytä – sen seurausta, että suuri osa ihmisistä oli luopunut Jumalasta, eikä antanut hänen hallita elämää. Jumala puolestaan salli sotatilan Matkamiehen tulkinnan mukaan siksi, että ihmiset olisivat oppineet, ettei katoavaisiin asioihin voinut luottaa.²⁰⁸

Näiden Matkamiehen kirjoitusten myötä Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa Jumalan suojeluksen luottaminen sai uuden korostuksen: jatkosodan pitkittyessä kuuroja kehoitettiin maltillisuuteen. Muun muassa *Teologisessa Aikakauskirjassa* oli vuonna 1941 pyydetty pappeja muistuttamaan seurakuntalaisiaan siitä, että oli sodan lopputulos mikä tahansa, se oli Jumalan ohjaama.²⁰⁹ Matkamiehen kirjoitukset mukailivat tätä linjaa: kuuroille alettiin siis painottaa jatkosodan pikaisen päättymisen sijaan entistä enemmän Jumalan johdatusta.

Jumalan johdatukseen luottaminen oli *Hiljaisen seurakunnan* pitkälinjainen teema sota-aikana. Myös pastori Heikki Hyvärinen kirjoitti aiheesta vuoden 1944 ensimmäisessä julkaisussa. Hän kirjoitti jälleen Mannerheimin päiväkäskyjen mukaisesti suomalaisten taistelleen ”kodin, uskonnon ja isänmaan” puolesta.²¹⁰ Sodan tuottaman kärsimyksen ja ahdistuksen keskellä rohkeutta nimenomaan Suomen kansalle oli hänen mukaansa tuonut Jumala ompi linnamme -virsi. Hän kertoi suomalaisten kääntyneen kaikkivaltiaan Herran puoleen, kun maallisiin turviin ei enää pystytty luottamaan. Hyvärinen rohkaisi lukijoitaan toteamalla, että suomalaisten usko oli kantanut heitä sodassa, ja että sen vuoksi ”oikeamielinen Jumala” oli vienyt heidät vaikeuksien läpi. Hyvärinen tulkitsi, että Jumala oli jopa sotinut Suomen puolesta, eikä ollut jättänyt suomalaisia oman onnensa nojaan edelleenkään. Hänen mukaansa Jumala ei antaisi ”vihollisen” eli Neuvostoliiton tuhota Suomea.²¹¹ On ilmeistä, että Hyvärinenkään ei ajatellut Jumalan olevan sodassa passiivinen sivustaseuraaja, vaan aktiivinen auttaja.

Hyvärinen omisti *Hiljaisessa seurakunnassa* kokonaisen kirjoituksen virrelle ”Jumala ompi linnamme”. Virrestä kirjoittaminen kuuroille, jotka eivät pysty kuulemaan sen melodiam, on mielenkiintoinen ratkaisu, sillä virsissä kuten muissakin kappaleissa teksti ja melodia ovat tarkoitettu yhteen. On vaikea

²⁰⁸ Hs 1943a.

²⁰⁹ Laine 1997, 516.

²¹⁰ Kansanaho 1991, 81.

²¹¹ Hyvärinen 1944a.

arvioida, kuinka tuttu virsi tai virren sanoitus olivat kuuroille, mutta koska kirjoituksen yhteydessä julkaistiin virren ensimmäinen ja neljäs säkeistö, he pystyivät kirjoitusta lukiessa tutustumaan niihin ja siten ymmärtämään kirjoitusta syvällisemmin. On todennäköistä, että virrestä on kirjoitettu lehteen, koska se vaikuttaa olleen kirjoittajalle tärkeä sekä hänen mukaansa myös koko Suomelle erityinen.

Merkittävää virressä on myös se, että vuonna 1939 painetun virsikirjan mukaan virren neljännen säkeistön ensimmäinen säe kuuluu ”Se sana seisoo vahvana, ne ei voi sitä kestää.”²¹² Hyvärisen kirjoituksen yhteydessä se on kuitenkin muutettu muotoon ”Se kansa seisoo vahvana, He ei voi sitä kestää.” Tällaisen muutoksen ei tiedetä olleen yleistä. On todennäköistä, että muutos on kirjoittajan tietoinen valinta, jolla on haluttu korostaa kuuroille sanomaa suomalaisista Jumalan kansana, josta hän myös pitää huolta. Huomattavaa on sekin, että kirjoitus on melko isänmaallinen.

Sotaan viitattiin *Hiljaisen seurakunnan* kirjoituksissa usein ilmaisulla ”rauhaton aika”, ja sen vastakohtana lehdessä puhuttiin rauhasta. Joulukirjoituksessa ”Joulun Herra tulee.” Väinö Suominen kirjoitti vuonna 1941, että rauha tuntui hänestä muuttuneen ”oudoksi käsitteeksi maan päällä”. Hänestä joulun lähestyminen tuntui kyseisenä vuonna erikoiselta, koska hän oli tottunut mieltämään sen nimenomaan rauhan juhlanä. Suomisen mielestä sota-aikana ihmisten arvostusten kohteet olivat vinoutuneet kristinuskon näkökulmasta, koska hänen mukaansa sota-ajan rauhattomuudessa ei tuntunut olevan riittävästi tilaa Jumalan rauhan sanomalle: Suominen koki ”Rauhanruhtinaan sanansaattajat vähäpätöisiksi ja pieniksi”. Sodan vuoksi joulun merkitys korostui entisestään Suomisen mielestä, ja rauha sydämeen oli mahdollista saavuttaa avaamalla se Jeesukselle. Hänen mielestään sodan keskellä kuuroilla oli erityinen asema, koska he eivät voineet kuulla sodan melskettä. Kuulon puutteen vuoksi sodan levottomuus ei Suomisen mukaan vaikuttanut kovinkaan järkyttävästi, koska heillä oli koska tahansa mahdollisuus hiljentyä vastaanottamaan Vapahtajaa.²¹³

Suominen siis korosti, että sodan aikana kuuroilla oli erityinen asema Jumalan rauhan vastaanottamisessa, sillä he pystyisivät kuulon puutteen vuoksi hiljentymään milloin tahansa. Kirjoituksessa korostetaan, että he olivat kuuleviin nähden etuoikeutettuja. Tämä näkökulma eroaa kuitenkin siitä, kuinka kuurot itse

²¹² Malmivaara 1939, 88–89.

²¹³ Suominen 1941.

olivat kokeneet sodan: kuulon puutteen vuoksi he joutuivat olemaan valppaana jatkuvasti, koska esimerkiksi ilmapommituksia edeltäneet varoitusmerkit eivät tavoittaneet heitä lainkaan. Sodan järkytysten on jopa kuvattu olleen kuuroille traagisempia kuin kuuleville.²¹⁴ Tätä taustaa vasten on epätodennäköistä, että kuurot olisivat kyenneet asettumaan aloille Jumalan rauhan vastaanottamista varten sota-aikana, vaikka melskeiden kuulemattomuuden vuoksi se periaatteessa olisikin voinut olla mahdollista. Toisaalta, ehkä juuri jatkuvan pelon vuoksi Suominen on tahtonut korostaa rauhan sanomaa kuuroille. Kirjoituksen asettelu vaikuttaa kuitenkin epäloogiselta.

Kirjoituksissa, joissa sota oli aiheena esillä, korostui, ettei ollut mahdollista tietää, kuinka kauan sotatila tulisi kestämään. Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa numerossa 4/1941 toivottiin, että Jumala antaisi rauhan niin pian kuin se hänen mielestään olisi mahdollista.²¹⁵ Tulkinta, että rauha oli jotakin, minkä Jumala saattoi antaa, esiintyi lehdessä muutoinkin useasti. Tämän vuoksi useammassa kirjoituksessa *Hiljaisen seurakunnan* lukijoita kehoitettiin rukoilemaan rauhaa Jumalalta. Vuonna 1942 tämän kehotuksen lukijoilleen antoi Otto Myyryläinen, ja hänen mukaansa rauhaa oli rukoiltava Jumalalta nöyränä.²¹⁶ Samana vuonna Hyvärinen puolestaan kehotti lukijoitaan pyytämään Jumalalta voimaa suomalaisille taistelijoille rintamalla sekä mahdollisimman pikaista sodan päättymistä, johon hän viittasi käsitteellä vapaus.²¹⁷ Rukoilemisen tärkeyttä oli Sihvolan mukaan tähdennetty myös *Sanansaattajassa* ja *Hengellisessä kuukauslehdessä*, joissa oli myös pyydetty rukousta sotilaiden puolesta.²¹⁸ Voidaan todeta, jatkosodan aikana hengellisessä lehdistössä rukouksen teema on noussut tärkeäksi.

Vuonna 1944 ilmestyi kaksi rukoilua käsittelevää kirjoitusta Neuvostoliiton suurhyökkäyksen paikkeilla. Niistä nousee sodan loppumiseen liittyvä epätoivon näkökulma, sillä lukijoita esimerkiksi muistutettiin jälleen Jumalan tahdon täyttämisestä. Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa Kulkija kehotti lukijoitaan olemaan pitkäjänteisiä rukoilijoita. Mikäli he rukoilisivat uskollisesti Jumalaa ja tekisivät tämän tahdon mukaan, Jumala antaisi rauhan ajan koittaa.²¹⁹

²¹⁴ Rantala & Kuusi 2008, 38.

²¹⁵ Hs 1941d.

²¹⁶ Myyryläinen 1942c.

²¹⁷ Hyvärinen 1942b.

²¹⁸ Sihvola 2014, 54.

²¹⁹ Hs 1944a.

Kirjoituksessa ”SOTA” rukouksen kerrottiin olevan paras ase sodassa.²²⁰ Mitä pidempään jatkosota jatkui, sitä enemmän *Hiljaisen seurakunnan* kirjoituksissa korostui toive pian tulevasta rauhan ajasta, jonka Jumala antaisi, mikäli sitä häneltä pyydetäisiin. Jumalaan tuli olla yhteydessä aktiivisesti rukoilemalla, joka oli maallisia aseita tehokkaampi keino sodan päättymiseksi eli jälleen kuuroille korostettiin Jumalan johdatuksen ja kaikkivaltiuuden roolia sodassa.

Numerossa 1/1944 Lauri Paunu jakoi *Hiljaisen seurakunnan* lukijoille jatkosodan aikana tunteita herättäneen kokemuksensa:

Olin tulossa tämän sodan ensimmäiselle lomalle syksyllä 1941. Tulin aivan yllättäen. Junassa istuessani kuvittelin mitä vaimoni sanoisi ja miten lapset kädet ojossa juoksisivat isän syliin. Kun sitten omalla avaimellani avasin kotioven, pääsin huomaamatta eteiseen. Pieni poikani oli kuitenkin kuullut oven käymisen ja tuli eteiseen. Ojensin käteni nostaakseni lapsen syliin mutta hänä rupesi itkemään ja juoksi pakoon. - - Mutta tuntui niin pahalta isän sydämessä kun poika ei enää tuntenut omaa isäänsä.²²¹

Kirjoituksesta välittyy, että oman lapsen säikähdys tuntui Paunusta siis siltä, kuin tämä olisi hylännyt hänet. Tämän omakohtaisen kertomuksen jälkeen Paunu pohti, olivatko hänen lukijansa unohtaneet millainen Jeesus oli eli olivatko he lakanneet pitämästä häneen yhteyttä. Paunu kysyi lukijoiltaan, kokivatko he Jeesuksen hylänneen heidät, koska olivat itse unohtaneet hänet. Paunu kertoi, että Jeesus välitti lukijasta, ja että mikäli tämä häpeäisi ja pelkäisi häntä, Vapahtaja tulisi surulliseksi. Paunu varoitti lukijaa olemasta ”yhtä tyhmä kuin tuo pikkuinen poika, joka häpesi ja pelkäsi omaa isäänsä”, sillä kääntäessään selän Jeesukselle, hänestä joutuisi eroon kuolemassa ja seurauksena olisi Paunun mukaan loputon tuska.²²²

Paunun kirjoitus on esimerkki siitä, että matkapapit jakoivat sotakokemuksiaan lukijoille levittäessään evankeliumia heille. Sotakokemuksen kertominen oli eräänlainen tehokeino kirjoituksen ydinsanomien korostamiseksi. Varsinaisia aktiivisia rintamalla koettuja sotatilanteita *Hiljaisessa seurakunnassa* ei kuitenkaan kuvailtu tutkimusajanjakson aikana kertaakaan. Evankeliumin julistuksen tueksi kerrotut sotatilanteetkin siis on valittu tarkoin.

Hiljaisessa seurakunnassa esiintyi muitakin tehokeinoja kirjoituksissa, joissa aiheena oli sota. Yksi tällainen oli Suomen kansan vertaaminen Raamatun tuhlajapoika-kertomukseen. Numeron 2/1944 kirjoituksessa ”Rukous”, annettiin

²²⁰ Hs 1944b.

²²¹ Paunu 1944a.

²²² Paunu 1944a.

armoa ”tuhlaajakansalle”, jossa Suomen kansaa verrattiin Luukaan evankeliumissa (15: 11–32) esiintyvään Tuhlaajapoikaan. Rukouksessa Jumalalle kerrottiin, että suomalaiset olivat vihdoinkin ymmärtäneet, että hän oli aiemmin yrittänyt saada heitä ”parannukseen” hyvillä keinoilla. Lisäksi Jumalaa ylistettiin siitä, että hän oli tehnyt suomalaisten hyväksi ihmeitä. Tämän jälkeen katuvaan sävyyn todettiin, että heti rauhan koitettua suomalaiset unohtivat Jumalan, paaduttivat sydämensä ja luottivat liikaa omiin kykyihinsä. Kirjoituksessa todettiin, että kuten tuhlaajapojalle oli käynyt Isänsä edessä, myös suomalaiset olivat joutuneet onnettomaan asemaan Jumalan edessä. Rukouksen lopussa todettiin suomalaisten joko kestävän tai kaatuvan sodassa Jumalan tahdon mukaisesti.²²³

Rukouksen sävy oli nöyrä ja alistunut, kuten tuhlaajapojan asenne isäänsä kohtaan oli Raamatussa Jeesuksen vertauksessa. Rukouksessa lähestyttiin Jumalaa yhtä varovaisesti kuin tuhlaajapoika lähestyi isäänsä, ja todennäköisesti toivottiin, että Jumala ottaisi ”tuhlaajakansansa” takaisin samalla lempeydellä ja rakkaudella, kuin vertauksen Isä oli ottanut poikansa. Kun aiemmin *Hiljaisessa seurakunnassa* oli painotettu sitä, että venäläiset olivat hylänneet Jumalan, vuoden 1942 paikkeilla muuttuneen linjauksen myötä alettiin korostaa sitä, että myös suomalaiset olivat luopuneet Jumalasta. Sodan syytä ei siis sysätty enää ainoastaan Neuvostoliiton harteille, vaan ennen kaikkea suomalaisten tuli tarkastella omaa, syntiseksi leimattua, toimintaansa.²²⁴ Tämä oli yksi muutoksen jälkeisen linjan ydinteemoista lehdessä.

Hiljaisessa seurakunnassa korostettiin kristillistä elämää sodan aikana. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että numerossa 5/1942 julkaistiin kaksi kirjoitusta siitä, millainen joulukuoli oli sodan keskellä. Paunu kirjoitti aiheesta otsikolla ”Ristin Joulukuoli”, ja pohti jatkosodan tuomia muutoksia joulunviettoon kotirintamalla. Hän kertoi kyseisen joulun olevan kolmas ”sotajoulukuoli”, jota suurin osa perheistä tulisi viettämään vajanaisina, koska joissakin perheissä perheenjäsen oli kaatunut sodassa, toisissa perheenjäsen oli rintamalla sotimassa. Rintamalla sotilaat turvasivat Paunun mukaan rauhallista joulua suomalaisille, ja kotona joulua viettävät muistaisivat sodassa kaatuneita läheisiään asettamalla heidän sankariristinsä kunniapaikalle. Paunu totesi, että ”sodan joulukuoli on ristin joulukuoli”, jolla hän viittasi kaatuneiden ikävöinnin lisäksi siihen, että jouluna syntyneestä

²²³ Hs 1944c.

²²⁴ Tilli 2014, 253, 267.

Jeesuksesta kasvoi se ”ristin Herra”, joka pitkänäperjantaina ristiinnaulittiin.²²⁵

Hyvärinen kirjoitti puolestaan siitä, millainen joulukuoli rintamalla. Hän kertoi joulukuolen olleen jo neljäs joulukuoli, jota vietettiin sota-aikana.²²⁶ Koska Hyvärisen kirjoitus julkaistiin samassa numerossa kuin Paunun, on erittäin todennäköistä, että hän on laskenut vuoden 1940 joulukuolen sotajoulukuksi, vaikka Suomessa oli silloin välirauha. On kuitenkin huomioitava, ettei Hyvärinen ollut väärässä väittäessään vuoden 1942 joulukuola jo neljänneksi sodan aikaiseksi joulukuksi, sillä joulukuoli 1942 oli neljäs joulukuoli, kun toinen maailmansota oli käynnissä.

Hyvärinen kertoi, että rintamalla odotettiin joulukuolen saapumista, vaikka sen viettämistä ei pystytty suunnittelemaan. Hänen mukaansa joulukuoli otettaisiin vastaan sellaisena, kuin Jumala sen antaisi, ja aiemmasta kokemuksestaan hän tiesi, että joulukuoli saattaisi tuntua juhlaa myös sodan poikkeuksellisissa olosuhteissa. Hän kertoi, että sotilailla oli yhteinen toive siitä, että he saisivat viettää joulukuolilla ilman, että hälytys tai vihollisen kranaatti-isku keskeyttäisi sen. Hyvärinen kertoi kirjoituksessaan, että joulukuola vietettiin rintamalla kaikkialla.²²⁷

Kirjoituksessaan Hyvärinen vei lukijan mielikuvamatkalle etulinjan korsuun eli kertoi aiemmin kokemastaan joulukuola rintamalla. Yhteistä joulukuoluhlaa varten korsu oli siivottu ja sinne oli saatu hankittua ”sotilaan joulukuusi” eli kuusi, joka oli koristeltu muun muassa käsikranaatilla ja hylsyillä. Hyvärinen kertoi, että sotilaiden joulukuoluhlaan kuului joulukuovirsi, -evankeliuminluku, saarna ja rukous, joiden jälkeen neljä miestä oli esittänyt ”Joulukuö, juhlayö” -kappaleen. Esityksen jälkeen oli tarjoiltu kahvinkorviketta ja avattu kotoa saapuneet joulukuolahjat. Kuvaillessaan korsun joulukuoluhlaa Hyvärinen kertoi, mitä saarnassa sotilaille oli puhuttu. Heille oli tähdennetty samaa, kuin jatkosodan aikana *Hiljaisen seurakunnan* lukijoille: mikäli he avaisivat sydämensä Jeesukselle, he voisivat saavuttaa todellisen joulukuolurauhan ja -ilon sodan keskellä. Hyvärinen kertoi, että sodasta huolimatta juhlan aikana korsussa oli ollut hyvä olla – vaikka joulukuoli oli ollut ulkoisten puitteitten valossa köyhä joulukuoli, Hyvärinen halusi kiittää Jumalaa siitä, että he olivat saaneet ”todellisen joulukuoluhlan”.²²⁸

Hyvärisen kirjoitus etulinjan korsun joulukuola on ainoa rintaman sota-arkea kuvaava kirjoitus *Hiljaisessa seurakunnassa* tutkimusajanjakson aikana. Koska joulukuolenvietto voidaan lukea poikkeustilanteeksi rintamalla, eikä lehdessä esiinny

²²⁵ Paunu 1942c.

²²⁶ Hyvärinen 1942c.

²²⁷ Hyvärinen 1942c.

²²⁸ Hyvärinen 1942c.

kirjoituksia, jotka olisivat kuvanneet sotatapahtumia tai sodan arkea, on ilmeistä, ettei lukijoille haluttu kuvata sodan raakuuksia, hankaluuksia tai ongelmia. Sodasta välitettiin vain kuurojenpappien omia kokemuksia ja niitäkin käyttäessä keskityttiin siihen, mikä palvelisi evankeliumin julistamista tai kuvaishi uskonnollisuutta parhaiten. Tästä hyvä esimerkki on juuri Hyvärisen kirjoitus, jossa rintamatoiminnasta tuotiin esiin nimenomaan joulunvietto saarinoineen.

Muuttiko jatkosota evankeliumin julistusta *Hiljaisessa seurakunnassa*? Väli rauhan lehtiin verrattuna, sota pysyi lehdessä enemmän esillä koko jatkosodan ajan. Tämä on luonnollista, koska tällä kertaa sotatilanne oli jatkuvasti päällä, kun lehteä julkaistiin. Suurin vaikutus jatkosodan aikana on vuoden 1942 paikkeilla alkanut muutos lehden evankelioivissa kirjoituksissa, jossa pikaisten rauhantoiveiden ja voitonvarmuuden sijaan alkaa korostua epävarmuus tulevaisuudesta ja siten sodan syiden etsiminen oman kansan toiminnasta suhteessa Jumalaan. Sotaa tuotiin lehdessä enemmän esiin myös sotakertomusten, kuten joulunvieton, kautta. Kiinnostavaa ja poikkeuksellista evankelioivissa kirjoituksissa jatkosodan aikana oli, niin Hyvärisen kirjoitus Jumala ompe linnamme -virrestä kuin Suomisen kirjoitus Jumalan rauhan vastaanottamisesta. Hyvärisen kirjoitus tuo jatkosodan aikaiseen evankeliumin julistukseen isänmaallisuutta, käsittelemällä sitä läpi kirjoituksen, kun taas Suomisen kirjoitus jättää lukijan pohtimaan kuurouden, sodan ja uskonnonharjoittamisen välistä suhdetta ristiriitaisuudellaan.

3. Sota-aika korostuu Hiljaisen seurakunnan sanastossa

Edellisessä alaluvussa esiteltyjen kirjoitusten lisäksi jatkosodan aikana *Hiljaisessa seurakunnassa* julkaistiin yhteensä viisi muuta kirjoitusta, jotka käyttivät sotaa ja sotasanaa vertauskuvana evankeliumin julistamisessa. Ne eivät siis kertoneet meneillään olleesta sodasta, toisin kuin aiemmin tässä pääluvussa esitellyt tekstit. Kaksi näistä kirjoituksista oli tyyliltään lyhyitä hartauskirjoituksia, joista ”Läpi miinakentän” kirjoittajaa ei mainittu ja ”Tunnussana”, oli katkelma Oiva Perkiön hartauskirjasta.²²⁹ Kolme muuta kirjoitusta olivat pidempiä evankelioivia tekstejä, jotka olivat toimituksen kirjoittamia: ”Sankarin muisto” oli Otto Myyryläisen kirjoittama, ”Meidän puolestamme” Lauri Paunun kirjoittama ja ”Jeesus,

²²⁹ Hs 1942a; Hs 1942c.

edelläkävijämme” Heikki Hyvärisen kirjoittama.²³⁰

Vuoden 1941 viimeisessä numerossa ilmestyneessä kirjoituksessa ”Sankarin muisto” Myyryläinen kertoi sota-ajan tuovan mieleen sankarit. Aiemmin Myyryläinen oli käyttänyt Jeesuksesta vertauskuvaa ”ensimmäinen taistelija”, mutta tässä kirjoituksessa hän viittasi Jeesukseen ensimmäisenä sankarina. Jeesus oli sankari, koska hän tuli maailmaan Jumalan tahdosta eikä noudattanut Perkeleen ohjeita, vaan piti aina mielessä Jumalan käskyt. Myyryläinen tulkitsti Jeesuksen tehneen sankaritekoja, joilla hän todennäköisesti tarkoitti Jeesuksen ihmetekoja, Jumalan voimalla. Kirjoitettuaan Jeesuksesta ensimmäisenä sankarina, Myyryläinen totesi kaikkien kristittyjen olevan ”Jeesuksen Kristuksen sotilaita”. Sankariksi kristitty puolestaan voisi Myyryläisen mukaan tulla vain Jumalan avulla:

Kun kaikessa toiminnassamme tahdomme olla Jumalan asialla, silloinkin kun se on meistä vaikeaa, on kaikkivaltias Joulun Herra luonamme. - - Hänen läsnäolonsa ja voimansa tekee heikosta ihmisestä sankarin pahaa vastaan ja hyvän puolesta.²³¹

Vuoden 1942 ensimmäisen numeron kirjoitus ”Läpi miinakentän” kertoi partiomiehestä, joka oli määrätty luutnantin oppaaksi. Hänen tehtävänään oli löytää sellainen reitti miinakentällä, jossa kukaan sotilaista ei astuisi miinaan. Kertomuksessa luutnantti tiedusteli partiomieheltä, tunsiko tämä vihollisen asettamien miinojen sijainnit, mutta mies vastasi kieltävästi. Tästä hämmästyneenä luutnantti pohti, miten partiomies tulisi selviytymään tehtävästään. Partiomies kuitenkin huomautti luutnantille, että se riittäisi, että tuntisi tien, jolla ei ollut yhtään miinaa, ja kertoi tunteneensa sen. Tällä kertomuksella lukijoille pyrittiin havainnollistamaan sitä, ettei heidän tarvinnut tuntea kaikkia elämäntien vaaroja välttääkseen niitä – sama oli tehtävissä tuntemalla turvallinen tie, jolla tässä kirjoituksessa viitattiin Jeesukseen.²³²

Seuraavassa numerossa kirjoituksessa ”Tunnussana” kerrottiin armeijan sotilaiden yhteisestä tunnussanasta, josta he tunsivat omat sotilaansa. Kirjoituksessa viitattiin Raamatun Tuomarien kirjan 12. lukuun, jossa kerrottiin taistelusta efraimilaisten ja gidealaisten välillä. Gidealaiset olivat valinneet armeijalleen tunnussanan, joka oli efraimilaisille vaikea ääntää oikein ja tunnistivat siksi vastustajansa, jotka yrittivät soluttautua heidän joukkoonsa.

²³⁰ Myyryläinen 1941c; Paunu 1942a; Hyvärinen 1943a.

²³¹ Myyryläinen 1941c.

²³² Hs 1942a.

Kertomuksen päätteeksi kirjoituksessa todettiin, että ”kuoleman kahlauspaikoilla” ihmisiltä tultaisiin kysymään tunnussanaa. Se olisi sellainen sana, joka toisi pelastuksen, mutta jota vihollinen ei osaisi ääntää oikealla tavalla. Se sana oli kirjoituksen mukaan Jeesus, ja sen osaisivat vain Jumalan valtakunnan kansalaiset.²³³ Tillin mukaan sota-aikana Vanhan testamentin sotakertomuksia oli nostettu usein esille Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimesta.²³⁴ *Hiljaisessa seurakunnassa* tämä oli kuitenkin ainoa Vanhan testamentin sotiin viittaava kirjoitus koko sota-aikana. Voidaan siis todeta, ettei lehdessä Suomen käymiä sotia tai toista maailmansotaa yritetty yhdistää Raamatun sotakertomuksiin.

Lauri Paunu kirjoitti 1800-luvulla Kaukasiassa tapahtuneesta sotaretkestä, jossa oikeamielisen kuninkaan sotasalaisuudet joutuivat vihollisen tietoon, koska joku oli varastanut ne. Tietämättä kuka varas oli, kuningas asetti rangaistukseksi sata ruoskanlyöntiä paljaalle selälle. Paljastuttua, että varas oli kuninkaan äiti, kuningas lopulta ilmoitti itse kärsivän rangaistuksen äitinsä puolesta, koska oli tämän kanssa samaa ”lihaa ja verta”. Paunu tähdensi, että kuningas siis sovitti äitinsä rangaistuksen ja vapahti tämän siitä. Tämän jälkeen Paunu kertoi kuninkaan edustavan Jeesusta, joka oli ”samaa lihaa ja verta ” kuin muut ihmiset, ja joka uhrasi itsensä syntisten ihmisten puolesta ja vapahti nämä teollaan synnistä. Paunun mukaan ihmisten synnit olisivat vaatineen rangaistukseksi kuoleman, mutta koska Jumala rakasti heitä, hän kärsi itse asettamansa rangaistuksen. Paunu kertoi aikansa syntien olevan erityisesti se, että ihmiset olivat rikkoneet Jumalan Pyhää tahtoa vastaan hylkäämällä hänet.²³⁵ Sotametaforan avulla Paunu tähdensi pelastuksen sanomaa.

Heikki Hyvärinen käytti sotaa metaforana numeron 2/1943kirjoituksessaan ”Jeesus, edelläkävijämme”. Hän kirjoitti sotilaista, jotka pelkäsivät, eivätkä siksi uskaltaneet taistella. Kun heidän päällikkönsä ilmoitti, ettei heidän tarvinnut mennä mihinkään, minne hän itse ei menisi, eikä myöskään tehdä mitään, mitä hän ei ollut tehnyt ensin, sotilaat rohkaistuivat. Kertomuksen jälkeen Hyvärinen vertasi ihmisiä pelokkaisiin sotilaisiin, sillä he pelkäsivät esimerkiksi edessä olevia vaikeuksia, syntiä ja kuolemaa. Tämän jälkeen hän vertasi Jeesusta ihmisten sotapäälliköksi, joka ilmoitti saman sotilailleen, kuin kertomuksen sotapäällikkö oli ilmoittanut omilleen. Hyvärisen mukaan Jeesus siis tuns kaikki

²³³ Hs 1942c.

²³⁴ Tilli 2014, 275.

²³⁵ Paunu 1942a.

kärsimykset ja vaivat sekä oli kaikessa kiusattu ja koki kuoleman. Hän kertoi että Jeesuksen seuraajalta häviäisi kaikki pelko, jopa kuolemanpelko.²³⁶ Hyvärisen kirjoitus on osa jatkosodan aikana ilmestyneitä kirjoituksia, jotka korostavat Jumalan johdatusta sota-aikana.

Vertailemalla *Hiljaisen seurakunnan* numeroita, voidaan huomata, että jatkosodan aikana sotaa käytettiin vertauskuvana evankeliumin julistuksessa enemmän kuin ennen talvisotaa ja sen jälkeen tai Lapin sodan aikana ja sen jälkeen: sekä välirauhan että Lapin jälkeen sotavertauskuvaa käytettiin kerran, jatkosodan aikana viisi kertaa. On siis ilmeistä, että sodan ajankohtaisuus on vaikuttanut sotasananastoon lisääntymiseen. Tämä vaikuttaa luontevalta, sillä Summasen mukaan *Vartija* -lehdessä sota-aika nostatti armeija-sanastoa.²³⁷ Sotasananaston käyttäminen on pappien omien sotakokemusten ohella merkki siitä, ettei meneillään ollut sotatilannetta pyritty peittämään, vaikka sodan tapahtumia ei haluttu selostaa *Hiljaisessa seurakunnassa*.

Sotateeman ja sodan tulkinnan lisäksi *Hiljaisen seurakunnan* evankeliumia julistavissa kirjoituksissa pääasialliseksi teemaksi nousi synty myös jatkosodan aikana. Aiemmin tässä luvussa käsiteltyjen evankelioivien kirjoitusten lisäksi lehdissä oli jatkosodan aikana yhteensä 16 muuta evankelioivaa kirjoitusta, joista ainakin kahdeksassa²³⁸ käsiteltiin pääasiallisesti syntiä. Koska jatkosotaan viittaavia kirjoituksia oli yhteensä 20 ja sotaa vertauskuvana käyttäviä kirjoituksia viisi, voidaan todeta, että sodan tulkitseminen nousi *Hiljaisen seurakunnan* pääteemaksi jatkosodan aikana. Myös erilaiset sotakertomukset sekä sotasananasto lisääntyivät evankeliumin julistuksessa jatkosodan aikana. Sota-ajan voidaan siis todeta vaikuttaneen lehden evankeliumin julistukseen merkittävästi.

²³⁶ Hyvärinen 1943a.

²³⁷ Summanen 2016, 47.

²³⁸ Paunu 1942b; Hyvärinen 1942a; Paunu 1942d; Paunu 1943a; Myyryläinen 1943; Hyvärinen 1943b; Paunu 1943b; Hs 1943b.

V ”Hän on meidän rauhamme” – Lapin sota ja rauhan aika Suomessa *Hiljaisen seurakunnan* silmin

1. Lapin sodan vaikutus ja sotien jälkimainingit *Hiljaisessa seurakunnassa*

Suomessa jatkosotaa seurasi Lapin sota, joka alkoi 15. syyskuuta 1944 ja päättyi reilun puolen vuoden kuluttua 27. huhtikuuta 1945. Se oli suora jatkumo jatkosodalle, eikä niiden välissä ollut rauhan aikaa. Lapin sodan aikana julkaistiin kaksi *Hiljaista seurakuntaa*, numerot 3/1944 ja 1/1945. Näistä ensimmäinen on julkaistu 5.12. jälkeen ja jälkimmäinen on julkaistu 4.2. jälkeen, sillä nämä ovat viimeisimmät päivämäärät, jotka lehtien ilmoitussivuilla ilmoituksissa esiintyivät. Numero 2/1945 puolestaan julkaistiin Lapin sodan jälkeen, sillä siinä viitataan toukokuun 12. päivään jo menneenä aikana avioliittoon vihittyjen ilmoituksessa.²³⁹ Rauhan ajan alusta tutkimusaikakauteni loppuun julkaistiin 11 *Hiljaista seurakuntaa*, joista viimeisin oli tuplanumero 2–3/1947.

Vertailemalla tutkimusaineiston vuosikertoja keskenään, vaikuttaa siltä, ettei Lapin sota haitannut *Hiljaisen seurakunnan* julkaisutoimintaa. Tätä selittänee se, että toukokuun 1944 jälkeen kaikki lehden toimittajat olivat päässeet jälleen siviilitehtäviinsä Kuuromykkäin Liiton anomuksen johdosta.²⁴⁰ Murtorinteen mukaan yhden papin seurakuntien ainoaa työntekijää ei toisen maailmansodan aikana saanut kutsua puolustusvoimien tehtäviin, jotta seurakunnan toiminta pystytettiin takaamaan.²⁴¹

Kuurojen seurakuntapiirit olivat laajat, ja kaikki kirkollinen toiminta kulki käytännössä papin kautta. Tätä vastaan onkin mielenkiintoista, että kaksi kolmesta kuurojenpapeista kutsuttiin useamman kerran puolustusvoimien tehtäviin sota-aikana, jolloin kuurot jäivät kirkon jäseninä täysin ilman toimintaa. Rantalan mukaan kirkon toiminta oli koettu poikkeuksellisen merkittäväksi kuulevien keskuudessa, mutta kuurojen kannalta sotatila oli merkinnyt toiminnan taantumista.²⁴² Tutkimusaineiston perusteella syntyy kuva, että kuurojenpapit kokivat sota-aikana tärkeäksi tehdä sen, mitä vain pystyivät. Tutkimusaineiston ja -kirjallisuuden perusteella taas voidaan sanoa, että Suomessa kirkon kuurojentyötä leimasi sota-aikana ajatus, että oli tärkeää tehdä edes välttämättömin työ, vaikka

²³⁹ Hs 3/1944, 23; Hs 1/1945, 8; Hs 2/1945, 16.

²⁴⁰ Rantala 2010, 83–84.

²⁴¹ Murtorinne 1995, 268.

²⁴² Rantala 2010, 83–84.

se olisi jouduttu tekemään huolimattomasti ja vähäisellä panostuksella. Aineistossa tästä kielii juuri matkapappien edestakainen sijoittaminen siviilitehtävien ja puolustusvoimien tehtävien välillä.

Lapin sodan aikana ensimmäisenä ilmestyneessä numerossa 3/1944 maailman sotaista tilannetta käsiteltiin kahdessa evankelioivassa kirjoituksessa ja Suomen sotatilaa yhdessä ilmoituksessa. Seuraavassa numerossa sotaa tai maailmanlaajuista tilannetta ei mainittu evankelioivissa kirjoituksissa lainkaan. Suomen sotiin sen sijaan viitattiin muutamassa sivulauseessa vain uutta työntekijää esittelevässä tekstissä. Rauhan ajan koittamiseen *Hiljaisessa seurakunnassa* reagoitiin vasta numerossa 4/1945, joka oli kolmas Suomen rauhan ajan lehti. Sen viimeisin kirkollinen toimitus on päivätty 27. lokakuuta, mikä tarkoittaa sitä, että se on ilmestynyt toisen maailmansodan päättymisen jälkeen, mikä tapahtui syyskuussa 1945. Koko numero käsitteli pääasiallisesti vain rauhan ajan koittamista ja koettuja sotia. Koska numero 4/1945 on ensimmäinen lehti toisen maailmansodan päättymisen jälkeen (edeltävä numero julkaistiin ennen juhannusta)²⁴³, voidaan todeta, että *Hiljainen seurakunta* reagoi nimenomaan toisen maailmansodan päättymiseen, eikä niinkään aktiivisten sotatoimien päättymiseen Suomessa.

Hiljaisen seurakunnan julkaisemisessa oli ongelmia jatkosodan lopulla ja Lapin sodan alkaessa. Asiasta ilmoitettiin lukijoille numerossa 3/1944 toteamalla, että lehti ”on poikkeuksellisten olojen takia ilmestynyt kuluneena vuotena vain 3 numerona”. Ilmoituksessa kerrottiin, että alun perin toimitus oli suunnitellut joulunumeron julkaisemista, mutta vaihtoi suunnitelmiaan ja ilmestyi adventin aikana, koska *Kuuromykkäin Lehti* tulisi ilmestymään joulunumerona. *Hiljaisella seurakunnalla* oli ilmeisesti ollut myös taloudellisia vaikeuksia, sillä ilmoituksessa todettiin, että ”taloudelliset huolet” olivat poistuneet kirkolliskokouksen avustuksen myötä.²⁴⁴ On vaikea arvioida, missä määrin taloudelliset vaikeudet ovat olleet sotatilan syytä, sillä kirkon kuurojentyössä ja lehden julkaisemisessa oli jo ennen sotia ilmennyt taloudellisia vaikeuksia.

Neuvostoliiton kanssa käytyjen sotien – talvi- ja jatkosodan – aikana kirkon kuurojentyö oli monin paikoin estynyt. Kuitenkin Lapin sodan aikana se alkoi jälleen vähitellen kehittyä parempaan suuntaan, mistä hyvä esimerkki on uuden työmuodon alkaminen. Vuoden 1945 ensimmäisessä lehdessä esiteltiin Suomen

²⁴³ Hs 3/1945, 24; Hs 4/1945, 32.

²⁴⁴ Hs 3/1944, 24.

ensimmäinen kuurojen diakonissa. Päätös diakonissan viran perustamisesta oli tehty jo vuonna 1942, jolloin virkaan oli valittu Eeva Malmila. Kirjoituksen mukaan tämä pystyi kuitenkin aloittamaan työnsä vasta vuonna 1945, sillä hän oli työskennellyt Hämeenlinnassa sotasairaалassa talvisodan alusta vuoden 1944 joulukuun alkuun saakka eli sekä talvi- että jatkosotien aikana. Kirjoituksessa lisättiin, että sotasairaалassa työskentelyn lisäksi myös sairaista omaisista huolehtiminen viivytti Malmilan työn aloitusta.²⁴⁵ Malmilan esittelyilmoituksessa tuodaan julki (aiemmin käsitellyn) Hyvärisen esittelytekstin tapaan työntekijän sotapalvelushistoria. Tässä kirjoituksessa sillä kuitenkin on erityinen painoarvo, sillä se on vaikuttanut Malmilan työn aloitukseen.

Yhtäältä voidaan todeta, että sodat viivyttivät uuden kuurojentyömuodon alkamista, mutta eivät olleet ainoa syy viivytykseen. Todennäköisesti sodalla kuitenkin oli suuri syy siihen, miksi työmuodon alkaminen viivästyi niin monella vuodella, kuin se oli viivästynyt. Toisaalta voidaan pitää merkittävänä, että sota-aikana ylipäänsä pyrittiin edistämään kirkon kuurojentyötä. Mustakallion mukaan kirkossa oli 1900-luvun alussa pyritty vahvistamaan seurakuntadiakonian asemaa.²⁴⁶ On todennäköistä, että kuuroille suunnatun diakonian käynnistäminen vuonna 1942 on jatkumoa tähän, sillä kirkon kuurojentyö oli muutoinkin suhteellisen tuore työala, joka näyttää hakeneen muotoaan vielä toisen maailmansodan aikana. Lisäksi sodan myötä kirkossa kiinnitettiin entistä enemmän huomiota diakoniatyöntarpeeseen, minkä vuoksi diakonian asemaa vahvistettiin kirkkolaissa 1940-luvun puolivälissä.²⁴⁷ Aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että sota-ajalla on ollut vaikutusta kuuroille suunnatun diakonian käynnistämisessä jatkosodan aikana.

Vuonna 1944 *Hiljaisessa seurakunnassa* oli ilmoitettu entisen kuurojenpapin Urho Paljakan loukkaantumisesta rintamalla. Kuten ilmoituksessa oli ounasteltu, loukkaantuminen ei ollut niin vakava, ettei Paljakka olisi kyennyt palaamaan töihinsä: numerossa 4/1946 julkaistiin Paljakan ensimmäinen kirjoitus loukkaantumisilmoituksen jälkeen.²⁴⁸ Niin Paljakkaa koskeneesta ilmoituksesta kuin hänen vuoden 1946 kirjoituksestaan voidaan päätellä, että Paljakka piti työnsä ohella yhteyttä kuuroihin.

Lapin sodan vuoksi Lapin läänin alueelta evakuoitiin noin 100 000

²⁴⁵ Hs 1945a; Salmi & Laakso 2005, 223.

²⁴⁶ Mustakallio 2002, 210.

²⁴⁷ Mustakallio 2002, 217–218.

²⁴⁸ Paljakka 1946.

suomalaista. Tämä luonnollisesti aiheutti muutoksia myös seurakuntien elämään, joiden seurauksena jumalanpalveluksia ja muita kirkollisia toimituksia jäi pitämättä.²⁴⁹ *Hiljaisessa seurakunnassa* ei kuitenkaan Lapin sodan kynnyksellä tai sen aikana ilmoitettu Oulun piiriä koskevista poikkeusoloista mitään. Lehden Lapinsodan aikaisten numeroiden perusteella näyttääkin siltä, ettei sota ole vaikuttanut kirkon kuurojentyöhön samoin tavoin, kuin se oli vaikuttanut yleiseen seurakuntatyöhön.

Oulun piirin kuurojenpapin toiminnasta kirjoitettiin kaksi kertaa Lapin sodan jälkeen. Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa HooHoo kertoi tehneensä virkamatkan Ylitornioon, jonka ohessa tämä oli käynyt myös Ruotsissa. Hän oli keskustellut matkallaan ruotsalaisten kuurojen kanssa sota-ajasta, joka oli rajoittanut rajan yli matkustamista. Yhteisenä toiveena Hyvärisellä ja ruotsalaisilla kuuroilla oli, että kun sodista olisi kulunut riittävän pitkä aika niin, ettei enää tarvittaisi matkustuslupia, järjestettäisiin yhteisiä vierailuja Ruotsin ja Suomen kuurojen välille.²⁵⁰ Lapin sodan päätyttyä vuoden 1945 lopussa kuurojentyö alkoi palata entiselleen siinä määrin, että matkapapit uskalsivat jo ideoida ja kertoa seurakuntalaisilleen toiveitaan tulevista kuurojen tapahtumista.

Toisessa kirjoituksessa kävi kuitenkin ilmi, että Lapin sota oli vaikeuttanut kuurojenpapin matkustamista niin sodan aikana kuin pitkälle sen jälkeen. Hyvärinen kirjoitti sodan hävityksen aiheuttamista matkustusvaikeuksista vasta vuonna 1947, kaksi vuotta Lapin sodan päättymisen jälkeen. Hän kertoi tuolloin matkanneensa Lappiin ensimmäistä kertaa ollessaan kuurojenpappina, sillä sota-aikana liikenneyhteydet Lappiin olivat olleet niin huonot, ettei hän aiemmin ollut päässyt tapaamaan seurakuntalaisiaan. Lisäksi Lapissa asuvien seurakuntalaisten tapaamista oli viivytännyt Lapin sota, jonka seurauksena Lapin asukkaat olivat joutuneet evakkoon. Hyvärisen mukaan vasta nyt, kaksi vuotta sodan päättymisen jälkeen Lapin jälleenrakennus ja liikenneyhteydet sinne olivat sellaisessa vaiheessa, että vierailu oli mahdollista järjestää. Kirjoituksen toisessa osassa Hyvärinen kertoi Kittilän ja Muonion kirkonkylien kärsineen sodassa pahoja vaurioita, mutta hänen vierailunsa aikana niiden jälleenrakennus oli saatu hänen mukaansa hyvälle tolalle.²⁵¹

Lapin sota oli siis vaikeuttanut Oulun piirin kuurojentyötä merkittävästi.

²⁴⁹ Haataja 1987, 738; Murtorinne 1995, 268.

²⁵⁰ Hs 1945e.

²⁵¹ Hyvärinen 1947c.

Sodan jäljet haittasivat matkustamista ja liikkumista vielä sotien jälkeen,²⁵² mistä voidaan päätellä, ettei Oulun piirin matkapappi ole voinut hoitaa virkaansa samoin tavoin, kuin sitä oli hoidettu ennen sotia. Tämän vuoksi onkin kiinnostavaa, ettei asiasta tiedotettu lainkaan *Hiljaisessa seurakunnassa*, ennen kuin tilanne oli saatu korjattua. Hyvärisen linja tiedotuksessa poikkeaa siis melkoisesti Paunun ja Myyryläisen tiedotuslinjoista, jotka olivat pyrkineet niin ajantasaisesti kuin mahdollista, kertomaan työtilanteidensa muutoksista.

Kuten aiemmin on esitelty, talvisodan päättymisen jälkeen *Hiljaisessa seurakunnassa* oli kerrottu Moskovan rauhanehtojen koskettaneen eniten Viipurin piiriä. Sotien päätyttyä Viipurin piirin jälleen muuttunutta tilannetta ei kuitenkaan mainittu kertaakaan. Alueellisesti kirkon kuurojentyön piiristä menetettiin huomattava osa, mukaan lukien sen keskuspaikka: sotien jälkeen Viipurin piiri muuttui Mikkelin piiriksi ja piiriä hoitavan papin asuinpaikaksi vaihtui Mikkeli. Koska asiasta oli ilmoitettu talvisodan jälkeen, ja jatkosodan aikana piirin keskuskaupunkiin Viipuriin oli pystytty palaamaan ja toimintaa siellä jatkamaan, olisi ollut oletettavaa että myös jatkosodan päättymisen jälkeen asiasta olisi tiedotettu kuuroille *Hiljaisen seurakunnan* kautta.

Sitä, että kuuroille ei ilmoitettu sotien jälkeen Viipurin piirin muutoksista, ei selitä sotien jälkeinen sensuuri, sillä lehdistösensuurissa karsittiin pois kirjoituksia joissa lietsottiin vihaa muita valtioita kohtaan, loukattiin toisten valtioiden johtajia tai valtion kunniaa, vääristeltiin tai liioiteltiin toisten valtioiden tilanteita vahingollisessa mielessä tai vaarannettiin Suomen ulkosuhteita ohjailemalla lukijoiden ”mielialoja” haitalliseen suuntaan.²⁵³ Piirin kokemista muutoksista ilmoittaminen ei siis olisi jäänyt sotien jälkeisen sensuurin vuoksi julkaisematta, mikäli se olisi tehty neutraalin sävyyn *Hiljaisen seurakunnan* ilmoituspalstalla.

On mahdollista, että toimitus on katsonut Viipurin piirin muuttuneesta tilanteesta riittäväksi tiedottamiseksi sen, että Viipurin piirin kuurojenpapin uudesta asuinpaikasta ilmoitettiin täsmällisesti: kaikki piirin kirkollinen toimintahan käytännössä tapahtui kuurojenpapin kautta. Myyryläinen asui Kangasniemellä vuoden 1945 alkupuolelle asti, mutta vuoden kolmannessa *Hiljaisen seurakunnan* julkaisussa hänen uuden osoitteen ilmoitettiin sijaitsevan Mikkelissä. Viimeisen kerran tutkimusajanjaksollani Myyryläisen osoite mainittiin *Hiljaisen seurakunnan* numerossa 1/1947, jolloin se oli edelleen sama

²⁵² Rantala 2010, 155.

²⁵³ Perko 1988, 49.

kuin numeron 3/1945 ilmoituksessa.²⁵⁴

Sodan jäljistä ja sota-ajan päättymisen tuoreudesta muistutettiin *Hiljaisessa seurakunnassa* tutkimusajanjaksoni viimeisinä vuosinakin. Maaliskuun 1946 alussa Vaasassa pidettiin kuurojen kirkkopäivät, joilla vieraili muun muassa ruotsalainen kuurojenpappi S. G. Svenfors. Numerossa 3/1946 julkaistiin Svenforsin kirjoitus, jonka hän oli alun perin laatinut *De Dövstummas Kyrkoblade* -lehteen. Kirjoituksessaan Svenfors kuvaili runsaasti matkallaan näkemiä sodan jälkiä Suomessa. Hän kuvaili käyneensä ”pommituksen pahoin runtelemassa Oulussa” ja vaeltaneensa ”sotahautausmaan lukuisten ristien keskellä”. Hän mainitsi kirjoituksessa kaikki Suomen kuurojenpappit, mutta keskittyi erityisesti kuvaamaan Myyryläistä, josta hän puhui tämän sotakokemuksien kautta:

Vanha, rakkaasta Viipuristaan siirtynyt ystäväni Myyryläinen – nyt Mikkelissä asuva – kaikesta kokemastaan huolimatta entisensä kaltainen, iloinen ja hyvä -²⁵⁵

Myös Matkamies päivitteli Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa samana vuonna sotien vaikutuksia kirkon kuurojen työhön summaamalla:

Mieli painuu alakuloiseksi, kun ei voi hoitaa hiljaista seurakuntaa niinkuin sitä olisi hoidettava. Piirissäni on monia seurakuntia, joissa en ole päässyt käymään vuosikausiin. Niissäkin on yksinäisiä kuuromyykyä, jotka silloin tällöin kirjoittavat kirjeitä: miksei pastori ole tullut meitä katsomaan! Oikein sydäntä viiltää, kun tietää, ettei voi pitkiin aikoihin päästä tapaamaan.²⁵⁶

Kirjoituksesta välittyy huoli seurakuntalaisista sekä syyllisyyden tunto siitä, että viranhoito oli kärsinyt sotien vuoksi.

Miten Lapin sota vaikutti *Hiljaiseen seurakuntaan*? Tapahtuuko lehdestä toisen maailmansodan päättymisen jälkeen muutoksia? Kuinka sotien päättyminen on vaikuttanut kuurojenpappien työhön? Lapin sodan aikana on julkaistu vain kaksi *Hiljaista seurakuntaa*, mutta sodan lyhyen keston vuoksi voidaan katsoa, ettei sota ole vaikuttanut julkaisemiseen merkittävästi. Lapin sodan aikana lehdessä ei ole ilmoitettu piirien poikkeavasta toiminnasta, mikä johtunee siitä, että kaikki matkapapit ovat toimineet siviilitehtävissään. Sen sijaan sodan jälkeen julkaistuissa numeroista käy ilmi, että toimintaa on kyetty kehittämään jopa sotaa edeltäneistä ajoista ja ensimmäinen kuurojendiakonissa aloittaa työnsä. Toiminnan kehityksestä huolimatta kaksi vuotta sotatilan päättymisen jälkeen

²⁵⁴ Hs 2/1940; Hs 1941; Hs 1/1942; Hs 1/1943; Hs 2/1944; 3/1945; 1/1947.

²⁵⁵ Svenfors 1946.

²⁵⁶ Hs 1946b.

Oulun piirin kokemat matkustushankaluudet kuitenkin on nostettu aineistossa esiin. Sotien päätyttyä siitä kirjoittaminen väheni, vaikka voidaan todeta, ettei aihetta kuitenkaan erityisesti kartettu, kuten S. G. Svenforsin kirjoituksesta huomataan.

2. Rauhanaika tuo uusia korostuksia evankeliumin julistukseen

Lapin sodan aikana *Hiljaisen seurakunnan* evankelioivissa kirjoituksissa ei käsitelty kyseistä sotaa omana aiheenaan. Sen sijaan kirjoitukset käsitelivät sotaa laajemmasta näkökulmasta, puhuen koko maailman tilasta. Heikki Hyvärinen kirjoitti numerossa 3/1944 toisesta maailmansodasta. Hyvärisen kirjoituksen sävy oli toivoton:

Nykyisen ajan yksi polttavampia kysymyksiä on, miten pelastua siitä sekasorrosta, johon maailma on käynnissä olevan suursodan kautta joutunut. Näyttäähän siltä kuin vuosia sitten ennustaen puhuttu ”länsimaiden perikato” olisi nyt edessämme.²⁵⁷

Hyvärinen jatkoi pohtimalla maailmansodan syitä:

Mutta syy nykyiseen sekasortoon on kuitenkin löydettävissä siinä, että jätettiin laskuista pois se Jumala, jolle maailman mahtavienkin on kerran tili tehtävä.²⁵⁸

Hyvärisen kirjoituksesta voidaan päätellä, että hänen mielestään Jumalan unohtaminen on ollut kansoille tietoinen valinta, sillä hän kertoi, että Jumala kyllä tunnettiin maailmassa, mutta häntä ei kunnioitettu. Kunnioituksen puute oli Hyvärisen mukaan syy tuskaan ja kärsimykseen.²⁵⁹

Hyvärisen mukaan ainoa pelastus maailman kaoottisessa tilanteessa olisi Jeesukseen Kristukseen uskomisen. Hänen tiukkalinjainen näkemyksensä oli, että nyt, maailmansodan keskellä, ihmisen olisi valittava Kristuksen tai ”sekasorron” väliltä, ja mikäli kansojen johtajat hylkäisivät Jumalan, Jumalakin tulisi hylkäämään heidät. Tässä kohtaa kirjoitustaan Hyvärinen muistutti, että tämä valinta koskisi myös Suomea.²⁶⁰ Jatkosodan aikana alkanut linjamuutos siis kärjistyi entisestään, mitä pidempään Suomen sotatilaa kesti. Kun Suomen itsenäisyyden säilyminen talvisodan jälkeen oli tulkittu Jumalan rakkauden

²⁵⁷ Hyvärinen 1944b.

²⁵⁸ Hyvärinen 1944b.

²⁵⁹ Hyvärinen 1944b.

²⁶⁰ Hyvärinen 1944b.

osoituksena ja jatkosodan aikana oli kääntynyt oman syntisyyden pohdiskeluun, nyt sille ei enää jätetty vaihtoehtoja: joko käännettäisiin Jumalan puoleen tai jouduttaisiin kadotukseen jatkamalla sotaa.

Samassa numerossa Otto Myyryläinen kirjoitti sodasta ilmaisulla ”pimeä aika”. Kirjoituksessaan ”Tehtävämme tulevaisuutta varten” Myyryläinen totesi, ettei ihmisten ollut pakko pysytellä pimeydessä, vaan he voisivat vapautua ”Saatanan vallasta” ja päästä Jumalan luo kuuntelemalla Jumalan sanaa, jota julistettiin maailmassa Myyryläisen mukaan juuri tästä syystä: Jumala tahtoi, että ihmiset kääntyisivät hänen luokseen. Myyryläinen kirjoitti, että mikäli ihmiset olisivat avanneet sydämensä Jumalalle sekä olivat vilpittömiä ja rehellisiä hänen edessään, erilaisuus ei olisi aiheuttanut konflikteja. Hän jatkoi, että mikäli Jumalan tahtoa kysyttäisiin ja elettäisiin sen mukaan, erilaiset ihmiset voisivat elää rauhan vallitessa ystävinä maan päällä. Myyryläisen mukaan ihmisten tärkein tehtävä oli tuntea Jumala ja elää hänen tahtonsa mukaisesti. Tämä puolestaan onnistuisi Pyhän Hengen avulla.²⁶¹ Myyryläisen mukaan Jumalan tahdon toteuttaminen oli rauhan ja sodan päättymisen ehto. Jatkosodan aikana muuttunut sävy jatkui ja jopa kärjistyi entisestään *Hiljaisessa seurakunnassa* Lapin sodan ajan.

Sotien jälkeisissä evankelioivissa kirjoituksissa viitattiin kahdesti kuurojenpappien omiin sodan aiheuttamiin kokemuksiin. Numerossa 3/1945 Heikki Hyvärinen kirjoitti Jumalan huolenpidosta. Hän kertoi lukijoilleen enkeleistä, jotka suojelivat ihmisiä, jotka olivat ”Jumalan omia”. Hyvärisen mukaan jokainen hetki oli Jumalan tiedossa, ja tieto tästä oli rauhoittanut häntä rintamalla silloin, kun häntä oli pelottanut.²⁶² Numerossa 2–3/1947 Myyryläinen puolestaan kirjoitti Jumalan valkeudesta, ja siitä, kuinka se toisi menestystä Jumalan johdatukseen uskovalle. Myyryläisen mukaan ihminen saattoi ajautua kauas Jumalasta, ja kuvittelisi, että hänen tekonsa ja tulevaisuutensa riippuisi hänen omista voimistaan, mikä aiheuttaisi kiirettä. Myyryläinen käytti esimerkkinä itseään:

Kun menetin kotini sodan kautta, samoin kaikki tavarani, niin on uuden asunnon tekeminen tullut mielessäni erittäin tärkeäksi ja rakkaaksi. Kuuromykät ovat saaneet kauan odottaa Hiljaista seurakuntaa turhaan. Se on ollut heistä ikävää. Minä olen myös ollut murheellinen tämän asian tähden.²⁶³

²⁶¹ Myyryläinen 1944.

²⁶² Hyvärinen 1945a.

²⁶³ Myyryläinen 1947b.

Kirjoituksensa lopuksi Myyryläinen huomautti itselleen ja lukijoilleen, että palaamalla Jumalan valkeuden äärelle, omista vaikeuksistaan pääsisi eroon.²⁶⁴ Hyvärinen ja Myyryläinen käyttivät esimerkkejään samassa tarkoituksessa: he molemmat jakoivat kokemuksensa osoittaakseen lukijoille, että nämä asiat joista he kirjoittivat, koskettivat myös heitä henkilökohtaisesti.

Vuonna 1945 kirjoituksessa ”Rauha on tullut” Heikki Hyvärinen iloitsi Jumalan toteuttaneen suomalaisten pyynnön rauhasta. Hänen mielestään rauhan ajan koittaminen oli Jumalan rukousvastaus suomalaisille, mikä todisti sen, että Jumala oli kuullut heidän rukouksensa. Tämän vuoksi Hyvärinen kehotti lukijoitaan kiittämään Jumalaa rauhasta. Hän muistutti lisäksi, että rauhan kesto olisi Jumalasta riippuvainen.²⁶⁵ Samassa numerossa Otto Myyryläinen kirjoitti myös rauhasta. Hänen mukaansa maailman rauha oli Jumalan tahto ja että ihmiskunta vihdoin toivoi samaa asiaa, mitä Jumala oli koko ajan tahtonut. Myyryläinen kirjoitti, että oli useita eri tapoja pyrkiä saavuttamaan rauha, joista sotaan aseistautuminen oli hänen mukaansa väärä tapa. Ainoa oikea tie rauhaan hänen mielestään olisi Jumalan käskyjen noudattaminen, jota hän kutsui ”Jumalan rauhan tieksi”. Myyryläisen kanta kirjoituksessa oli, että maailmassa olisi rauha kaikkialla, mikäli kansat tekisivät Jumalan tahtojen mukaan. Hän julisti rauhan olevan ”Herran lahja”, joka annettaisiin niille, jotka olivat saaneet syntinsä anteeksi.²⁶⁶

Hiljaisen seurakunnan numerossa 4/1945, joka oli omistettu rauhan ajan koittamiselle, kuvailtiin sotien seuraamuksia. Heikki Hyvärinen kirjoitti pääasiassa koko maailmaa koskettaneesta toisesta maailmansodasta, mutta kertoi myös tarkennetusti Suomen läpi käymistä sodista. Hänen mukaansa sota oli suurin mahdollinen vastoinikäyminen, koska siihen liittyi ”kaikki mahdollinen tuho, kärsimys ja hätä.” Hyvärinen kertoi, että tämä oli juuri se syy, miksi hän tahtoi kirjoittaa aiheesta. Hänen mukaansa sodan kirous toteutui kansojen kannalta siinä, että se tuhosi ihmiselämiä ja vaati ”raskaita ja kalliita uhreja”. Hyvärinen ajatteli, että sota vei monen perheen elämästä onnellisuuden, eikä menetyksien tuomaa surua voinut hänen mukaansa mitata. Hän muistutti, että sodassa kaatuneet miehet olivat ”maan parhainta ja voimakkainta miesväkeä”. Kirjoituksessaan hän muisti myös sodassa fyysisesti loukkaantuneita sekä pohti sodan aiheuttamia vahinkoja

²⁶⁴ Myyryläinen 1947b.

²⁶⁵ Hyvärinen 1945b.

²⁶⁶ Myyryläinen 1945c.

sieluille.²⁶⁷

Hyvärisen mukaan sieluille aiheutuneet vahingot näkyivät nimenomaan ”kansan siveellisen tason alenemisena, tapojen raaistumisena ja rikollisuuden kasvamisena”. Hän totesi, että näin oli käynyt myös Suomessa sotien jälkeen.²⁶⁸ *Hiljaisessa seurakunnassa* huoli sielujen vahingoittumisesta näkyi siten, että kuuroja puhuteltiin huonoista elämäntavoista suorasukaisesti ja useasti. Huonoista elämäntavoista oli moitittu jo jatkosodan aikana muun muassa kahden alkoholivalistuskirjoituksen²⁶⁹ välityksellä, ja hyvien ja huonojen elämäntapojen käsittely jatkui sekä Lapin sodan että sitä seuranneen rauhan aikana, tosin monipuolisemmin ilman, että kirjoitukset olisi rajattu koskemaan vain alkoholinkäyttöä. Matkamiehen mukaan paheisiin kuului tupakointi, josta hän kirjoitti junanvaunussa tupakoineen henkilön inspiroimana.²⁷⁰ Paunu taas varoitti rippikoululaisiaan huonosta seurasta ja esimerkistä juuri tupakoinnin kautta, vedoten myös sota-aikaan:

Te kaupunkilaiskuurot tunnette erään nykypäivien inhoittavan tyttötyypin. Hän maalaa poskiansa, värjää kulmakarvojansa ja tuhrii huulensa kirkuvan punaisiksi. Hän istuskelee kahviloissa poltellen ahnaasti niitä tupakoita, jotka kohtuuden mukaan kuuluisivat rintamalle. Onneksi te ette kuule heidän puheitaan, sillä ne ovat tyhjämpäiväisiä ja rumia.²⁷¹

Hyvistä elämäntavoista Matkamies puolestaan nimesi Raamatun lukemisen, minkä vuoksi hän kiitti erityisesti niitä, jotka olivat lähettäneet hänelle selvityspyyntöjä vaikeaselkoisista raamatunkohdista. Samalla hän oli surullinen siitä, että niin harva ihminen ylipäänsä enää luki Raamattua.²⁷²

Huoli seurakuntalaisten elämäntavoista ja moraalien tilasta oli siis alkanut sota-aikana, mutta huipentui vasta rauhan aikana. Sotien päättyttyä Kulkija huomautti lukijoilleen, että vaikka sota-ajan loppuminen oli iloinen asia, sitä ei ollut sopivaa juhlistaa ”kevyesti”, vaan juhlimista varten tulisi löytää oikeat muodot ja tavat, joista hän ei kuitenkaan antanut yhtään esimerkkiä. Kulkijan mukaan kuurojen tulisi tässä asiassa olla esimerkkinä kuuleville. Hän muistutti, että Suomessa elettiin edelleen raskasta aikaa ja etteivät sodan jälkimainingit olleet ohitse.²⁷³ HooHoon mukaan maailmassa kauneinta oli todellinen ”kristitty,

²⁶⁷ Hyvärinen 1945c.

²⁶⁸ Hyvärinen 1945c.

²⁶⁹ Hoiva 1942 a; Hoiva 1942b.

²⁷⁰ Hs 1945b.

²⁷¹ Paunu 1943a.

²⁷² Hs 1944d.

²⁷³ Hs 1945c.

joka rakastaa ja palvelee Jumalaa”, mutta hänen mukaansa tätä näkyä sai nähdä liian harvoin.²⁷⁴ Hyvät elämäntavat kuuluivat kirjoittajien mukaan kristityn elämään, jossa kuurojen toivottiin toimivan esimerkkinä kuuleville.

Hyvärinen kirjoitti, että sodalla oli myös fyysisiä jälkivaikutuksia, kuten nälkä ja sairaudet tai sodan aikana syntyneet keksinnöt. Keksintöjen haittapuolena kuitenkin oli, että moni niistä edisti nimenomaan maailman tuhoamista ja ihmisten tappamista. Nälkä ja sairaudet puolestaan olivat hänen mukaansa seurausta taloudellisen tilanteen heikkenemisestä. Sota-ajan kärsimyksillä oli Hyvärisen mukaan merkittäviä hengellisiä vaikutuksia. Hänen näkemyksensä oli, että sodassa kuoleman uhka sai ihmiset ajattelemaan elämää syvällisemmin ja siten myös etsimään turvaa uskonnosta. Tästä seurasi Hyvärisen mukaan herätysliikkeiden syntyminen ja voimistuminen. Tämän kerrottuaan Hyvärinen totesi, että osa kansasta toimi päinvastoin eli tukahdutti uskonnollisen tarpeensa.²⁷⁵

Hyvärinen kirjoitti myös talvisodanaikaisesta kansan yksimielisyydestä, joka oli saavutettu valtion yhtenäistämispolitiikalla talvisodan kynnyksellä. Kansan talvisodan aikainen yksimielisyys oli ollut jatkosodan aikaisen sotapropagandan ydinteemoja, joten on luontevaa, että asia otettiin esille myös *Hiljaisessa seurakunnassa*.²⁷⁶ Hyvärinen kertoi lukijoilleen, ettei talvisodan synnyttämää yhtenäisyyden tunnetta ollut aiemmin ollut suomalaisten keskuudessa. Hänen kantansa oli, ettei siitä saisi luopua. Sota oli Hyvärisen tulkinnan mukaan opettanut suomalaisia rakastamaan maataan ja kansaansa. Hän summasi kirjoituksessaan, että sota oli ollut niin kiroukseksi kuin siunaukseksi. Vaikka siitä hänen mukaansa oli seurannut siis hyvääkin, kirjoituksensa lopuksi hän totesi, että Jumalan ilmoituksen mukaan sota oli seurausta synnistä ja kuului siksi tähän maailmaan. Hyvärinen myös julisti iankaikkisen rauhan tuloa.²⁷⁷

Evangelioivassa kirjoituksessa ”Hän on meidän rauhamme” Lauri Paunu käytti vertauskuvana erästä talvisotaan liittyvää kertomusta, joka ei kuitenkaan ollut hänelle omakohtainen. Hän kertoi eräästä taistelutukikohdasta, joka jatkoi taistelua yksin, vaikka aselepo oli talvisodassa jo tehty ja muut olivat lopettaneet taistelun. Tämän yksittäisen taistelutukikohdan toiminta oli herättänyt ihmetystä muissa, mutta asiaa tutkittaessa paljastui, että puhelinjohdon rikkoutumisen myötä

²⁷⁴ Hs 1946a.

²⁷⁵ Hyvärinen 1945c.

²⁷⁶ Perko 1974, 86; Soikkanen 1999, 63.

²⁷⁷ Hyvärinen 1945c.

se ei ollut saanut tietoa sodan loppumisesta ennen kuin taistelulähetä oli vienyt sille ilmoituksen.²⁷⁸

Kertomuksen jälkeen Paunu vertasi ihmiskuntaa tuohon taistelutukikohtaan: hän totesi ihmiskunnan jatkavan ”toivotonta taisteluaan” Jumalaa vastaan, koska kaikki eivät tienneet, että ”Jeesus on allekirjoittanut rauhansopimuksen omalla verellään” kuollessaan ihmiskunnan syntien puolesta ristillä. Paunu myös vertasi yksittäisiä ihmisiä, jotka olivat kuulleet sanoman Jeesuksen allekirjoittamasta rauhansopimuksesta, taistelulähetä. Hän huomautti seurakuntalaisilleen, että juuri he olivat Jeesuksen taistelulähetettä, ja että heidän tulisi kertoa rauhan sanomasta niille, jotka eivät siitä vielä tienneet. Taistelulähetettä Paunun mukaan olivat myös lähetyssaarnaajat ja *Hiljainen seurakunta*.²⁷⁹ Talvisotavertauksen avulla Paunu korosti sota-aikana kuurojentyön keskiöön nostettua *Hiljaista seurakuntaa*. Sotien päätyttyä lehden tärkeyttä haluttiin edelleen korostaa.

Vuonna 1946 Lauri Paunu käytti sota-aihetta metaforana kirjoituksessaan. Tämä oli ainoa sotien jälkeinen kirjoitus, jossa Suomen sotiin liittymätöntä sota-aihetta käytettiin vertauskuvallisesti. Paunu kertoi, että upseerilla tulisi olla ”virhesilmä” eli hänen olisi nopeasti huomattava alaistensa virheet, jotta pystyisi huomauttamaan niistä ennen kuin ehtisi sattua vahinkoa. Paunu kertoi ”upseerin virhesilmästä”, koska hänen mukaansa ihmisillä oli tapana käyttää samanlaista virhesilmää yrittäessään auttaa masentuneita: auttamisen sijaan he ainoastaan huomauttivat näitä virheistään. Hän torui, että tämä olisi väärä keino auttaa huolista kärsivää ihmistä, sillä siten ihminen tulisi vain haavoittamaan jo haavoittunutta. Virhesilmän sijaan hän kehotti käyttämään hyvää sanaa, jonka pelkästään katse, kädenpuristus tai rahallinen avustus saattoi ilmentää.²⁸⁰ Hyvän sanan ei siis tarvinnut olla konkreettinen sana, joka kuultiin, vaan se oli kokonainen ilmaisu, joka voitiin ilmaista esimerkiksi eleillä. Tuotuaan esille, että hyvä sana auttaisi huolissa ja murheissa, Paunu totesi, että evankeliumi tarkoitti hyvää sanomaa ja julisti Jumalan rakkautta.²⁸¹ On ilmeistä, että vertauksen avulla Paunu kannusti seurakuntalaisiaan kristilliseen elämäntapaan.

Sotien jälkeisissä *Hiljaisissa seurakunnissa* oli yhteensä 33 evankelioivaa kirjoitusta, jotka eivät käsitelleet sota-aihetta. Niiden teemaksi nousi aikaisempien kirjoitusten tapaan synty, jota käsiteltiin suoraan tai välillisesti ainakin 14:sta

²⁷⁸ Paunu 1945b.

²⁷⁹ Paunu 1945b.

²⁸⁰ Paunu 1946a.

²⁸¹ Paunu 1946a.

kirjoituksessa²⁸². Tämän lisäksi toiseksi vallitsevaksi teemaksi nousi Jumalan tahto, jota käsiteltiin 12:sta kirjoituksessa²⁸³. Syntiä käsittelevissä kirjoituksissa nostettiin sotien jälkeen samankaltaisia asioita esiin, kuin aiemminkin, esimerkiksi oman syntisyyden tunteminen ja huomaaminen, Jumalan armo Jeesuksen ristin kuoleman vuoksi ja synnin vaaroista – siitä, että syntinen elämä johtaisi kadotukseen.

Vaikuttko toisen maailmasodan päättyminen *Hiljaisen seurakunnan* evankeliumin julistukseen? Suomen tilannetta enemmän viitattiin juuri maailmansotaan, mikä oli uusi linja *Hiljaisessa seurakunnassa*. Samaan aikaan myös kirjoitusten sävy kärjistyi entisestään, ja Jumalan puoleen kääntymistä painotettiin aiempaa tiukemmin. Aineiston perusteella on selvää, että rauha nousi kirjoitusten aiheeksi välittömästi toisen maailmansodan päättyttyä. Toisin kuin ehkä olisi olettanut, lehti ei siis reagoinut vielä Suomessa vallinneeseen rauhan aikaan Lapin sodan jälkeen. On todennäköistä, että tämän rauhan pelättiin olevan lyhytkestoinen, eikä siihen sen vuoksi reagoitu, vaikka lehteä julkaistiinkin. Sotien jälkeen huolenaiheeksi nousivat myös sodanjälkiseuraukset, joista eniten korostettiin seurakuntalaisten sielujen eheyttä. Rauhanaika siis toi uusia korostuksia, mikä on yksi merkki siitä, että toisen maailmansodan päättyminen vaikutti evankeliumin julistukseen.

²⁸² Myyryläinen 1945a; Myyryläinen 1945b; Paunu 1945a; Hs 1945d; Myyryläinen 1946a; Hyvärinen 1946a; Paunu 1946b; Hyvärinen 1946b; Myyryläinen 1946b; Myyryläinen 1946c; Hyvärinen 1946c; Paunu 1946d; Paunu 1947a; Paunu 1947b; Paunu 1947c.

²⁸³ Paunu 1945a; Hyvärinen 1945d; Myyryläinen 1945d; Myyryläinen 1946a; Hyvärinen 1946a; Paunu 1946b; Hyvärinen 1946b; Paunu 1946c; Myyryläinen 1946c; Hyvärinen 1947a; Myyryläinen 1947a; Hyvärinen 1947b.

VI Tutkimustulokset

Tässä työssä olen tutkinut, millä tavoin kuuroille tarkoitettu seurakuntalehti *Hiljainen seurakunta* reagoi ensisijaisesti Suomen sotatilaan toisen maailmansodan aikana eli talvi- ja jatkosotiin sekä Lapin sotaan. Olen hahmottanut tutkimuskysymykseni sen kautta, miten sota vaikutti lehteen, millä tavalla sotaa tulkittiin lehdessä ja miten sodan vaikutuksista kirkon kuurojentyöhön kerrottiin lehdessä vuosina 1938–1947.

Miten Suomessa vallinnut sota-aika näkyi *Hiljaisessa seurakunnassa*? Aineiston perusteella voidaan sanoa, että sodat vaikuttivat *Hiljaiseen seurakuntaan* kokonaisvaltaisesti – niin sen julkaisemiseen kuin sisältöön. Tutkimuksessani kysyin, muuttiko sota-aika evankeliumin tulkintaa kuuroille. Aineiston perusteella on ilmeistä, että toisen maailmansodan aikana *Hiljaisessa seurakunnassa* tapahtui useita muutoksia evankeliumin julistamisessa. Ensimmäinen suuri muutos aineistossa tapahtui talvisodan päättymisen jälkeen, jolloin lehdessä sota nousi hetkellisesti suurimmaksi teemaksi. Aihetta oli käsitellyt Urho Paljakka ennen sotia isänmaallisuuden näkökulmasta kahdesti. Talvisodan jälkeen sotaa koskevissa kirjoituksissa puolestaan isänmaallisuuden näkökulma hiipui ja alettiin korostaa vahvemmin sodan uskonnollista merkitystä: Kuuroille korostettiin, että talvisota ei ollut vain taistelu itsenäisyyden puolesta, se oli taistelua kristinuskon puolesta. Jumala oli sotinut Suomen puolella, mistä todisteena oli säilynyt itsenäisyys. Tähän liittyi näkökulma sodasta Jumalan kutsuna, johon suomalaiset olivat vastanneet täyttämällä hänen tahtonsa ja siten lähentymällä häntä. Jumalan katsottiin siis pelastaneen suomalaiset ateistiselta elämäntavalta, jonka oletettiin olevan seuraus siitä, jos Suomi menettäisi itsenäisyytensä Neuvostoliitolle.

Tässä muutoksessa erityisen kiinnostavaa on se, kuinka lehden sotaa koskevat kirjoitukset muuttuivat merkittävästi yksittäisen toimijan jäädessä pois lehden toimituksesta. Myyryläisellä, Paunulla, Karhulla, Suomisella tai Hyvärisellä ei tiedetä olevan asevelipappeustaustaa, toisin kuin Paljakalla, ja se näkyy aineistossa. Paljakan vuonna 1938 kirjoittamien kahden isänmaallisuutta koskevan tekstin ja talvisodan jälkeisten sotakirjoitusten välillä on jännitettä: ne eivät ole täysin ristiriidassa keskenään, ja Myyryläinen jopa kirjoittaa Paljakan tapaan Suomen itsenäisyydestä Jumalan ylläpitämänä, mutta talvisodan jälkeiset kirjoitukset ovat selkeästi sävyiltään maltillisempia. Pidän todennäköisenä, että mikäli Paljakka olisi jatkanut tehtävässään kuurojenpappina ja siten *Hiljaisen*

seurakunnan toimittajana, olisi lehdessä isänmaallisuutta korostettu sodan uskonnollisessa kontekstissa enemmänkin.

Toinen muutos *Hiljaisen seurakunnan* evankeliumin julistuksessa ja tulkinnassa tapahtui jatkosodan sytyttyä: sodan uskonnollisen luonteen rinnalla evankeliumin julistus sai yhteiskunnallisia sävyjä, kun pohdittiin sodan syitä. Sodan alkupuolella lehden kirjoituksissa huomataan melko paljon yhteneväisyyttä Suomen valtion harjoittaman sotapropagandan kanssa: Sodan korostettiin olevan puolustussotaa Neuvostoliittoa vastaan, jonka syytä sodan katsottiin olevan. Puolustussodan tärkeyttä korostettiin vetoamalla Baltian maiden kohtaloon. Lisäksi vastustajasta annettiin lukijoille hyvin negatiivinen kuva.

Kolmas, evankeliumin julistamisen merkittävin muutos, sijoittuu jatkosodan keskivaiheille, vuoden 1942 paikkeille. Sodan alussa kirjoituksissa on julistettu sotatoimien pikaista päätöstä varmoina. Evankeliumi sai tulkinnan Jumalan uskollisuudesta: hän oli johdattanut kristityn kansan takaisin kotiin, Karjalaan. Jumala auttaisi voittamaan sodan ja Neuvostoliitto kukistuisi. Asemasodan pitkittyessä varma ote kuitenkin vaihtuu epävarmuuteen: kirjoituksissa aletaan korostaa sitä, että sodan syy onkin siinä, että suomalaiset olivat jälleen luopuneet Jumalasta – talvisodasta ei sittenkään ollut otettu pysyvästi opiksi. Kirjoituksessa korostettiin jatkosodan lopulla, että suomalaisten olisi syytä katsoa peiliin ja tunnustaa syntisyytensä. Sodan edetessä epätoivon sävy kirjoituksissa yltyy, ja päällimmäisenä toiveena kirjoituksista kaikuu rauha. Rauhaa oli rukoiltava Jumalalta, eikä muuta keinoa sen saavuttamiseksi ollut.

Toisen maailmasodan päätyttyä lehdessä on tapahtunut neljäs huomattava muutos. Rauhan aika sai lehdessä paljon palstatilaa, mutta siihen ei suhtauduttu pelkällä ilolla. Rauhan saavuttua matkapappien huolenaiheeksi nousivat seurakuntalaisten elämäntavat, ja heitä patistettiin varoittavien esimerkkien kautta muistamaan kristilliset käyttäytymistavat. Mielenkiintoista on myös se, että rauhaan reagoitiin vasta toisen maailmansodan päättymisen eikä Lapin sodan päättymisen jälkeen. Pidän todennäköisenä, että rauhan ei uskottu kestävän, ennen kuin koko maailman sotaista tilanne saatiin aisoihin.

Kronologisten muutosten lisäksi evankeliumin julistukseen on saanut sota-aikana muitakin mielenkiintoisia ilmiöitä. Ensiksikin sanastotasolla tapahtui huomattava muutos: niin talvi- ja jatkosodan kuin Lapin sodan aikana sotasana on nivoutunut kuurojen uskonnonharjoitukseen. Vertauskuvia, matkapappien omia kokemuksia sodasta sekä toiseen maailmansotaan liittymättömiä

sotakertomuksia on tullut osaksi kirjoituksia. Karjalaisia evakkoja verrataan Jeesukseen ja uskovaisia kuuroja uskoviin sotilaisiin.

Toiseksi, mielenkiintoinen poikkeama aineistossa on V. I. Suomisen tulkinta siitä, että sota-aika on ollut kuuroille oivallinen uskonnonharjoittamiseen. Suominen on perustellut ajatustaan kuulon puuttumiselta, jonka hän on tulkinut tarkoittavan erityistä mahdollisuutta rauhoittumiseen ja rauhan kokemiseen. Tiedetään kuitenkin, että sota-aika on ollut kuuroille keskimääräistä vaarallisempi juuri kuulon puuttumisen vuoksi. Kuurojen on täytynyt olla erityisen valppaana koko ajan, esimerkiksi ilmapommitusten varalta, koska he eivät voineet kuulla niitä edeltäneitä varoitussääniä. Koska Suominen toimi kuurojenpappina vain lyhyen ajan, josta osan hän vielä työskenteli rintamalla, pidän varteenotettavana vaihtoehtona, että Suominen ei tuntenut kuurojen elämää vielä niin hyvin, että hän olisi osannut huomioda, mitä kuulon puuttumien sodan kannalta merkitsee. Todennäköisempänä pidän kuitenkin sitä, että hän on yrittänyt kirjoittaa rauhan sanomasta kuuroille, joiden on tiedetty joutuvan pysymään sodassa muuta väestöä valppaampana. Suomisen kirjoitus on asetelmana epälooginen, minkä vuoksi hänen tarkoituseränsä jäävät kuitenkin auki.

Aineistoni pohjalta on mahdotonta vastata siihen, kuinka paljon sota on noussut esille teemana kirkon kuurojentyön saarnatoiminnassa. Jäin miettimään, kuinka paljon papit ovat keskustelleet lehden ulkopuolella kuurojen kanssa sodasta uskonnollisesta näkökulmasta? Vai onko sodasta keskustellessa enemmänkin noussut esiin se, kuinka kuulovammaiset ovat pystyneet palvelemaan isänmaataan, kun rintamatoiminta on kuulon puutteen ja mahdollisesti kehnon puhekyvyn vuoksi ollut suurelle osaa kuuroista mahdotonta?

Kysyin aineistoltani myös, miten sota-aika on näkynyt *Hiljaisessa seurakunnassa*. Yhtäältä sota on vaikuttanut lehden julkaisemiseen monilla eri tavoin siten, että julkaisutoimintaa sota-aikana määrittää eniten sen epävakaas. Talvisodan aikana ei julkaistu yhtään *Hiljaisen seurakunnan* numeroa. Jatkosodan aikana lehden julkaisumäärät puolestaan pysyivät alhaisina, mistä kertoo se, että sodan aikainen suurin julkaisumäärä oli viisi lehteä vuodessa, kun vuonna 1939 oli linjattu, että lehteä pyritäisiin julkaisemaan yhdeksän kertaa vuodessa. Sota-aika siis rajoitti lehden julkaisumääriä ja julkaisutiheyttä, koska sekä henkilöstölliset että taloudelliset resurssit olivat niukat. Poikkeuksen tähän tekee kuitenkin Lapin sota: näyttää siltä, että Lapin sota ei juuri vaikuttanut lehden julkaisuun. Julkaisemissa suurin tutkimusaikakautenani ilmennyt vaikutus lienee

julkaisuajankohtien vaihtelu, josta hyvänä esimerkkinä toimii talvisodan aikainen julkaisemattomuus.

Toisaalta, sota on vaikuttanut lehden toimittajien mielenmaisemaan ja työhön, mikä näkyy *Hiljaisessa seurakunnassa* sotatematiikan pinnalle nousuna. *Hiljaisessa seurakunnassa* sodasta kirjoitettiin yhteensä 64 kirjoituksessa. Eniten sodasta kirjoitti Otto Myyryläinen, yhteensä 14 kertaa. Tähän on todennäköisesti vaikuttanut se, että Myyryläinen oli ainoa lehden toimittaja, joka jatkoi virassaan yhtäjaksoisesti koko tutkimusaikakauteni ajan: Tampereen piirin matkapappi vaihtui tutkimusaikakautenani kerran, Oulun piirin matkapappi kaksi kertaa. Lisäksi Myyryläinen ei joutunut kertaakaan talvi- ja jatkosotien ja Lapin sodan aikana puolustusvoimien palvelukseen, toisin kuin Tampereen piirin matkapappi Paunu ja Oulun piirin matkapapit Suominen ja Hyvärinen. Paunu mainitsi sodan kirjoituksissaan 11 kertaa, Hyvärinen puolestaan yhdeksän. Ottaen huomioon, Oulun ja Tampereen piirien pappien sotapalvelukset ja Hyvärisen työhön tulo vasta jatkosodan aikana, vuonna 1942, voidaan todeta, että he kirjoittivat sodasta lähes yhtä tasaisesti. Lisäksi sodasta kirjoitettiin nimimerkkien ”Matkamies”, ”Kulkija” ja ”HooHoo” alla Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa yhteensä 11 kertaa, joista viisi oli Matkamiehen kirjoittamia. Sarja ilmestyi *Hiljaisessa seurakunnassa* tutkimusaikakautenani yhteensä 21 kertaa, joten sota-aika on vaikuttanut sarjaan merkittävästi.

Lisäksi olen kysynyt aineistolta, miten sota-aika on vaikuttanut kirkon kuurojentyöhön ja jos on, millä tavoin se on noussut lehdessä esiin? Sodan ja sodan jälkien vaikutukset näkyvät *Hiljaisen seurakunnan* ilmoituksissa ja Vaunun ikkunasta nähtyä -sarjassa, joissa matkapappien työesteitä pääasiassa tuotiin ilmi. Ilmoituksissa kirjoitettiin lehden toimittajien eli kuurojenpappien henkilökohtaisista tilanteista, kuten rintamalle lähdöstä tai sieltä siviilitehtäviin paluusta. Myös lehden entisen toimittajan, kuurojen kanssa yhteyttä pitäneen Urho Paljakan tilanteesta julkaistiin ilmoitus vuonna 1944.

Ilmoituksissa siis kerrottiin sodan aiheuttamista esteistä kirkon kuurojentyöhön. Useamman kerran sota-aikana on ilmoitettu papin sotapalveluksen vuoksi käymättä jääneistä tilaisuuksista. Tällaisia ilmoituksia oli erityisesti Tampereen piirin kuurojenpapist Lauri Paunusta, joka työskenteli rintamalla useaan otteeseen. Myös hetken aikaa Oulun piirin kuurojenpappina toimineesta Väinö Suomisesta ilmestyi yksi tällainen kirjoitus. Viipurin piirin Otto Myyryläisen kohdalla puolestaan ilmoitettiin ja kirjoitettiin eniten tämän

kokemista evakkoajoista osoitteenmuutoksien merkeissä.

Näiden lisäksi *Hiljaisessa seurakunnassa* ilmoitettiin niistä tilaisuuksista, jotka oli pystytty pitämään sota-aikana. Tämä ei sikäli poikennut lehden muusta linjasta ilmoittaa menneistäkin tilaisuuksista, kuten kuurojen kirkkopäivistä. Huomion arvoista on kuitenkin se, että esimerkiksi Lapin sodan aikana ja sen jälkeisenä aikana Oulun piirin kokemasta poikkeustilanteesta – matkustamisen vaikeuksista sodan tuhojen ja vähäisen liikenteen vuoksi sekä seurakuntalaisten mahdollisesta evakkoajasta – ei kirjoitettu lainkaan *Hiljaisessa seurakunnassa* tilanteen päällä ollessa, vaan vasta sen korjaannuttua.

Ennen sotia kuurojenpiirien tulevista tilaisuuksista ja jumalanpalveluksista oli ilmoitettu ahkerasti *Hiljaisessa seurakunnassa*. Sotien aikana tällaisia ilmoituksia oli vain vähän, pääasiallisesti ei lainkaan, mikä on luonnollista, kun tulevaisuus on vaikuttanut epävarmalta, eikä toimintaa todennäköisesti pystytty suunnittelemaan pitkälle etukäteen tuomiokapitulien ohjesääntöjen mukaisesti. Sodan jälkeen tulevia tapahtumia koskevat ilmoitukset jälleen palasivat ilmoituspalstalle.

Vaikka lehdessä ei sota-aikana kuuroille kyetty ilmoittamaan tulevista tapahtumista, kuurojenpapat kokivat lehden erityisen merkitykselliseksi sota-aikana. Tämä todennäköisesti johtui siitä, etteivät he itse pystyneet olemaan läsnä seurakuntalaistensa luona, ja *Hiljainen seurakunta* on todennäköisesti ollut vaivattomin tapa lähestyä kaikkia Suomen kuuroja. Kuurojenpapat ovat siis pystyneet ylläpitämään suhdettaan seurakuntalaisiinsa niin rintamalta kuin evakosta käsin, vaikka muu kuurojentyö näyttää kärsineen sotien johdosta merkittävästi. Kirkon kuurojentyöstä välittyikin aineiston kautta kuva, että matkapapat ovat pitäneet tärkeänä edes vähäisen yhteydenpidon seurakuntalaisiinsa. Matkapappeja eivät koskeneet samat rajoitukset kuin yksipappisten seurakuntien pappeja, joita ei saanut värvätä rintamalle, jotta seurakunnan työ pystyttiin turvaamaan. Tämä näkyy aineistossa useaan otteeseen ja epävarmuus ja suunnitteleamattomuus leimaavat kirkon kuurojentyön tilannetta toisen maailmansodan aikana. Aineiston kautta näyttää siltä, että kirkon puolesta taas tärkeintä on kuurojentyössä ollut se, että toimintaa on saatu edes nimellisesti ylläpidettyä.

Lehden välityksellä syntyy kuva, että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kuurojentyö on ollut talvisodan ajan lähes kokonaan pysähdyksissä. Välirauhan aikana, kaikkien kuurojenpappien ollessa siviililyössäns tilanne näyttää

parantuneen hetkellisesti. Jatkosodan syttyttyä kuurojentyön tilanne heikkeni kuitenkin jälleen, Paunun ja Suomisen saatua komennus puolustusvoimien tehtäviin. Oulun piirin tilanne jatkosodan aikana oli erityisen vaikea viranvaihdon ja työntekijöiden rintamakomennusten vuoksi – tilanteeseen epävarmuutta loi entisestään se, että sotatilan vuoksi tyhjäksi jäänyttä kuurojenpappin virkaa ei ensin edes laitettu hakuun. Lapin sodan syttyminen lisäsi Oulun piirin vaikeita oloja, sillä matkustaminen rajoittui ja osa seurakuntalaisista joutui evakkoon. Sodan jäljet vaikuttivat piiriin pitkään sodan päätyttyä, ainakin vuoteen 1947 asti.

Viipurin piirin tilanne oli erityisen vaikea jo talvisodan seurauksena, sillä siihen kuuluvat seurakuntalaiset asuivat evakossa ympäri Suomea, ja heidän pappinsakin muutti välirauhan aikana useita kertoja. Piirin tilanne oli epävakaa myös jatkosodan aikana sen vuoksi, että niin sen seurakuntalaiset kuin kuurojenpappikin muuttivat ensin Karjalan valloituksen jälkeen takaisin entiselle kotiseudulleen ja vuonna 1944 Neuvostoliiton hyökkäyksen jälkeen uudelleen evakkoon. Lehden välityksellä syntyykin kuva, että Paunun rintamakomennuksista huolimatta sodat vaikuttivat vähiten Tampereen piiriin, sillä kuurot pystyivät hätätilanteissa kääntymään entisen kuurojenpappien Urho Paljakan ja Juho Karhun puoleen, jotka asuivat piirin alueilla. Lisäksi Paunu ei ollut koko sota-aikaa kiinni rintamalla, vaan pääsi välillä työskentelemään kuurojen parissa.

Huomion arvoista lehden toiminnassa on se, että läpi tutkimusaikakauteni toimitus korosti lehden asemaa kirkon kuurojentyön kanavana. Mitä pidempään sota-aika jatkui, sitä enemmän lehden roolia korostettiin. Jopa sotien jälkeen lehden korostettua asemaa haluttiin ylläpitää. Tämän vuoksi jäin miettimään erityisesti, miksi toimitus tiedotti kuurojen seurakuntaa koskevista asioista lehdessä vain harvoin ajankohtaisesti. Aineisto ei vastaa kysymykseen, miksi Viipurin muutoksista tai Oulun piirin vaikeuksista ei kirjoitettu ajallaan? Onko ollut jokin toinen kanava, mistä nämä tiedot ovat olleet helpommin saatavilla? Jos on, mikä sen suhde on ollut *Hiljaiseen seurakuntaan*? Auki jää myös se, mikä lehden asemaksi muodostuu sotien jälkeen kirkon kuurojentyössä? Sen verran tiedetään, että yhdeksän vuosittaisen numeron sijaan määrää vähennettiin neljään, mutta onko lehti edelleen pyrkinyt evankeliumin julistamiseen vai onko siinä siirrytty tiedotusluontoiseen viestintään. Aihetta olisi sikäli mielenkiintoista tutkia, että 1960-luvun loppuun asti lehteä ovat ilmeisesti toimittaneet Paunu, Hyvärinen ja Myyryläinen eli lehden toimitus on pysynyt pitkään samana.

Hiljaisen seurakunnan sotien aikaisesta ilmoitustoiminnasta voidaan päätellä, ettei lehti pyrkinyt toimimaan niinkään uutiskanavana sota-asioissa kuuroille, mutta reagoi kuitenkin sodan vaiheisiin. Konkreettiset esimerkit tästä ovat ne numerot, jotka julkaistiin heti talvisodan jälkeen, jatkosodan alkamisen jälkeen, asemasodan päätyttyä ja toisen maailmansodan päättymisen jälkeen. Näissä numeroissa sota (tai rauha) nousi lehden pääteemaksi ja sitä käsiteltiin lähes jokaisissa kirjoituksissa.

Tutkimukseni vertailukohteeksi ei löytynyt kirjallisuutta siiten, miten toinen maailmansota on vaikuttanut seurakuntalaisille tarkoitettuihin seurakuntalehtiin. Olisi ollut kiinnostavaa vertailla, poikkeako Hiljainen seurakunta kirjoituksillaan kuuleville suunnatuista seurakuntalehdistä sota-aikana. Aihealue kaipaa siis lisää tutkimusta. Lisää tutkimusta tarvittaisiin myös seurakutien arkielämästä kuin kirkon työalojen toiminnasta toisen maailmansodan aikana. Vaikka tutkimukseni osittain valottaa kuurojen seurakunnan arkielämää toisen maailmansodan aikana, ei se kuitenkaan pysty vastaamaan kysymykseen tyhjentävästi. Tämän vuoksi kaivattaisiin kokonaisvaltaista tutkimusta siitä, mitä todella pystyttiin toteuttamaan kirkon kuurojentyössä toisen maailmansodan aikana ja olivatko seurakuntien toiminnot täysin pysähdyksissä vai kokoontuiko seurakunta esimerkiksi omatoimisesti tai integroituen kuulevien seurakuntaan.

VII Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

Painetut lähteet

Hoiva, Aino

1942a Juomari ei peri Jumalan valtakuntaa. Hs 3/1942.

1942b ”Viatonta viiniä vain...” Hs 4/1942.

Hs

1938 Hiljainen seurakunta. Hs 1/1938.

1940a Hiljainen seurakunta. Hs 1/1940.

1940b Rippikoulu Mikkelissä. Hs 1/1940.

1940c ”POIKKEUKSELLISTEN OLOJEN VUOKSI”. Hs 1/1940.

1940d Työntekijöiden osoitteet. Hs 1/1940.

1940e Koti. Nimimerkki I.N. Hs 3/1940.

1941a Maailman valo. Hs 1/1941.

1941b Entä sitten...? Hs 1/1941.

1941c Kärsimisen salaisuus. Hs 3/1941.

1941d Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 3/1941.

1941e ”Hiljainen seurakunta.” Hs 4/1941.

1941f Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 4/1941.

1942a Läpi miinakentän. Hs 1/1942.

1942b Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 1/1942.

1942c Tunnussana. Hs 2/1942.

1942d Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 2/1942.

1942e Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 3/1942.

1942f Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 4/1942.

1942g VIIPURISTA. Hs 4/1942.

1943a Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 2/1943.

1943b Tahdotko tulla terveeksi. Hs 3/1943.

1943c Uusi työntekijä. Hs 3/1943.

1944a Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 1/1944.

1944b SOTA. Hs 2/1944.

1944c Rukous. Hs 2/1944.

1944d Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 3/1944.

1945a Helsingin kuuromykillä oma diakonissa. Hs 1/1945.

1945b Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 1/1945.

1945c Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 3/1945.

1945d Pyhän Hengen opetuksia. Hs 3/1945.

1945e Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 5/1945.

- 1946a Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 3/1946.
1946b Vaunun ikkunasta nähtyä. Hs 5/1946.

Hyvärinen, Heikki

- 1942a Levottomalle sydämelle. Hs 4/1942.
1942b Terveisiä Vienan Karjalasta. Hs 4/1942.
1942c Jouluruhtamalla. Hs 5/1942.

- 1943 a Jeesus, edelläkävijämme. Hs 2/1943.
1943b Helluntaina. Hs 3/1943.

- 1944a Jumala omppi linnamme. Hs 1/1944.
1944b Usko Herraan Jeesukseen niin sinä pelastut. Hs 3/1944.

- 1945a Hän antaa enkeleilleen sinusta käskyn varjella sinua kaikilla teilläsi.
Hs 3/1945.
1945b Rauha on tullut. Hs 4/1945.
1945c Kansojen kärsimykset ja niiden merkitys. Hs 4/1945.
1945d Tilaa Jeesukselle. Hs 5/1945.

- 1946a Millä tiellä? Hs 1/1946.
1946b Kuiva kesä. Hs 3/1946.
1946c Herran hyvä lupaus. Hs 5/1946.

- 1947a Lähtö ja tulo. Hs 1/1947.
1947b Menkäämme nyt Betlehemiin. Hs 2–3/1947.
1947c Terveisiä Lapista. Hs 2–3/1947.

Kaila, Erkki

- 1938 Maailman ihminen ja Jumalan ihminen. Hs 1/1938.

Karhu, Juho

- 1938a Tervehdys Oulun piirin kuuromykille. Hs 1/1938.
1938b Kuunnelkaa hyvän paimenen ääntä! Hs 2/1938.
1938c Joulutervehdys Oulun piirin kuuromykille. Hs 4/1938.

- 1939a Marian ilmestymispäivänä. Hs 1/1939.
1939b ”Hiljaisen Seurakunnan” Lukijoille. Hs 1/1939.
1939c Tervehdys entisille rippikoululaisilleni. Hs 3/1939.

- 1940a Pastori Lauri Paunu. Uusi kuuromykkäi matkapappi ja ”Hiljaisen seurakunnan” toimittaja. Hs 1/1940.
1940 Uuden vuoden vaihtuessa. Hs 3/1940.

- 1941a Rukoile ja tee työtä! Hs 1/1941.
1941b Jeesus on noussut ylös. Hs 2/1941.
1941c Jäähyväissanoja seurakuntalaisilleni. Hs 2/1941.

Lehtonen, Aleksi

- 1938 Jumalan läheisyys. Hs 3/1938.

Loimaranta, Yrjö

1939 Elämäntiemme Herran haltuun! Hs 2/1939.

Malmivaara, Wilhelmi

1939 Suomen evankelisluterilaisen kirkon virsikirja. Hyväksytty kahdennessatoista yleisessä kirkolliskokouksessa v. 1938. Siionin virret: virsikirja kotihartauden tarpeeksi. Sortavala: Suomen kirkon sisälähetysseura.

Mannermaa, Juho

1938 ”Effata! Se on ”Aukene!” Hs 2/1938.

1942 Kansa ja kirkko sotakautena. Oulun hiippakunnan papiston lokakuun 6–9 p. 1942 pidettävälle synodaalokokoukselle. Oulu.

Myyryläinen, Otto A.

1938a ”Menkää kaikkeen maailmaan ja saarnatkaa evankeliumia kaikille luoduille.” Hs 1/1938.

1938b Rippilapsille. Hs 3/1938.

1938c Armo ja totuus on Jeesuksen Kristuksen kautta tullut. Hs 4/1938.

1939 Rakkaus. Hs 2/1939

1940a ”Pimeydestä valoon – kuolleista töistä palvelemaan elävää Jumalaa”. Hs 1/1940.

1940b Kaksi vuosikymmentä. Hs 1/1940.

1940c Isä johtaa. Hs 2/1940.

1940d Rauhan juhla. Hs 4/1940.

1941a Ahdistuksesta vapauteen. Hs 1/1941.

1941b Ristin tie. Hs 2/1941.

1941c Sankarin muisto. Hs 4/1941

1942a Ajatuksia ensimmäisen kahden sodan jälkeen Viipurissa tammikuun 11 päivänä pidetystä saarnastani. Hs 1/1942.

1942b Kuolema on nielty ja voitto saatu. Hs 2/1942.

1942c Keskinäinen rakkaus. Hs 3/1942.

1942d Hyvä on Herra – kiittäkäämme häntä. Hs 4/1942.

1943 Uuteen elämään. Hs 2/1943.

1944 Tehtävämme tulevaisuutta varten. Hs 3/1944.

1945a Jeesus kärsijänä ja voittajana. Hs 2/1945.

1945b Aika. Hs 3/1945.

1945c Rauha ja vanhurskaus. Hs 4/1945.

1945d ELÄMÄN VALO. Hs 5/1945.

1946a Onnellinen kansa. Hs 1/1946.

1946b Apu ajan ahdistuksiin. Hs 4/1946.

1946c Paimenien joulukirkko. Hs 5/1946.

- 1947a Juhla-aikaa ja arkea. Hs 1/1947.
 1947b Jumalan valkeus. Hs 2–3/1947.
- Pakkala, E. W.
 1940 Iankaikkinen elämä. Hs 1/1940.
- Paljakka, Urho
 1938a Pieni, ihmeellinen usko. Hs 1/1938.
 1938b Mitä isänmaallisuus on? Hs 3/1938.
 1938c Rauhan kysymys ja ihmeellinen rauhan valtakunta. 4/1938.
- 1939 Kuuromykän kaunopuheisuus. Hs 3/1939.
- 1946 Karl Oskar Malmin muisto.
- Paunu, Lauri
 1940a Matkapapin mietteitä. Hs 1/1940.
 1940b ”Te ette tiedä kuinka katkeraa on olla kuuro...” Hs 3/1940
 1940c Rippikouluoppilailleni. Hs 3/1940.
- 1941a Verenpisara. Hs 2/1941.
 1941b Antamisen ilosta. Hs 3/1941.
 1941c Emme lannistu. Hs 4/1941.
 1941d Tampereen piirin kuuromykille. Hs 4/1941.
- 1942a Meidän puolestamme. Hs 2/1942.
 1942b Särjettyä ruokoa ei hän muserra ja suitsevaa kynttilän sydäntä ei hän sammuta. Hs 3/1942.
 1942c Ristin Joulu. Hs 5/1942.
 1942d Suomalaisen Raamatun juhluvuosi. Hs 5/1942.
- 1943a Rippikouluoppilailleni. Hs 1/1943.
 1943b Varokaa junaa! Hs 3/1943.
- 1944a Isän syliin. Hs 1/1944.
 1944b Kirje hiljaiselle seurakunnalleni. Hs 1/1944.
- 1945a Puhdistin täytekynää. Hs 3/1945.
 1945b Hän on meidän rauhamme. Hs 4/1945.
- 1946a HYVÄ SANA. Hs 1/1946.
 1946b Onko risti elämäksi vai kuolemaksi? Hs 2/1946.
 1946c Kukkotappelua. Hs 3/1946.
 1946d Minä olen Herra, Sinun Jumalasi. Hs 5/1946
- 1947 a Ensi askeleita. Hs 1/1947.
 1947b Lukijalla on puheenvuoro. Hs 1/1947.
 1947c Rippilapsilleni. Hs 2–3/1947.
- 1991 Kuuroja kuulemassa. Kuurojenpappi Lauri Paunu muistelee. Toim. Olli Paunu & Birgitta Wallvik. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

- Suominen, Väinö I.
 1941a Helluntaiajatuksia. Hs 3/1941.
 1941b Joulun Herra tulee. Hs 4/1941.
- 1942a Herra on kanssamme. Hs 1/1942.
 1942b Oulun piirin kuuromykille. Hs 1/1942.
- Svenfors, S. G.
 1946 Vaasan kirkkopäiviltä. Hs 3/1946.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Hs Hiljainen seurakunta

Kirjallisuus

- Antikainen, Marjo-Riitta
 2006 Demokratian synnystä moderniin moniarvoisuuteen 1900-luvulla. – Kaupunkilaisten kirkko. Helsinki: Otava.
- Haataja, Lauri
 1987 Jälleen rakentava Suomi. – Suomen historian pikkujättiläinen. Porvoo: WSOY.
- Harjula, Minna
 1996 Vaillinaisuudella vaivatut. Vammaisuuden tulkinnat suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle. Bibliotheca historica 15. Diss. Tampere. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Kansanaho, Erkki
 1991 Papit sodassa. Juva: WSOY.
- Katainen, Elina
 2011 Aistivammaislaitoksista erityisopetukseen. – Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle. Hämeenlinna: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Klefström, Kalevi
 1999 YH – Ylimääräiset kertausharjoitukset. – Talvisodan pikkujättiläinen. Porvoo: WSOY.
- Klemelä, Esko
 1977 Kirkon sisä- ja ulkopoliittinen rooli toisen maailmansodan aikana. – Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Toim. Markku Heikkilä ja Eino Murtorinne. Porvoo: WSOY.
- Kuparinen, Jukka

- 1997 Kotirintaman seurakunta. Tutkimus sodan vaikutuksista Tammelan ja Forssan seurakuntien elämään ja asemaan paikallisyhteisössä vuosina 1939–1945. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian lisensiaattitutkimus. Ht.
- Laine, Esko
1997 Kulttuuri, politiikka ja yhteiskunta Teologisen Aikakauskirjan lehdillä sotavuosina 1939–1944. Teologinen Aikakauskirja 102: 5–6.
- Lauha, Aila
1999 ”Syyttömyyden” taakka. Suomen luterilainen kirkko ja sotasyllisyys. Teologinen Aikakauskirja 104: 1. Helsinki.
- Murtorinne, Eino
1995 Suomen kirkon historia 4. Sortovuosista nykypäiviin 1900–1990. Porvoo: WSOY.
- Mustakallio, Hannu
2002 Köyhät, sairaat ja kirkko. Suomalaista diakoniaa 1800-luvulta 1940-luvulle. – Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä. Toim. Virpi Mäkinen Jyväskylä: Atena.
- Perko, Touko
1974 TK-miehet jatkosodassa. Päämajan kotirintaman propaganda 1941–1944. Helsinki: Otava.
- 1988 Sanomalehdistö sodan ja säännöstelyn puristuksessa 1939–1949. – Suomen lehdistön historia 3. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle. Toim. Päiviö Tommila. Kuopio: Kustannuskiila Oy.
- Pöppönen, Rosa
2014 Hiljainen seuraunta Suomen kuulovammaisen väestön palveluksessa 1938–1942. Kirkkohistorian kandidaatintutkielma. Hc.
- Rantala, Liisa & Kuusi, Riitta
2008 Matkalla. Kirkon kuurojentyö 100 vuotta. Helsinki: Diakonia ry, Kirkkohallitus Diakonia ja yhteiskuntatyö.
- Rantala, Liisa
2010 Sielunhoitajat sillanrakentajina. Kirkon kuurojentyö 1896–1982. Diss. UEF (Joensuu). [Joensuu]: Kuurojen Liitto ry.
- Ripatti, Jaakko
2014 Karjalan luterilaiset seurakunnat evakossa. Viipurin–Mikkelin hiippakunta, sota ja siirtoseurakunnat 1939–1949. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Kirjokansi 55. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2015 Viipurin hiippakunta, sota ja siirtoseurakunnat 1939–1949. – Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 2015. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Salmi, Eeva & Laakso, Mikko

2005 Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Sedergren, Jari

1999 Lehdistösensuuri talvisodassa. – Talvisodan pikkujättiläinen. Porvoo: WSOY.

Seppinen, Ilkka

1992 Valtaväylä Suomeen. Liikenneministeriö 100 vuotta. Helsinki: Vapokustannus.

Seppo, Juha

1997 Teologinen aikakauskirja sodan ja Lundin teologian varjossa 1940–1953. – Teologinen Aikakauskirja 102: 5–6.

Sihvola, Emma

2014 ”Jumala antaa äänensä kuulua”. Jatkosota hengellisessä kuukauslehdessä ja Sanansaattajassa. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Hc.

Soikkanen, Timo

1999 Kansallinen eheytyminen. – Talvisodan pikkujättiläinen. Porvoo: WSOY.

Summanen, Iiro

2016 Vartija -lehti suomalaisen kristillisyyden seuraajana talvi- ja jatkosodan aikana. Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian pro gradu -tutkielma. Hc.

Syrjö, Veli-Matti

2005 Propaganda jatkosodassa. – Jatkosodan pikkujättiläinen. Porvoo: WSOY.

Tilli, Jouni

2012 The Continuation War as a metanoic moment. A Burkean reading of Lutheran hierocratic rhetoric. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 449. Diss. Jyväskylä. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

2014 Suomen pyhä sota. Papit jatkosodan julistajina. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.